

OULANGAN SEUDUN JA KAAKKOIS- KUOLAJÄRVEN LINNUSTO.

ETUPÄÄSSÄ KESÄLLÄ 1917 TEHDYN TUTKIMUS-
MATKAN TULOSTEN PERUSTALLA.

EINARI MERIKALLIO.

(ILMOITETTU 13. V. 1919).

HELSINKI 1921.

HELSINGISSÄ 1921

J. SIMELIUS'EN PERILLISTEN KIRJAPAINO O. Y.

Alkulause.

Kevättalvella 1917 sai kysymys luonnonsuojelusalueiden muodostamisesta Suomeen yksityisestä aloitteesta huomattavan eteenpäin sysäyksen. Yhdessä maisteri Vilho Pesolan kanssa sai allekirjoittanut silloin tehtäväksi pohjois-Kuusamossa ja kaakkois-Kuolajärvellä tutkia mahdollisuuksia luonnonsuojelusalueen muodostamiselle. Tutkimuksien kasvitieteellinen puoli jäi maisteri Pesolan huoleksi, kun taas eläinten, etupäässä suurimettäväisten ja lintujen tutkimisen sai allekirjoittanut osakseen. Tämä kirjoitus, joka ainoastaan käsittelee linnustoa, perustuu mainitussa tarkoituksessa kesällä 1917 tuolle alueelle tehtyyn retkeen, samoin kuin siihen vähäiseen kirjallisuuteen, joka näistä seuduista on olemassa.

Apulaisena ja samalla preparaattorina seurasi matkalla mukana veli-vainajani, lyseolainen Reino Merikallio.

I. Johdanto.

Matkaselostus. Matkamme alkoi Oulusta maanteitse Kuusamoon kesäk. 11 päivänä. Liikeneuvoina olivat polkupyörät (maist. Pesola suoritti matkan hevoskyydillä lähtien Oulusta 12:nä p:nä kesäkuuta). Matkalla saattoi siten kiinnittää huomiota linnustoon. Pienempiä sivuretkiä lähiympäristöön tehtiin. Niistä mainittakoon mielenkiintoinen käynti linturikkaalla Aittojärvellä, Pudasjärvellä 12 p:nä kesäk., jolloin nähtiin faunistisina harvinaisuuksina täällä m. m. harmaakerttu (*Sylvia cinerea*), heinätavi (*Anas querquedula*) ja isohanhi (*Anser fabalis*).

18 p:nä kesäk. jatkettiin matkaa Kuusamon kirkolta, jossa erinäisiä matkavalmistuksia oli suoritettu ja ohjeita saatu, edelliseen tapaan Paanajärvelle.

Seuraavat päivät kuluivat tämän „Suomen Sveitsiksi“ ylistetyn, vuonomaisen järven luonnon ja merkillisyyksien katselemiseen, osaksi yhdessä maisteri R. Frey'n kanssa, joka tutki Oulanka- ja Kitkajokilaakson kaksisiipisiä. N. 50 m. pystysuoraan järvestä kohoavan Ruskeankallion jylhyyttä käytiin ihailemassa ja sen tunnettua reliktikasvillisuutta katsomassa. Luonnon jylhyyttä lisäsi kalliossa pesivän muuttohaukan (*Falco peregrinus*) piukutus ja kaareilu ilmassa. Paanajärven linnusto sai luonnollisesti myös huomiota osakseen. Tavattiinpa siellä useita yllätyksiäkin: punavarpunen (*Carpodacus erythrinus*), rautiainen (*Accentor modularis*) sekä punarintasatakieli (*Erithacus rubecula*) ja peukaloinen (*Anorthura troglodytes*).

24 p:nä kesäk. tehtiin retki tuulisen ja lopuksi sateisen sään vallitessa suokasviston peittämälle Mäntynturille.

Veneretki mutkaista ja virtavaa, mutta pitkiä matkoja kosketonta Oulankaa ja sitten Kitkaa ylös alkoi 25 p:nä kesäk. Jyrävän koskien alta, missä ensimmäiset koskikaratkin tavattiin, jatkui matka sateessa jalkaisin Juuman taloon, joka muodosti tukikohdan seuraavien päivien (27—30/6) retkeilyille. Juuman mahtavat kurut, Jyrävä ja Myllykoski, käynti Valtavaaralla ja vesilinturikkaalla Eljärvellä muodostivat pääkohdat ohjelmassa.

Kun Kitka oli alaslaskettu, alkoi Oulangan nousu jälleen. Kiutaköngäs ja Taivalköngäs, molemmat mahtavia koskia putouksineen, sivuutettiin maitse venettä vetäen. Savinalammelle — jo Kuolajärven pitäjää — Oulankaretkemme päätepisteeseen, saavuttiin 5 p:nä heinäk. Savinalammessa yhtyvät Oulanka- ja Savinajoet rynnäten esiin monina koskina muuttohaukan ja huuhkajan asuttamista, Suomessa ehkä vertaa vailla olevista rotkoista.

Soiden ympäröimälle Aarrelammelle, joutsenen asuma paikalle, ja Ollilaan tehtiin Savinalammelta jalkamatkat. Ilmat olivat verrattain epäsuotuisat, tuuliset ja sateiset. Huipunsa ja käännekohdan muodosti heinäk. 6 p. Edellisenä iltana muuttui sade rännäksi, joka yön ja seuraavan päivän aikana puki maisemat täyteen talviasuun. Tuhoksi oli varmaankin „talvi“ monelle pienelle linnunpoikaselle. 7 p:nä tapasin vesilinnun pesän, jonka poikasista suurin osa oli viluun kuollut. Pesä oli läpimärkä. Samoin kuulin toisia-kin linnunpoikasia kuolleena tavatun. Sitä vastoin näkyi samana päivänä pari koppelon poikuetta, joissa ainakin osa aivan pieniä poikia oli säilynyt.

Virtava Oulanka laskettiin heinäk. 8 ja 9 p:nä.

Alkoi maamatka Tuutikylän vähän käytettyä maantietä särkyneine siltoineen. Sovajärvelle, Kuolajärven puolelle saavuttiin 11 p:nä heinäk. Täältä tehtiin matka Elijoen suoseuduille, jonka vaikeakulkuisilla sydänmailla linnustomme ylimyksillä kokolla (Kokonpesä-oja!), joutsenella (Jouttenrimpi!) ja hanhella (Hanhi-aapa!) on vieläkin suojapaikkansa.

Heinäk. 15 p:nä saavuttiin Tuutikylään, maantien päätepisteeseen. Täältä poikkesi retkemme luodetta kohden ka-

pean Auhti-järven kautta Hosijärvelle ja -tunturille sekä joku vuosi sitten asutuksen saaneelle, entisestä kala- ja linturikaudesta kuululle Vuosnajarvelle. Tylliin (*Aegialites hiatricula*) ja leveänokkaisen tiivin (*Limicola pygmaea*) runsaasti asuttama kuivattu Jänisjärvi oli äärimmäisenä kääntöpisteenä Hosijärven sivuretkelle. Paluutie kävi Vuosna- ja Noukajokia seurailleen osittain veneellä osittain jalkaisin Noukajärville. Matkalla sivuutettiin Kuivajärvi, entinen joutsenen pesäpaikka ja nykyinen ruokailupaikka. Noukajärvet, herna-asutuksen pääpaikkoja maassamme, ja Käsijärvi katkaistiin venhein heinäk. 23 p:nä.

Heinäk. 25 p:nä alkoi jalkamatka Vuorijärveä kohti. Kaarajärvi ja kuollut, linnuton Isosieminki taivallettiin venhein. Valtion hyvin porrastama polku halkoi edelleenkin koskemattomia paksusammaleisia kuusimetsiä. Kuusien joukossa näkyi Isosiemingin luona jo joku mäntykin, jota turhaan silmä lähes parin viikon ajan oli etsinyt pelkkien kuusimetsien vaihteeksi. Kutsajoelle tultua muuttuivat maisemat kokonaan. Polku nousi jokiuomasta kanervajäkäläkankaille, jotka olivat harvan nuoren männyn vallassa (hakattua!). 26 p:nä illalla aukeni Vuorikylä ohravainioineen silmiemme eteen, suuren terva- ja räystäspääskysparven halkoessa ilmaa edestakaisin kylän laidassa pitkin Vuorijokea.

Vuorijärvi oli loppukesän retkeilyjen keskipiste. Ensimmäisen sellaisen sai osakseen Kutsa ja Karjalan puolella jyrkästi syvältä jokialangosta kohoava, uljas Pesioiva, jossa karhu ruuanhakuretkellään teki kanssamme läheistä tuttavuutta.

Toinen retki (1—4/8) kulki pohjoiseen Kurtin kylään ja sieltä aina joutsenen asumapaikoille Pierumajärvelle saakka.

Elok. 6 p:nä kierreltiin Vuorijärveä ja 7 p:nä suuntautui matka, Vuorijärven jäaden lopullisesti seläntäakse, ihmeellisiä vuoriperän halkeamia Pyhää- ja Ruskeaakuria seurailleen „Suomen helmelle“, kapealle, vuonomaiselle, peilikirkaalle Nivajärvelle. Erikoisen runsas ei sen linnusto karujen luontosuhteiden vaikutuksesta voi olla, mutta aarteita lintujen tutkijalle olivat täällä, Ruskeankurun suussa,

m. m. eteläisen punarintasatakielen ja harvinaisen harmaa-jalkaviklan löydöt. Täällä oloon liittyi käynti (8/8) läheiselle, mahtavien kallioseinämien reunustamalle Jäniskönkäälle. Seudun jylhää tunnelmaa lisäsivät „eläinkunnan kuninkaitten“ kärhun ja kotkan läsnäolo. Pyhäkuru-Ruskeakuru-Nivajärvi-Jänisköngäs, siinä Suomen arvokkain luonnonsuojelusalue!

Nivajärven kallioseinämät aukenivat meille luodetta vasten 9 p:nä elok. ja vene solui pian läpi Pyhäjärven ja sitä seuraavan Pyhälammen ja jälleen Kutsajokea ylös. Pyhälammen erikoisuuksia oli paitsi runsaanpuoleista vesilinnustoa, pari harmaakurkku-uikkua (*Podiceps griseigena*) ja yleisen Kutsajoen taas sen uivelopoikueet (*Mergus albellus*).

Salla (Kuolajärven kirkonkylä) saavutettiin 10 p:nä elok. Täällä oloon kuului m. m. käynti Sallatunturilla, joka lintuerikoisuuksistaan suvaitsi näyttää meille vain keräjäkurmitsan (*Eudromias morinellus*), kätkien sensijaan sangen epäystävällisesti hakemamme kiirunat, pulmusen ja lapinsirkun myrskyiseen usvapilveen.

Elok. 16 p:nä saavuttiin Rovaniemelle ja seuraavana päivänä päädyttiin Ouluun.

Kesän sääsuhteet. Retkeämme Oulusta Kuusamoon suosi erittäin kauniit lämpöiset ilmat, sitä ennen (5—8/6) vallinneen kylmän ja sateisen N-tuulen jälkeen. Kesäkuun aika Paanajärven ja Oulangan seutuvilla oli sääsuhteiltaan vaihtelevaa. Tuulisia ja sateisiakin säitä oli runsaasti, mikä vaikutti sangen epäedullisesti tutkimuksiimme. Kesäkuun viimeiset ja heinäkuun ensimmäiset päivät (27/6—3/7) olivat yleensä kauniita, vaikka ajottain tuulisia. Tämän jälkeen heinäk. 4—7 päivinä keskeyttivät ankarat ja kylmät sateet tutkimukset melkein kokonaan, näyttipä talvikin silloin viimeisen kerran hampaansa, pukien maat ja metsät vahvaan lumivaippaan tuhoksi monen luonnon lapsen.

Siihen murtui kuitenkin rumien ilmojen mahti. Ei edes sateet, niin hyödyllisiä kuin ne kasvillisuudelle olisivat olleetkin, enään kulkua häirinneet, ja suotkin muodostuivat pian helpommin kuljettaviksi. Muutamia sadepäiviä, joiden

puutteessa muu Suomi silloin kovin kärsi, sentään silloin tällöin oli (13/7, 18/7, 22/7, 3/8 ja 9/8), samoin koleahkoja päiviä (esim. 26/7, jolloin klo 1,20 j. p. oli lämpö + 8° C; veden lämpö Rytilammessa Vuorijärvellä oli silloin + 16°).

Seuraavat ilmahavainnot, jotka ovat Reino Merikallion tekemiä, osoittavat loppukesän ilman ja veden lämpötilaa.

Ilman lämpömittauksia:

7/8	Nivajärvi,	klo 9 a. p.,	+ 21° C	varjossa.
7/8	"	" 10 i. p.	+ 17° C	"
8/8	"	" 9 a. p.	+ 21° C	"
8/8	"	" 2 i. p.	+ 26° C	"
8/8	" venheessä järvellä	2 i. p.	+ 30° C	"
8/8	"	klo 11 i. p.	+ 16° C	"
9/8	"	" 7 a. p.	+ 19° C	"
9/8	"	" 7 a. p.	+ 29° C	auringossa.
9/8	Pyhäjärvi	" 2 i. p.	+ 28° C	varjossa.
9/8	Kuolajärvi	" 9 i. p.	+ 19° C	"
10/8	"	" 2 i. p.	+ 14° C	"
11/8	Salla	" 2 i. p.	+ 13,5° C	"
11/8	"	" 11 i. p.	+ 11° C	"
12/8	"	" 2 i. p.	+ 13,5° C	"
12/8	"	" 4 i. p.	+ 14,5° ja 10° C	"
13/8	"	" 7 a. p.	+ 17° C	"
13/8	"	" 3 i. p.	+ 21° C	"
14/8	Joutsijärvi	" 12 p.	+ 25° C	"
14/8	Kemijärvi, kirkonkylä	" 5 i. p.	+ 23° C	"
15/8	"	" 7 i. p.	+ 20° C	"
16/8	Kemijärvi, Hautala	" 9 a. p.	+ 20° C	"
16/8	"	" 4 i. p.	+ 24° C	"

Pintaveden lämpö:

7/8	Nivajärvi,	klo 10 i. p.	+ 21° C
8/8	"	" 2 i. p.	+ 21° C
9/8	"	" 7 a. p.	+ 19° C
9/8	Pyhäjärvi	" 2 i. p.	+ 19° C
9/8	Kuolajärvi	" 9 i. p.	+ 19° C
10/8	"	" 2 i. p.	+ 18° C
14/8	"	" 5 i. p.	+ 20° C

Kirjoituksessa käytetty aineisto. Omien tekemieni havaintojeni — niidenhän täytyisi pakostakin ajan niukkuuden takia antaa vaillinaisen kuvan alueen eläimistöstä — täydennyksenä olen koettanut käyttää mahdollisimman suuren määrän paikkakunnan henkilöitten, etupäässä kokeneitten vanhojen metsänkävijöitten tietoja. Seuraavilta 37:ltä henkilöltä on tietoja saatu ¹⁾:

Ahola, Herman, kruununtorppari, Kuolajärvi, Auhtijärvi;
 Alakurtti, N. N., talokas, Kuolajärvi, Alakurtti;
 Anttila, Reete, Kuolajärvi, Alakurtti;
 Huhtela, N. N., ent. talokas, Kuolajärvi, Tuutikylä;
 Hollmerus, Metsänhoitaja, Kuolajärvi, kirkonkylä;
 Hänninen, Antti, torppari, Kuolajärvi, Tuutikylä;
 Jokela, Simo Pekka, talokas, Kuolajärvi, Tuutikylä;
 Juumajärvi, Janne, Kuusamo, Juuma;
 Kalliainen, Kalle Erkki, talokas, Kuolajärvi, Aapajärvi;
 Kairala, N. N., talokas, Kuolajärvi;
 Kurvinen, N. N., talokas, Kuolajärvi, Kurvinen;
 Kyngeäs, Pekka, suutari, Kuusamo, Alakitka;
 Lassila, Erkki, talokas, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
 Lassila, Olli, talokas, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
 Leinonen, Kalle, seppä, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
 Lehtelä, N. N., Kuolajärvi, Kurvinen;
 Manninen, J. H., talokas, Kuusamo, Paanajärvi;
 Mäntyniemi, Heikki, ja Ella, talokkaat, Kuusamo, Paanajärvi;
 Märkäjärvi, N. N., talokas, Kuolajärvi, Märkäjärvi;
 Määttä, Ella, itsellinen, Kuusamo, Paanajärvi;
 Nivala, Eetu, talokas, Kuolajärvi, Tuutijärvi;
 Nivala, Juho, talokas, Kuolajärvi, Tuutikylä;
 Ollila, Aukusti, talokas, Kuusamo, Ollila;
 Pensonen, Heikki, talokas, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
 Pohjola, N. N., Kuusamo;
 Salmela, Lauri, talokas, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
 Soppela, N. N., talokas, Kuolajärvi, Alakurtti;
 Sova, Oskari, työmies, Kuolajärvi, Liikanen;
 Suutarinen, N. N., Kuolajärvi, Alakurtti;
 Säkkinen, Lars Petter, talokas, Kuusamo, Säkkilänjärvi;
 Tammi, Ilo, opettaja, Kuusamo, Kirkonkylä;
 Törmänen, Isak, metsänvartija, Kuolajärvi, Sieminki;

¹⁾ Henkilöiden, joilta olen saanut suuren määrän tietoja, nimet ovat harvennetut.

Valtavaara, Lauri, ylioppilas, Kuusamo, kirkonkylä;
V a n h a l a, Väinö, nimismies, Kuolajärvi, Kirkonkylä;
Vuorela, Juho, talokas, Kuolajärvi, Vuorijärvi;
Y l i p e t e r i, Henteri, kruununtorppari, Kuolajärvi, Vuosnajarvi.

Useat yllämainituista henkilöistä — melkein kaikki kansanmiehiä — olivat hyvin valppaasti ja terävin silmin ympäröivää luontoaan seuranneet. Ennen muita muistuu mieleeni ne mieluisat ja hyödylliset hetket, jotka varsinkin Kalle Leinosen mutta myös Pekka Kynkään, Aukusti Ollilan, Simo Jokelan ja Antti Hännisen kanssa vietin. Paitsi kansan käyttämiä nimiä, sain edellämainituilta henkilöltä suuren joukon tärkeitä tietoja varsinkin suurimettäväisistä ja riistalainuista, niiden nykyisestä ja entisestä esiintymisestä y. m., mutta myöskin muistakin pienemmistä ja huomaamattomammista eläimistä. Lausun vilpittömät kiitokseni kaikille yllämainituille henkilöille.

Matkatavaraimme kuljettamisesta ja säilyttämisestä y. m. avustuksista paljon vaivaa puolestamme nähneille metsänhoitaja Edv. af Hällströmille Kuusamossa, nimismies Väinö Vanhalalle ja poroisäntä J. E. Lassilalle Kuolajärvellä, saan myös tässä tilaisuudessa lausua parhaat kiitokset.

Useissa tapauksissa olen katsonut tarpeelliseksi lisätä kirjoitukseeni joitakin lähiympäristöä koskevia tietoja. Ne ovat sulkujen sisällä mainitut. Finnilän havainnoista on usein, kun ei tarkempaa paikkaa ole ollut ja kun meidän tutkimusalamme osittain lankeavat yhteen, ollut vaikea päättää, koskeeko tiedot myös minun selostamaani aluetta vai ei.

Tutkitun alueen rajat ja asema. Kuten edelläolevasta matkaselostuksesta käy ilmi, käsittää se ala, johon tutkimukseni 1917 kohdistui, alueen Pohjois-Suomen ja Lapin raja-seudulta, maamme itärajalta molemmin puolin napapiiriä. Myös pieni kappale Vienan Karjalaa kuuluu siihen. Pääosan alueesta muodostaa pohjoisin osa Kuusamoa ja kaakkois-

Kuolajärvi. Alueen maantieteellinen asema on $66^{\circ} 9'$ ja $67^{\circ} 7'$ pohj. lev., 29° ja $30^{\circ} 17'$ itään Gr.

Alueen raja kulkee Paanajärven ja Kitkan mutkan eteläpuolitse Konttaista kohden, kiertäen Valtavaaran ympäri kääntyen pohjoiseen ja kulkee Alakitkaa itään kaartaen Ollilan länsipuolitse Hautakylään, täältä edelleen Onkamojärveä itään kaartaen Sallatunturin länsipuolitse Kuolajärven kirkolle. Pohjoisrajana on Kuolajärven kirkolta suoraan itään Kuolajärvelle kulkeva viiva. Täältä raja ensin etelään kaartaen nousee pohjoiseen Kurtin kylät kiertäen ja yhtyen Repotunturin eteläpuolella valtakunnan rajaan. Sitä pitkin kulkee sitten itäraja, Pesioivan seudun Vienan Karjalasta kuitenkin sisäänsä sulkien.

Pinta-ala on n. $3,000 \text{ km}^2$, josta huomattavasti suurin osa kuuluu Kuolajärven pitäjään.

Korkeussuhteet ja pinnanmuodostus. Pinnan muodostus on sangen epätasainen ja vaihteleva. Lounainen osa, Oulangan seudut, lähintä jokiuomaa ja siihen laskevia vaararinteitä lukuunottamatta, ovat monin paikoin melkoisen tasaista suoseutua, kun taas muu osa aluetta on huomattavan epätasaista, kohoten kaikkialla metsänpeittämiksi vaaroiksi ja paikoin paljaslakisiksi tuntureiksi ja tunturiselänteiksikin. Huomattavimman tunturiryhmän muodostavat Sallan tunturit, jonka tuntureista korkeimmat ovat Rohmoiva (674 m), Sallatunturi (645 m), Sotkoiva (608 m), Vuosnatunturi (590 m) ja Hositunturi. Myös alueen itärajalla on huomattavia tuntureita Mäntytunturi (553 m), Sieppitunturi, Tervatunturi (495 m) ja yksinäinen alangosta kohoava Pesioiva. Ylinnä lounaassa kohoavat yksinäiset Valtavaara ja Konttainen lähes 500 m :n korkeuteen. Koillisosa aluetta Kutsan ja Tuntsan jokiseudut ja välinen niemi on vähemmän jylhää, kohoten kuitenkin sekin useiksi komeiksi metsävaaroiksi.

Alueen pohjoisosa eli noin $\frac{1}{3}$ alueesta on yli 300 m merenpintaa ylempänä, ja vain suurimpien jokien uomat ovat 250 m :n korkeudella. Nämä seudut ovat olleet jääkauden jälkeen meren alla, sillä korkeimmat rantavallit on

huomattu täällä olevan n. 250 m korkeudessa. Paanajärven syvällä vaarojen välissä oleva pinta on vain 128 m merenpinnan yläpuolella, ja lienee alueen matalin kohta.

Erikoisuuksia alueelle ovat jyrkkäseinäiset vuoriperähalkeamat. Ne esiintyvät joko n. s. kuruina, joiden pohjalla korkeintaan joku pieni puro, usein paikoittain maan alle kadoten virtaa, tai ovat halkeamat jokien ja järvien täyttämiä. Huomattavimmat kurut ovat keskellä aluetta Pyhä-, Ruskea- ja Tuoruskurut sekä etelässä Kitkanniemellä Jäkälä- ja Hautaniityn vuomat. Juhlallisin niistä on Pyhäkuru, joka alkaa Vuorijärven länsipäästä, kulkien länttä kohden aina lähelle Pyhäjärveä (7—8 km). Paikoin on se leveämpää, 50—200 m, ja sen reunat kohoavat vähemmän jyrkästi aina 100 m korkeiksi vaaroiksi, paikoin taas kapeampaa, aina 20 m ja kohoavat sen seinämät pystysuorina aina 40 m korkeuteen. Yhtä mahtavia maisemia „Suomen Sveitsiä“ tarjoavat useat jokien uomat (Oulanka Savinalammen yläpuolella, Savina, Kutsa Nivajärven alapuolella) ja vuonomaiset järvet. Paanajärven rinteet ovat yleensä vähemmän jyrkkiä vaararinteitä, muutamia äkkijyrkkiä kohtia lukuunottamatta (Ruskeankallion seinämät ovat 50 m korkeiset), ja järven leveys verrattain suuri. Paljon jyrkemmät piirteet ovat Nivajärvellä, joka kapeana luikertelee jyrkkien, usein pystysuorien tai penkereinä kohoavien seinämien välissä, jotka Hirveässä-kalliossa kohoavat 40—60 m korkeuteen.

Oulangan ja sen lisäjokien syvällä maaperässä olevat uomat aikaansaavat tasaisemmassa lounaisosassa huomattavia epätasaisuuksia. Edellä olemme jo maininneet yleisen Oulangan ja Savinan jyrkät kallioseinämät. Alempana laskeutuu verrattain tasainen suoseutu jokiuomaan usein penkereittäin verrattain lyhyellä matkalla 100—200 m. Täällä Oulanka on uurtanut uomansa läpi hiekkapeitteen, muodostaen melkoisen jyrkkiä hiekkatörmä („multitörmä“), joista mahtavin on n. 30—40 m korkea Kokonmultitörmä.

Edellä selostetut maan epätasaisuudet antavat alueelle suuren vaihtelevaisuuden. Ne tarjoavat matkustajalle mai-

semia, joita hän turhaan saanee hakea muualta Suomesta. Matkailijareittinä, mikäli ei suunnitellut lunnonsuojelualueet sitä estä, on alueella varmaankin huomattava tulevaisuus edessään.

Vuoriperä ja irtonaiset maalajit. Vuoriperä,¹⁾ joka tunturien huipuilla ja lukuisissa kallioseinämissä puhkaisee sitä peittävät irtonaiset maalajit, on ijältään kalevaista ja jotulista sekä myös vielä vanhempia gneissigraniitteja ja graniittigneissejä. Viimeksi mainittua vuorilajia on alueen itäosa. Edellisistä tavallisimpia ovat kalevaiset kvartsiitit ja liuskeet (etup. alueen eteläosassa) sekä metabasiitit (alueen keski- ja länsiosassa). Pohjoisessa on lisäksi paikoin postkalevaista graniittia ja eteläosassa jotunista metabasiittia.

Erikoisuutena alueelle ovat prejatuliset dolomiitit, jotka yhdessä emäksisten vuorilajien kanssa antavat kasvistolle erikoisen leiman monine relikteineen ja rehevine lehtoineen. Nuoremmista vuorilajeista mainittakoon kalkkirikas nefeliiniporfyyri, jota on parissa kolmessa paikassa m. m. Pyhässä-kurussa tavattu, aikaansaaden sekin reheviä kasvustoja.

Epätasainen kallioperä on kauttaaltaan, myös useimmat vaarat ja tunturien alarinteet, irtonaisten maalajien, pääasiassa moreenisoran peitossa. Sitä taas monin paikoin peittää paksuina kerroksina myöhemmin syntyneet rahka- ja mutaturpeet, jonka viimeksimainitun synnyttäjät, lettomaiset suot, ovat alueelle ominaisia ja runsaita. Harjut, jotka useissa kohdin kapeina vöinä halkovat maisemia, kulkeavat suunnassa NW—SE. Niistä mainittakoon useita kilometriä pitkät Keroharju, joka etupäässä vain kymmenkunta metriä kapeana selkänä kulkee Elijoen SW-puolitse Liikasta kohden, muodostaen mainion pohjan läpi tämän suuren suoseudun kulkevalle polulle, sekä Aksonharju, joka Vuorijärven seudulta kulkee Pesioivan pohjoispuolitse Karjalaan.

Laajahkoja hiekkakankaita on Kurtinkylän, Kuolajärven kirkonkylän ja Vuorijärven seutuvilla, Oulangan varsilla ja Pyhä- ja Aapajärven välillä.

¹⁾ Suomen kartasto 1910.

Savea puuttuu (paitsi Kutsan ja Pesisioivan välillä Venäjän puolella).

Ilmasto. Ilmastoon vaikuttaa ratkaisevasti seudun pohjoinen sijaitsevaisuus sekä myös sen korkeus.

Vuoden keskilämpö on n. -1° C. (-1° C isotermi kulkee alueen eteläosan poikki), joten alue kuuluu arktiseen ilmastovyöhykkeeseen. Läheisen Vianan meren vaikutus ilmastoon tuntuu jossakin määrin niin että lämmön vuotuisen vaihtelu on 27° eli sama kuin Pohjanlahden perukassa. Sama läheisyys yhdessä korkeuden kanssa vaikuttanee myös alueen sademäärään, joka lienee (tarkempia mittauksia puuttuu) verrattain suuri (Suomen kartaston 1910, mukaan 450—500 mm). Talven vahva lumipeite (asukkaitten ilmoitusten mukaan paljon suurempi kuin läheisessä Itä-Karjalassa) sulaa tuntureilta ja kurujen syvänteistä vasta myöhään kesällä. Päinvastoin lienevät samojen syvänteiden pohjoisrinteet keskikesällä erittäin läpimiä kohtia. Paanajärven pohjoisrannalla ehtii ohra n. viikkoa varemmin eikattavaksi kuin muualla Kuusamossa ja kuumuutta osoittavat myös asuntojen seinämät, joiden oksista pihka on palanut.

Vesistöt. Maanselkä jakaa alueen vedet kahdelle puolelle. Kun mainittu vedenjakaja kulkee aivan alueen länsilaitoja myöten, kuuluu alue siten pääasiallisesti itäiseen Koutajärven vesijaksoon, jonka vedet purkautuvat Viananmeren perukkaan, Kantalahteen. Rajan taakse vedet täältä valuvat pääasiassa pitkin Tuntsan, sen lisäjoen Kutsan ja Oulangan uomia. Oulangan vedet kerääntyvät ensin pitkään ja kapeaan Pääjärveen ja virtaavat sieltä myöhemmin Tuntsaan yhtyneinä Koutajärveen. Varemmin on jo Kutsa yhtynyt Tuntsaan. Vain pieni luoteiskolkka valuttaa vetensä Salla- ja Kuolajokea myöten Tenniöjokeen ja edelleen Kemi-jokea myöten Pohjanlahteen.

Järvien runsauteen nähden on alue ikäänkuin välimuoto järvirikkaan Kuusamon ja järviköyhän Sodankylän Lapin

välillä. Järvirikkaus on siis keskinkertainen, koillisessa jopa köyhä. — Jokia taas on verrattain paljon. Järvistä on kuuluisin kapeanvuonomainen, n. 20 km pitkä ja $\frac{1}{2}$ —1 km leveä Paanajärvi, Oulangan järvimäinen laajennus korkealle kohoavine vaararantoinen. Oulankaan, joka saapuu Paanajärveen alueen läpi melkein suoraviivaisesti virraten NW—SE-suunnassa, yhtyy vesiä Kuusamosta Kuusinkijoen kautta ja Kitkajärvien vedet Kitkajoen kautta. Lisäksi mainittakoon Onkamajärvestä alueen länsipuolelta saapuva Savinajoki sekä lounaasta virtaava Aventojo.

Kitkan ja Oulangan välisellä alueella on melkoinen määrää järviä, joista suurin on Kallunkijärvi.

Oulangan vesiin yhtyy vielä pohjoisesta Paanajärveen laskien suuri Sovajärvi Sieppijärven vesillä lisätynä.

Keskinen osa alueesta on järvirikkain. Järvireitti Vuorijärvi—Hosijärvi—Noukajärvet—Käsijärvi—Auhti ja Nilottijärvi purkautuu Javarusjokena etelästä Kutsaan. Käsijärveen yhtyy vielä etelästä Kuopsijärvi. Täällä on myös lähellä Venäjän rajaa Paanajärven jälkeen alueen suurin järvi Iso-sieminki, joka purkautuu myös ahtaana ja koskin kohisevana Sieminkijokena Kutsaan. Hiukan alempana saa Kutsa vielä vahvistusta pohjoisesta päin kirkasvetisestä Vuorijärvestä. Jo varemmin se on, Maaselällä syntyneenä, virrannut läpi matalan sararantaisen Pyhäjärven ja jylhänkauniin, kapean ja kallioisen Nivajärven. Näiden läpi päästyään syöksyy se nopeuttaan lisäten ja koskina ja putouksina — niistä Jänisköngäs mahtavin — ärjyen ja vaahdoten eteenpäin tyyntyäkseen jälleen Joutsenkönkään alla 7 km pitkäksi Karjalansuvannoksi.

Kuolajoen vedet kerääntyvät ennen Pohjanlahden matkaansa järviryhmään Aapajärvi—Ylikuolajärvi—Keskikuolajärvi. Mainittakoon vielä alueelle sattuvista Tuntsan lisäjoista luoteesta laskeutuva Enjanjoki, Sulahaara-nimisine lisäjoineen, sekä koillisesta läpi Pieruma-, Suonima- ja Kitkajärvien juokseva Kutujoki.

Koskia joissa on runsaasti. Paanajärveltä Oulankaa voi ylösnousta esteettä tosin voimakasta vastaa voittaen,

aina Kiutaköngkäälle ja Kitkaa myöten Jyrävän koskille. Kiutaköngkään yläpuolella on joki jälleen pienistä koskipaikoista huolimatta kulkukelpoista aina kaksihaaraiselle Taivalköngkäälle. Kiutaköngkään putouskorkeus on n. 600 m matkalla lähes 14 m, Taivalköngkään taas n. 100 m matkalla yli 6 m. Lopullisesti nousee venetie pystyyn Savinalammella, mihin Oulanka ja Savina monine yhtämittaisine koskineen syöksyvät.

Venekululle on Tuntsa pitkin matkoin kelvollinen, kun taas Kutsa sallii sitä vain rajoitetuissa järvi- ja suvantopaikoissa.

Jokien vesimäärä vaihtelee suuresti, niin että itse Oulankakin loppukesällä matalan veden aikana voi olla kulkukelvoton. Kiutaköngäs purkaa vesiä tulvan aikana 490 m³, mutta vähän veden aikana vain 6 m³ sekunnissa (Suomen kartasto 1910). Tulvien aikana nousee vesi useita metriä, peittäen niittyjä hedelmöittävään helmaansa, mutta samalla lohkoen, varsinkin Oulanka, hiekkaseiniään ja kulettaen hiekkaa laajoiksi matalikoiksi, vieläpä levitellen sitä niityillekin. Suurta tuhoakin voi tulva aikaansaada. Esim. keväällä 1917 vei Tuntsa Ylä- ja Alakurtin väliseltä taipaleelta parikymmentä heinälatoa.

Ominaisia järvimuotoja alueella ovat pitkät ja kapeat, usein syvät järvet jyrkkine kalliorantoinen. Useimmat järvet ovat kuitenkin matalampirantaisia, etupäässä kivikko- tai suoreunaisia, syvyydeltään vaihtelevia. Yllämainittujen suurempien järvien lisäksi löytyy alueella suuri joukko pienempiä järviä ja lampia. Runsaslintuisena mainittakoon niistä lounaiskolkassa oleva Elijärvi ja Pyhäjärvi Kutsan varrella, molemmat matalia sara- ja heinärantaisia.

Kasvipeite. Alueen epätasaiset pinnanmuodot peittyvät yhtäjaksoiseen, silmänkantamattomaan havupuuvetehoon. Tästä vihreästä vaipasta kohoavat vain tunturien puuttomat harmaat laet, ja sen yhtenäisyyttä rikkovat vain muutamat järvien sinisilmät ja aukeiden soiden kellanharmaat tai ruskeat pinnat. Tästä havupuiden kaikkivallasta

saa parhaan käsityksen tunturien ja korkeitten vaarojen laajanäköisiltä huipuilta. Jos tällaisesta ylhäisestä asemasta katseesi eri ilmansuunnille liittää, niin kohtaa se alueen keskiosissa tuon vihreyden tummana, ja jonkun matkaa voi silmä eroittaa siitä suippoina kärkinä esiintyöntyvien kuusien latvat ja kuusien joukkoon siroitettujen koivujen vaalean vihreyden, mutta kauempana sulaa kaikki yhdeksi vihreäksi, lopulta kadoten taivaanrannan hämäryyteen tai etäisten tunturien rinteille. Olet kuusialueella, joka täyttää, männyt olemattomiin syrjäyttäen, koko alueeseen kuuluvan eteläosan Kuolajärven pitäjää, Kutsaa, Aapajärveä ja Satianavaaraa myöten, sekä koilliskulman Kuusamo¹⁾. Jos sopivalle paikalle kiikarisi suuntaat, voit ehkä myös saada silmiisi yksinäisen viljelystäplän rakennuksineen. Ainoastaan lounaisessa kolkassa Savinan ympäristö ja koillisessa Siemingin lähin seutu ovat männyllä hallussa. Myös Kutsan pohjoispuolella oleva osa, Aapa- ja Kuolajärvien ja toiselta puolen Pyhäkurun suu — Kynsitunturi-linjan väli on kuusen valtakuntaa, muu osa männyllä.

Metsätyypeistä ovat tavallisimmat kuusta kasvava paksusammalinen ja mäntyä kasvavat *Calluna*- ja *Cladonia*- sekä vähemmässä määrin mustikka- ja *Empetrum*-tyypit.

Soita on alueella vähemmän kuin ympäristössä ja lisäksi ovat ne pienempuoleisia. Ne ovat pääasiassa lettojen luontoisia, minkä täällä aiheuttaa paitsi lihava maaperä myös valuva ravintorikas pohjavesi. Metsää kasvavista soista on tyypillisiä korpia ja rämeitä vähän. Maan lihavuuden vuoksi ovat useimmat korvista lehtojen luontoisia. Rämeissä taas tapaamme lukuisia välimuotoja rämeitten ja lettojen välillä.

Lettoja ja lettoniittyjä on täällä sellainen kirjavuus, että se hakee vertaansa muualla Suomessa. Maist. V. Pesolan mukaan²⁾ voidaan ne jakaa kuuteen päätyyppiin, joista ornitologisesti huomattavina mainittakoon:

¹⁾ Kuusen levenemis- y. m. seikkoja on täällä erikoisesti tutkinut maist. K. Airaksinen, jolta tässä mainitut tarkemmat tiedot kuusen ja männyllä levenemisestä on saatu.

²⁾ Muuallakin, kun on kysymys kasviston yksityiskohdista, perustuvat tiedot useimmiten Pesolan tutkimuksiin.

1. Tyypillisiä lettoja ovat n. s. jänneletot, jotka alaltaan yleensä ovat suhteellisen suuria. Näissä vaihtelevat rimmet ja kiinteät jännesillat, jotka säännöllisesti ovat asettuneet kohtisuoraan vedenvalusuuntaa vastaan. Rimmeillä, joissa usein silkka vesi on näkyvissä, tapaamme muutamia korkeampia kasveja, m. m. *Juncus stygius*. Jänteillä kasvaa runsas sara- ja heinäkasvillisuus (*Molinia*, *Carex filiformis*, *Carex dioica*) ja joukossa joitakin pohjoisia ruohoja (*Tofieldia borealis*, *Pinguicula alpina*, *Bartsia alpina*) y. m. Nämä jänteet muodostavat usein oivallisia siltoja leton yli pyrkijälle.

2. Jokien ja järvien rantamilla muuallakin, viettävillä rinteillä on sangen vaihtelevan luonteisia, lihavia, reheviä, alaltaan verrattain pieniä lettomaaisia soita, joilla usein on hiukan rämemäinen luonne. Ne ovat enemmän tai vähemmän mättäisiä, ei hyllyviä. Leimaa-antavana on usein runsas pensaskasvillisuus, pensaista taas tyypillisin pohjoinen pajulaji, *Salix myrsinites*. Lisäksi löytyy kataja, vaivaiskoivu sekä muita pajulajeja (*S. glauca*, *S. hastata*, *S. lapponum*, *S. myrtilloides*, *S. phyllicifolia*). — Toiset näistä soista ovat tasaisempia ja kosteampia ja niille antavat leiman useat sara- ja heinälajit: *Carex filiformis*, *C. caespitosa*, *C. flava*, *C. Buxbaumii* ja *Molinia caerulea*. Ruohokasvien joukossa on useita Lapin lihavimmille soille tyypillisiä: *Selaginella*, *Tofieldia*, *Pinguicula alpina*, *Pedicularis Sceptum*, *Euphrasia latifolia*, *Bartsia alpina*, *Saussurea alpina*. Sammalpeite on pääasiassa n. s. ruskosammalen muodostamaa (*Paludella*, *Mnium stygium*, *Hypnum intermedium* y. m.). Ornitologisesti kuuluu tämä kasviyhteiskunta likemmin metsiin ja pensaikkoihin.

3. Useilla soilla on niittymäinen luonne. Näitä kuten myös edellämainittuja usein kutsutaan jängiksi. Ne niitetään joka toinen vuosi. Tyypikkasvina näille soille on leveälehtinen niittyvilla (*Eriophorum latifolium*). Monin paikoin ovat nämä jängät asukkaitten erikoisen hoidon alaisina, jotta heinäkasvu olisi mahdollisimman runsas. Tämä tapahtuu siten, että jängän läpi virtaava joki, puro tai oja tammetaan, jolloin jänkää peittävä vesi „polttaa“ pois

mättäitä ja aiheuttaa runsaan heinä- ja sarakasvun („paise-niityt“). Myös voidaan jängän liki juokseva vesi johtaa tammilla ja ojiakin kaivamalla jängälle („vesilaskuniitty“). Ennen heinäntekoa lasketaan vesi jälleen pois. Vettä on niillä 2—3 dm paksulta, ja kasvavat ne erinomaisen runsasta ja tiheää saraikkoa (etup. *C. filiformis*, *C. rostrata*, *C. vesicaria*, *C. chordorrhiza*). Näitä niitetään joka vuosi ja ne ovat usein penikulmien takaisten asukkaitten päärehulähteitä.

Varsinaisia niittyjä tavataan monin paikoin varsinkin suurempien jokien Oulangan, Kutsan ja Tuntsan varsilla. Osaksi niityt ovat lähinnä n. s. tulvaniittyjen luonteisia, osaksi taas nummimaisia n. s. raivioniittyjä, jotka osoittavat niiden alkujaan olleen metsiä. Leimaa-antavana niillä usein on kullero (*Trollius*), jonka kukat usein pukevat rannat keltaiseen vaippaansa, tai paikoin, esim. Kutsan varsilla, näille pohjoisille jokivarsille tyypillinen ängelmälaji (*Thalictrum simplex*) ja pulskaneilikka (*Dianthus superbus*). Runsaasti on muutamia heinä- ja sara-lajeja: *Anthoxanthum*, *Phleum alpinum*, *Festuca ovina*, *Carex sparsiflora* sekä ruohoja, kuten *Selaginella*, *Polygonum viviparum*, pohjoinen poimulehtilaji *Alchemilla glomerulans*, *Veronica longifolia*, *Cerastium triviale* y. m.

Kasvistoltaan mielenkiintoisia, suureläimistöltään sensijaan köyhiä, joskin mielenkiintoista, ovat kallioseinämät. Usein ovat kalliot jokseenkin avoimet, toisinaan taas kasvaa penkereillä harvakseen puita (mäntyä, kuusta, koi-vua); pensaskasvullisuus on runsas (*Salix glauca*, *S. hastata*, kataja, *Ribes rubrum*, *Daphne*). Huomattava eroitus on kasviston kokoumuksessa kuivemmilla ja lämpöisemmillä, etelään avoimilla rinteillä sekä tuoreemmilla, joskus kosteahkoilla, viileillä, pohjoiseen avoimilla rinteillä. Useilla tällaisilla seinämillä, kuten Pyhänselän ja Hirveänkallion, on keskittynyt pohjoissuomalaisen kasviston lisäksi suuri osa siitä kalliokasvillisuudesta, mitä Lappi voi tarjota (*Salix reticulata*, *Dryas*, *Arnica alpina*, useita *Saxifraga*-lajeja y. m.); toiselta puolen löytyy täällä eteläisiäkin lajeja (vaarain, mansikka y. m.).

Järvistä ovat Pyhälampi ja Pyhäjärvi kasvirikkaimmat. *Phragmites*¹⁾, *Equisetum limosum* ja siellä täällä *Carex vesicaria* y. m. muodostavat melkein yhtämittaisen rantavyön. Matala pohja on melkein yhtämittaisen kasvillisuuden peittämä: *Potamogeton*-lajeja (*P. praelongus*, *P. perfoliatus*, *P. gramineus*), *Sparganium natans*, *Batrachium peltatum* v. *septentrionalis*, *Nuphar pumilum* ja *luteum*, *Nymphaea candida*, *Myriophyllum alternifolium*, *Utricularia vulgaris* v. *tenuis*, lisäksi *Chara*-lajeja y. m. On ilmeistä, että ympäröivän seudun lihavuus on osaltaan vaikuttanut näitten järvien kasvirikkauteen. Jyrkkärantaiset ja syvät rotkojärvet, samoin kuin alueen isot ja syvät järvet sensijaan ovat jokseenkin köyhät vesikasvillisuudesta. Tämä koskee vielä enemmän useita suolampia.

Edellä on (s. 12) mainittu alueen useista tuntureista. Matkallani olin tilaisuudessa käymään Mäntynturilla, Valtavaaralla, Hositunturilla, Pesioivalla ja Sallatunturilla. Näistä olivat varsinkin Mäntynturi ja suureksi osaksi myös Hositunturi soistuneen kasvillisuuden peitossa, kun taas toiset olivat enimmäkseen kuivaperäisiä. Edellisissä oli sammalpeite (*Polytrichum*, *Dicranum*, *Hylocomium splendens* l. *proliferum* y. m.) huomattava. Ominaisia olivat lisäksi muutamat runsaasti esiintyvät varpukasvit, vaivaiskoivu, variksenmarja, mustikka ja juolukka sekä myös suomuurain. Paljasta kalliota ei varsinkaan Mäntynturilla ollut ollenkaan.

Toisilla tuntureilla ei edellä mainittua sammalpeitettä juuri ollut tai olivat ne etupäässä seinäsammalia (Pesioiva). Jäkäläpeite sensijaan oli paljon huomattavampi (etup. poronjäkälää). Paljas kallio loisti paikoin esiin osittain jäkälien (*Parmelia centrifuga*, *Gyrophora* y. m.) peittämänä. Variksenmarjaa löytyi myös täällä runsaasti (esim. Pesioivalla runsaus 6—8), toiset varvut ja maamuurain sensijaan puutuivat.

Varsinaisia tunturikasveja löytyi myös joitakin. Var-

¹⁾ Seuraava selostus vesikasveista on maist. Pesolan.

sinkin oli huomattava tunturisianmarjan (*Arctostaphylos alpina*) paikoittainen runsaus (esim. Hositunturilla ja Pesioivalla, Norrlinin runsausasteikon mukaan, aina 7) ja matala sielikki (*Loiseleuria procumbens*) (Hositunturi, Pesioiva, Sallatunturi).

Muista silmiinpistävistä kasveista mainittakoon etup. Hositunturilta merkityt *Cornus suecica*, *Euphrasia*, *Hieracium alpinum*, *Melampyrum* (yksit.), *Lycopodium*-lajit, *Trientalis*, *Oxytropis* (Pesioiva) ja *Juncus trifidus*.

Useat puulajit esiintyvät yksinäisinä varpuina, melkein pä korkeammilla paikoin (mänty, hieskoivu, pihlaja).

Koivu vyyöhyke on useimmiten selvä, mutta kapea. Koivut ovat matalia parin metrin korkuisia. Alaosaan tunkeutuvat yksinäiset havupuut vaivaisina ja harvaan kasvavina. Tällaisia ne ovat vielä varsinaisen metsävyöhykkeen yläosassa. Kuta alemmaksi siirrytään sitä korkeammiksi käyvät puut ja sitä tiheimmiksi metsät. Alemmat rinteet ovat usein *Geranium-Dryopteris*-lehtoa, joka alhaalla muuttuu tavallisesti paksusammaliseksi metsäksi.

Varemmin jo huomautettiin alueen harvasta ihmisasutuksesta. Vain Kuusamon puoli on vankemmin asuttu. Siellä on Paanajärvellä ja ylisen Kitkan varrella melkoinen määrä ihmisasutuksia viljelyksineen. Kuolajärven puoli taas on paljon harvemmin asuttu. Paitsi väkirikasta kirkonkylää löytyy Vuorijärven, Sovajärven, Kuolajärven, Hautajärven, Kurtin, Tuutijärven ja Liikasen kyläkunnat, joissa asukasmäärä nousee kussakin sataan ja pariin sataan (Sovajärvellä ilmoituksen mukaan 25 asumusta ja n. 200 henkeä, Liikasessa n. 100 henkeä). Paitsi näitä löytyy vielä yksinäisiä kruununtorppia siellä täällä, kuten Kuopsijärven, Siemingin ja Vuosnajärven (5 asumusta, yht. n. 25 henkeä) rannoilla.

Viljalajeista on ohra valtalaji. Ruista näkee joskus nimeksi. Perunaa viljellään myös huomattavassa määrin ja vähän naurista. Pientareet ja ojat ovat enemmän tai vähemmän paju- ja koivupensaiden vallassa. Ketoja on

enemmän tai vähemmän kuin puolet viljelystä alasta. *Poa*-, *Aëra*- ja *Agrostis*-lajit vallitsevat täällä.

Nuoremmilla viljelysmailla on suuri osa raivatusta alasta täysin viljelemätöntä joko suota tai kangasta. Edellisessä tapauksessa on runsaasti sammalia (varsinkin *Sphagnum*'ia ja *Polytrichum*'ia), ja useita varpukasveja (*Betula nana*, *Sedum*, *Empetrum*, *Vaccinium myrtillus*, *uliginosum* ja *vitis idaea*). Kuivemmillä paikoin taas on runsaasti myös *Empetrum*'ia ja *Vaccinium*-lajeja sekä *Juniperus* ja *Festuca ovina*. Sammalet ovat etupäässä seinäsammalia.

II. Alueen linnustosta yleensä.

Topograafinen linnuston selostus.

Edellä on jo tehty selkoa alueen pinnan laadusta, vesistöistä ja kasvipeitteestä. Niiden aiheuttamat vaihtelut muodostavat luonnonsuhteiltaan erilaisia paikanlaatuja, joiden linnusto myös enemmän tai vähemmän poikkeaa ympäristön linnustosta. Seuraavat paikanlaadut olen eroittanut:

I. Vedet. 1. Aukeat ja syvät järvet. 2. Matalat pienet järvet ja rantavedet. 3. Joet. 4. Kosket. 5. Rannat.

II. Aukeat maat. 6. Aukeat suot. 7. Niityt. 8. Viljelysmaat.

III. Tunturit. 9. Tunturivyöhyke (*regio alpina*). 10. Koivuvyöhyke (*regio subalpina*).

IV. Kurut. 11. Kallioseinämät.

V. Metsät. 12. Pensaikot. 13. Koivikot ja lehtimetsät. 14. Mäntymetsät. 15. Kuusimetsät.

Selostaessani järempänä erikseen kunkin paikanlaadun linnustoa, olen erikoisesti kiinnittänyt huomiota siihen, missä paikanlaadussa kukin lintu mieluummin asuu ja kuinka huomattavan osan koko linnustosta se täällä muodostaa. Toiset

lajit ovat hyvin jyrkästi sidotut yhteen määrättyyn paikanlaatuun (esim. koskikara koskiin, kuikka syviin vesiin, kii-runat tunturivyöhykkeeseen), toiset taas löytyvät useammilla, enemmän tai vähemmän selvästi kuitenkin suosien jotakin paikanlaatua, kun taas osa näyttää olevan suuresti välinpitämätön oleskelupaikkaansa nähden. Täten ovat saaneet eri paikanlaadut tyyppilintunsa, suosijansa, välinpitämättömät ja karttavat asukkaansa. Jos jollakin lintulajilla on eri paikanlaadulla pesänsä kuin mistä se ravintonsa hankkii, on siitä erikoisesti huomautettu.

Tyyppilinnuilla tarkoitetaan lintuja, jotka joko yksinomaan esiintyvät jollakin määrättyllä paikanlaadulla tai runsaammin kuin millään muulla paikanlaadulla, tai joita löytyy runsaammin kuin toisia lintuja. Tyyppilintu voi siis olla hyvin harvinainenkin lintu.¹⁾

Suosijat ovat sellaisia lintuja, jotka löytyvät runsaammin jollakin paikanlaadulla kuin useilla muilla, mutta joita ei kuitenkaan eron pienuuden takia voi pitää tyyppilintuina.

Välinpitämättömät esiintyvät useilla paikanlaaduilla jokseenkin yhtä mielellän tai jollakin paikanlaadulla keskin kertaisen runsaasti.

Karttajat oleskelevat mieluummin ja runsaammin muilla paikanlaaduilla. Ne ovat siis vastakohta suosijoille ja tyyppilinnuille. — Tyyppilintujen nimet ovat seuraavissa luetteloissa painetut paksuilla kirjaimilla, suosijat harvennetuilla, välinpitämättömät kursiivi- ja karttajat tavallisilla kirjaimilla. Satunnaiset linnut ovat sulkujen sisälle asetetut.

¹⁾ Runsautta osoittamaan olen käyttänyt seuraavia termejä, joiden sisältö vastaa, päinvastoin kuin mitä maassamme tähän saakka on ollut laita, määrättyä lintutiheyttä (km²:llä). Ks. lähemmin „Luonnon Ystävä“, 1917, s. 187—193.

Erittäin runsas(lukuinen) l. ylen yleinen.

Runsas(lukuinen) l. yleinen.

Jotensakin runsas(lukuinen) l. jot. yleinen.

Harva(lukuinen) l. harvinainen.

Hyvin harva(lukuinen) l. hyvin harvinainen.

Jonkun paikanlaadun valtalintu on sellainen lintulaji, joka mainitulla paikanlaadulla on runsaslukuisin.

1 ja 2. Aukeat ja syvät järvet (avovedet) sekä pienet, matalat järvet ja rantavedet (suojavedet). Edelliseen paikanlaatuun kuuluvat kaikki seisovat vedet suojaisia rantoja lukuunottamatta, kun ne vain ovat niin syviä, että puolisukelijat eivät veden pinnalta yllä pohjaan. Senvuoksi muodostaakin niiden linnuston pääasiassa kokosukeltajat; linturunsaus yleensä kaikkein pienin. Suojavesien linnut taas ovat etupäässä puolisukeljia, lintutiheys on monin verroin suurempi. Tässä seuraa vertaileva luettelo linnuista.

1. *Avovesi.*

Fuligula cristata
Oidemia fusca
Oidemia nigra
 Clangula glaucion
 Mergus merganser
 Mergus serrator
 Mergus albellus
Gavia arctica
Gavia lumme
 Sterna macrura.

2. *Suojavesi.*

Cygnus cygnus
 Anser fabalis
Mareca penelope
Daifila acuta
Anas boschas
Anas crecca
 Fuligula cristata
 Oidemia fusca
 Oidemia nigra
 Clangula glaucion
 Mergus merganser
 Mergus serrator
 Mergus albellus
 (Gavia arctica)
 (Gavia lumme)
 Sterna macrura.

Tyypillisimmät avoveden linnut ovat siis kuikka ja kaakkuri, jotka vain poikkeustapauksissa tavataan matalissa rantavesissä. Avoveden suosijoita ovat jouhisotka, pilkka-siipi, merilintu ja iso- ja pikkukoskelo, vaikka niitä joskus voi tavata suojavesissäkin, telkkää useinkin.

Suojaveden tyypillisiä edustajia ovat puolisukelijat joutsen, haapana, jouhisorsa, sinisorsa ja tavi, jotka kyllä poikkeustapauksissa käyvät avovedelläkin. Lisäksi ne oles-

kelevat usein maalla, mikä elintapa hanhelle on ominaisempaa kuin vesielämä. Herna tavataan useasti myös avovedellä, mutta voi toiselta puolen nousta maallekin, tosin vain vaaran tullen. Lapintiira pyydystelee saaliinsa ilmasta, iskien niin matalilla kuin syvilläkin vesillä.

3. Joet. Joet luovat jonkun verran poikkeavan paikanlaadun vesien linnuille sekä virtaavan vetensä takia että senvuoksi, että joet ovat kapeita, joten rantojen läheisyys varsinkin turvallisuuteen nähden tekee joet useille suurille lajeille epämieluisiksi, varsinkin kun lisäksi vielä ihminen käyttää usein niitä kulkuteinään. (Koska joissa ero suoja- ja avoveden välillä jokien kapeuden takia on vähemmän huomattava, emme tässä ole virtaavaa vettä jakaneet kuten seisovaa.) Myös ravintosuhteet lienevät osittain toiset. Jokia karttavat useat tyypilliset syvän veden linnut, kuten pilkka-siipi, merilintu, kuikka ja kaakkuri. Muut avoveden linnut samoinkuin kaikki suojaveden linnut (joutsen karttanee kuitenkin turvallisuussyistä jokia) tavataan sensijaan joissakin samaan tapaan, näyttääpä useat avoveden linnut, telkkä, pikku- ja isokoskelo ja herna niitä suosivankin. Linturunsaus on jokseenkin sama kuin suojaveden.

Jokia suosivat siis avoveteen nähden:

Clangula glaucion
Mergus serrator
Mergus merganser
Mergus albellus

(Cinclus cinclus, satunnaisesti)
 Chelidonaria urbica, hyönteisiä ilmasta pyydystää
 Clivicola riparia, hyönteisiä ilmasta pyydystää.

4. Kosket. Jossakin määrin erikoisen olopaikan vesilinnuille muodostavat kosket, joita alueella on runsaasti, joten tämä paikanlaatu on sitä huomattavampi. Koskia karttavat täydelleen samat avoveden linnut kuin jokiakin, mutta lisäksi myös melkein kokonaan mainitut suojaveden puolisukelajat. Sensijaan *Mergus*-lajit (paitsi herna) ja telkkä viihtyvät yhtä hyvin koskissa kuten joissakin, ehkäpä jos-

kus paremminkin (turvallisuuksista?). Oman leiman koskien linnustolle antaa kuitenkin koskien oma lintu koskikara, *Cinclus cinclus*. Muualla se ei viihdy ollenkaan.

5. Rannat. Rannoilla linturunsaus on suhteellisesti suuri. Laadultaan alueen rannat ovat mitä erilaisimpia: kallioseiniä (paikoin Oulangan, Kitkan, Kutsan, Nivajärven y. m. rannoilla), jyrkkiä hietatörmii (etenkin Oulangalla, myös Tuntsalla; törmien päällä ovat tyyppikasveja *Oxytropis sordida* ja *Astragalus alpinus*, *Dianthus superbus* y. m.), tulvaniittyrantoja (useimmat jokirannat), suorantoja (paikoin jokirannat, useat järvet, varsinkin pienemmät), kivikkorantoja (etupäässä isommat järvet) ja mataloita hiekkarantoja (harvoissa paikoin järvien rannoilla varsinkin lammissa hiekkakankailla), pensaikkorantoja (useiden jokien ja pitkien kapeitten rotkojärvien rannat, kasvaen matalaa, usein rehevää leppää, koivua, pajua y. m.). Huolimatta tästä kirjavuudesta aikaansaa kuitenkin veden läheisyys, samoin kuin niiden toinen yhteinen ominaisuus aukeus (paitsi pensaikkorannat) sen, että rantojen linnustolla on oma yhteinen leimansa. Useat vesien linnuista käyttävät rantaa vain pesäpaikkanaan, toiselta puolen muutamat metsien y. m. paikanlaatuojen linnut taas vain ravintopaikkanaan, pesien varmemmissa paikoin. Ranta on siis tärkeä paikanlaatu, joka kerää vakinaisten asukkaattensa lisäksi lintuja kahta puolta alueelle. Linnuista mainittakoon:

Motacilla alba (ravintopaikka, myös pesii)

Clivicola riparia (pesii hiekkatörmissä)

Corvus cornix (paitsi yiljelyksiä ainoa ravintopaikka)

Corvus corax (tärkeä ravintopaikka)

Aegialites hiaticula (kasvittomilla hiekka- ja mutarannoilla)

Totanus fuscus (pesimättömät yksilöt ja muuttoaikaan)

Totanus glareola (s:n)

Totanus totanus (s:n)

Actitis hypoleucos (asustaa; usein pesiikin)

Sorsat ja hanhet (varsinkin korkeassa heinässä ja pensaissa ruokaa hakevat)

Clangula glaucion (poikaset piiloon joskus nousevat)

Mergus albellus (s:n)

(Koskelot y. m. kokosukeltajat, lepäävät usein rannalla)

Sterna macrura (pesä)

Gavia arctica (s:n)

Gavia lumme (s:n).

6. Aukeat suot. Edellä on jo tehty tarkemmin selkoa alueen aukeista soista. Huolimatta kasviyhtymäin vaihteluista on linnuston leima jokseenkin sama kaikkialla. Riippuen kuitenkin kasviston rehevyydestä s. o. sen suomasta suojasta, voidaan vaihteluita huomata, etup. kuitenkin vain runsaudessa. Niinpä huonokasvuisimmat suot, aavat, ovat lintuköyhimmät, jängät huomattavasti runsaampilintuisia (runsaslintuisia) ja pensaita kasvavat suot joskus hyvinkin runsaslintuisia. Aukeilla soilla pesii:

Alauda arvensis

Budytes flavus v. borealis

Anthus pratensis

Corvus corax (ravintoa)

(*Lagopus albus*, pensaisilla seutuvilla)

Grus grus (hyvin harvalukuinen)

Limicola pygmaea

Totanus fuscus

Totanus glareola

Totanus totanus

Machetes pugnax

Numenius phaeopus

Gallinago gallinago

Cygnus cygnus

Anser arvensis.

7. Niityt. Luonnonniityt muodostavat vain vähäisempiä yhtenäisiä aloja jokien varsilla. Senvuoksi niillä ei huomaakaan mitään leimaa-antavaa linnustoa, vaan on niiden linnusto kokoelma ympäröivien paikanlaatujen lintuja. Runsaimmin leiman antavat rannat sekä aukeat suot. Erikoisesti mainittakoon vain västäräkki, keltävästäräkki, isompi taivaanvuohi ja sorsalajit.

8. Viljelysmaat. Kuten edellä on selvitetty, on alueella ihmisasuntojen yhteydessä pieniä aloja maata viljelysten vallassa (suurin osa on asumaton kruunun maata). Viljelysalueet ovat etupäässä enemmän tai vähemmän luonnontilassa olevan heinän sekä ohran ja perunan vallassa. Lisäksi on huomattava osa viljelysmaaksi raivattua alaa, varsinkin uutisasutusten ympärillä, täydelleen viljelemättöä suota tai kangasta. Ihmisen ja viljellyn alueen läheisyys on näihinkin kuitenkin jo leimansa jättänyt, karkoittaen yhdessä alueen raivauksen kanssa enemmän tai vähemmän tarkoin alkuperäiset asukkaat pois. Sijaan kulttuuri on taas tuonut joukon lintuja, joiden löytyminen tutkimallani alueella on täysin riippuvainen viljelyksistä tai on viljelysmaille siirtynyt toisilta paikanlaaduilla kulttuuria suosivia lintuja. Edellisiä ovat leivonen, keltasirkku, peltosirkku, kotivarpunen, harakka, haarapääskyinen ja räystäspääskyinen. (Missä määrin nämä ihmisen seuralaiset ovat ehtineet tunkeutua ihmisen perässä alueen asutuskeskuksiin ja täältä yksinäisille uutisviljelyksille, siitä on tarkemmin erikoisosassa kunkin linnun yhteydessä erikseen mainittu.) Jälkimäisiä kulttuurin suosijoita ovat kivitasku, pensastasku, valkea västäräkki, keltavästäräkki ja tornihaukka.

Viljelysmailla tavataan seuraavat lajit:

- Turdus iliacus* (harvalukuinen; pensaspaikoilla)
Turdus pilaris (jot. yleinen; metsäpaikoilla ja ruuan haussa)
Saxicola oenanthe (jot. yleinen; aukeimmilla paikoin)
Pratincola rubetra (jot. yleinen, pensaisilla paikoin)
Phylloscopus trochilus (yleinen; pensaisilla paikoin)
Alauda arvensis (harvalukuinen)
Motacilla alba (jot. yleinen)
Budytes flavus (yleinen)
Anthus pratensis (harvalukuinen; varsinkin soisilla, vastaraivatuilla paikoin)
Emberiza citrinella (yleinen)
Emberiza hortulana (jot. yleinen)
Cynchramus schoenicius
Passer domesticus (harvalukuinen, Sallassa runsaslukuinen)
Acanthis linaria (yleinen)
Corvus cornix (harvalukuinen tai hyvin harvalukuinen)

Cleptes pica (hyvin harvalukuinen)

(*Muscicapa grisola*)

Hirundo rustica (satunnainen tai hyvin harvalukuinen)

Chelidonaria urbica (harvalukuinen — jot. yleinen)

Tinnunculus tinnunculus (ravintoa etsien)

Charadrius apricarius (muuttoaikaan)

Eudromias morinellus (muuttoaikaan).

9. Tunturivyöhyke. Varemmin on selostettu myös tunturien kasvipeite. Lintutopograafisesti muodostavat vain tunturivyöhyke (*regio alpina*) ja myös koivuvyöhyke (*regio subalpina*) selvän erikoisen paikanlaatunsa. Havupuuvyöhyke taas liittyy ilman muuta linnustonsa puolesta alueen muihin havumetsiin. Ehkä kuitenkin hyvien pesäpaikkojen vuoksi muutamat petolinnut (maakotka, piekanahaukka) suosivat turvallisia tuntureita laajoine maisemineen.

Aukea tunturivyöhyke muodostaa kaikkein selvimmän paikanlaadun ominaisimpine lintuineen. Sen linnuston enemmistö tavataan ainoastaan täällä. Sen linnut ovat:

Saxicola oenanthe (jot. yleinen)

Plectrophanes nivalis (Sallatunturilla, hyvin harvalukuinen)

Calcarius lapponicus (= ed.)

Anthus pratensis (hyvin runs. — jot. yleinen)

Acanthis linaria (näht. vain kiertolaisena)

Lagopus mutus (Sallatunturilla)

Eudromias morinellus (Sallatunturilla).

10. Koivuvyöhyke. Päinvastoin kuin tunturivyöhykkeellä ei koivuvyöhykkeellä ole ainoatakaan tyypilintua, vaan muodostaa sen köyhän linnuston kokoelma metsää kasvavien paikanlaatujen ja myös osaksi aukean tunturin lintuja. Runsautensa puolesta kuitenkin herättää huomiota metsäkirvinen sekä myös metsäkana ja urpiainen. Lajit ovat:

Turdus iliacus

Saxicola oenanthe

Phylloscopus trochilus

Anthus pratensis

Anthus trivialis

Fringilla montifringilla

Acanthis linaria

Lagopus lagopus.

11. Kallioseinämät. Sivuilla 13 ja 20 on kuvattu kallioseinämiä ja niiden kasvillisuutta. Riippuen ruoho- ja metsäkasvillisuuden rehevyydestä ja tiheydestä on kallioseinien linnusto enemmän tai vähemmän havumetsien linnuston kaltainen. Kun tiheys aina on vähäinen, niin puuttuvat niistä tai karttavat niitä yleensä tiheitten ja korkeitten metsien ja pensaikkojen linnut (pensastasku, punasiipirastas, räkättirastas, pajusirkku, tilhi, metsäkana y. m.). Huomattava on kuitenkin lapintiaisen runsas löytyminen. Aukeiden maiden suosijoita taas ovat västäräkki ja harmaa paarmalintu. Sitäpaitsi tekee maassa liikkuville linnuille maan epätasaisuus ja jyrkkyys tämän paikanlaadun sopimattomaksi (kanalinnut, kahlaajat, sälönokkaiset).

Leiman tälle paikanlaadulle antaa kuitenkin muutamat petolinnut, jotka kallioseinien „uuneissa“ tai penkereillä ovat löytäneet itselleen turvallisia, luoksepääsemättömiä pesäpaikkoja. Ennen muita on muuttohaukan esiintyminen huomiota herättävä. Huuhkaja piileskelee kallionkoloissaan, ollen siten huomaamattomampi. Myös eräille imettäväisille (karhulle, ilvekselle) tarjoavat kallioseinät samasta syystä mieluisia ja turvallisia olopaikkoja.

Luettelo:

Ruticilla phoenicurus (jot. yleinen)
Phylloscopus trochilus (yleinen)
Motacilla alba (harval.)
Anthus trivialis (harval.)
Fringilla coelebs (jot. yleinen, veden läheisyys)
Fringilla montifringilla (jot. yleinen)
Parus cinctus (runsaslukuinen)
Acanthis linaria (yleinen)
Muscicapa grisola (jot. yleinen)
Tinnunculus tinnunculus (hyvin harvalukuinen)
Falco peregrinus (hyvin harval.; pesä)
Bubo bubo (hyv. harval.; pesä ja oleskelupaikka)
Aquila chrysaëtus (pesä).

12. Pensaikot. Pensaikoille on yhteistä (ks. s. 19) matala, maahan saakka tiheä pensas- ja puukasvillisuus,

joka tarjoaa linnustolle hyvän suojapaikan. Tämä seikka antaa myös leiman linnustolle, joka onkin verrattain karakteristinen. Tyypilintuja ovat lehtokerttu, uunilintu, pajusirkku ja metsäkana. Myös pensastasku ja punasiipirastas suosivat selvästi näitä maita. Seuraava luettelo osoittaa pensaikon linnuston tarkemmin:

Sylvia salicaria (hyvin harvalukuinen, vain Oulanka-jokilaaksossa)

Pratincola rubetra (aukeimmilla paikoin)

Turdus iliacus

Ruticilla phoenicurus

Phylloscopus trochilus (hyvin runsasl.)

Budytes flavus v. ***borealis*** (pensaissa jängillä)

Anthus trivialis

Cynchramus schoenicius (yleinen)

Acanthis linaria (yleinen)

Lagopus lagopus (jot. yleinen; soilla, niityillä ja tuntureilla).

13. Lehtimetsät. Tähän paikanlaatuun kuuluu metsiä, joissa lehtipuut, etup. koivu ovat vallalla. Sellaisia metsiä löytyy palopaikoilla, jokien, järvien ja metsien reunoilla. Ominaista niille on valoisuus. Jokien varsilla ovat ne usein syntyneet siten, että havupuut ovat kaadetut. Useimmiten ne ovat havupuiden sekaisia, niin että puhtaita koivumetsiä on vain poikkeustapauksissa. Metsä on usein puistomaista, pensasmainen luonne puuttuu. Tyypilintuja ovat peipponen, paarmalinnut, tilhi ja tervapääskynen. Pensaikkojen suosijat punasiipirastas ja saman paikan valtalintu uunilintu ovat lehtimetsien suosijoita. Edelleen ovat niitä vielä metsäkirvinen, urpiainen ja ehkä teirikin. Sensijaan puuttuu pensaslinnuista lehtokerttu, pensastasku, pajusirkku ja keltävästäräkki, ja vähemmin löytyy metsäkanaa.

Luettelo:

Turdus iliacus

Turdus pilaris

Ruticilla phoenicurus

Phylloscopus trochilus (yleinen)

Parus cinctus (harval.)

Parus borealis (hyvin harval.)

Anthus trivialis (yleinen)

Fringilla coelebs (yleinen; jokiuomissa)

Fringilla montifringilla (yleinen)

Acanthis linaria (runsasl. — hyvin runsasl.)

(*Perisoreus infaustus*)

Muscicapa grisola (yleinen; mäntyalueen jokivarsilla; rannoilla)

Muscicapa atricapilla (harvalukuinen, mäntyalueen jokivarsilla)

Cypselus apus (hyvin harval.; mäntyalueen jokivarsilla)

Cuculus canorus (hyvin harval.)

Tetrao tetrix

Lagopus lagopus.

14. Mäntymetsät. Mäntymetsät alueella olivat (ks. s. 18) melkein yksinomaan *Calluna-Cladonia* (tai *Calluna-* ja *Cladonia*-tyypin kankaita. Metsä niissä oli vanhaa ja harvaa. Viimemainittu ominaisuus yhdessä metsien keloisuuden ja niissä löytyvien onteloiden kanssa on antanut näille metsille oman leimansa. Tyyppilintuja ovat täällä rosorastas, härkäpeipponen, harmaa paarmalintu, tilhi, tervapääskynen ja palokärki. Pensaikon tyyppilinnut (lehtokerttu, uunilintu, pajusirkku, metsäkana) puuttuvat. Samoin puuttuu lehtimetsien tyyppilinnuista peipponen ja mustankirjava paarmalintu. Sensijaan harmaa paarmalintu, tilhi ja tervapääskynen ovat yhteisiä. Mäntymetsäin suosijoita ovat metsäkirvinen, maakotka ja metso. Edellisten metsäpaikanlaatuja suosijoista puuttuu vielä pensastasku, punasiipirastas, melkein myös teiri. Huomattava on kivitaskun löytyminen hyvin harvaksi hakatuilla kankailla.

Luettelo:

Turdus viscivorus (jot. runsasl.)

Turdus musicus (hyv. harval.)

Turdus pilaris

Ruticilla phoenicurus (harval.)

Saxicola oenanthe (hyvin harval.)

Phylloscopus trochilus (hyv. harval. t. puuttuu)

Parus cinctus (jot. runsasl.)

Parus borealis (hyv. harval.)

Anthus trivialis (jot. runsasl., jokiuomissa)

Fringilla coelebs (jot. runsasl.; jokiuomissa)

Pinicola enucleator (hyv. harval.)

Fringilla montifringilla (yleinen)

Acanthis linaria (jot. yl.)

Perisoreus infaustus (hyvin harval.)

Muscicapa grisola (jot. yleinen)

Ampelis garrulus (harval.)

Cypselus apus (harval. — hyv. harval.)

Dryocopus martius (hyvin harval.)

Cuculus canorus (hyvin harval.)

Falco aesalon (hyvin harval.)

Aquila chrysaëtus (hyvin harval.; pesä)

Archibuteo lagopus (hyvin harval.)

Pandion haliaëtus (hyvin harval.; pesä)

Bonasa bonasia (hyv. harval.)

Tetrao urogallus (harval.)

(*Lagopus albus*)

Numenius phaeopus (hyv. harval.; yleensä harvoissa metsissä)

Telkkä, isokoskelo ja herna (pesä ontoissa).

15. Kuusimetsät. Kuusimetsät (ks. s. 18) ovat alueella etup. paksusammaleisia. Vaarojen rinteillä, purojen varsilla y. m. rehevillä paikoin on lehtomaisia *Geranium-Dryopteris*-lehtoja. Kuten muutkin metsät ovat kuusimetsät joko koskemattomia tai melkein koskemattomia. Tiheys on senjohdosta verrattain suuri. Tyypilintuja ovat laulurastas, pienempi käpylintu, taviokuurna (epävarma) ja punatulkku. Mäntymetsistä ne joko puuttuivat tai karttaen esiintyivät. Päinvastoin taas puuttuivat mäntymetsien tyypilinnut kokonaan kuusimetsistä. Kuusimetsien suosijoita ovat lapintiainen, hömötiainen (molemmat myös mäntymetsän suosijoita), pyy ja teiri. Mäntymetsien suosijat oleskelevat paljon huomaamattomammin tällä paikanlaadulla. Onttojen kuusien puute tekee onttoihin pesiville linnuille kuusimetsät vaikeiksi asua (telkkä, tervapääskynen y. m.). Hankalaa on sopivan pesäpaikan löytö myös suuria pesiä valmistaville linnuille, kuten maakotkalle ja kalasääskelle. Suuremman tiheyden takia välttävät aukeita paikkoja rakastavat linnut kuusimetsiä. Mäntymetsän tyypilintujen ja suosijain lisäksi määrittäkoon tällaisina vielä hyvin harvoilla mäntykankailla löytyvä kivitasku, joka puuttuu kuusimetsistä kokonaan. Mäntymetsien rinnalla suosii taas kuusimetsiä nähtävästi niiden tiheyden vuoksi myöskin uunilintu ja metsäkana.

Luettelo:

Turdus musicus (jot. yl. — runsasl.)

Turdus pilaris

Ruticilla phoenicurus (jot. yleinen)

Phylloscopus trochilus (yleinen)

Parus cinctus (yleinen)

Parus borealis (jot. yl. — harval.)

Anthus trivialis (yleinen)

Loxia curvirostra (hyvin harval.)

Pinicola enucleator (hyvin. harval.; epävarma tyyppilintu)

Pyrrhula rubicilla (hyvin harval.)

Fringilla coelebs (sekamets. jokivarsilla yleinen)

Fringilla montifringilla (yleinen)

Acanthis linaria (yleinen)

Perisoreus infaustus (harv. — hyv. harv.)

Muscicapa grisola (hyv. harval.)

Cuculus canorus (hyv. harval.)

Falco aesalon (hyv. harval.)

Archibuteo lagopus (hyv. harval.)

Pandion haliaëtus (hyv. harval.)

Bonasa bonasia (jot. yl. — harval.)

Tetrao urogallus (harval. — hyv. harval.)

Tetrao tetrix

Lagopus lagopus

Telkkä, isokoskelo ja herna (pesä etup. haavan ontoissa).

Lehtojen linnusto oli kokoomukseltaan jokseenkin samallinen kuin paksusammalisen metsän. Joitakin eroja kuitenkin näyttää olevan. Niinpä löytyivät eteläiset lajit punarintasatakieli ja peukaloinen vain täältä. Punatulkkukin näyttää niitä suosivan muiden kuusimetsien rinnalla. Kun lehdot yleensä olivat paksusammaleisia metsiä tiheämmät, niin karttavat metsäkirvinen ja harmaapaarmalintu näitä metsiä entistä enemmän.

Eläintieteellisiä ala-alueita.

Tutkimallani alueella voidaan lintumaantieteellisesti selvästi erottaa kolme eri osaa: eteläinen Oulangan alue, keskinen kuusialue ja pohjoinen Kutsan-Tenniön alue. Eron aikaansaavina tekijöinä ovat ensi sijassa kuusen

ja männyn levenemissuhteet, toisessa maantieteellinen aseman korkeus, kosteussuhteet (järvet, suot) ja korkeussuhteet.

1. **Oulangan alue** käsittää Kuusamon puoleisen osan aluetta ja lounaisen Kuolajärven mäntyalueen. Sen itäosa, Paanajärven seutu, on vaarasta ja pienisoista aluetta, kun taas itäosa on matalampaa, runsaampi ja laajempi soista sekä järvisempää. Mänty on valtapuuna, mutta kuusta löytyy myös runsaasti monin paikoin. Tuntureita on vähän (Mäntytunturi, Konttainen, Valtavaara).

Eteläisen asemansa takia tavataan täällä seuraavat lajit:

Luscinia rubecula (kerran myös pohjoisella alueella)

Sylvia salicaria

Phylloscopus collybita (vähemmin muualla)

Anorthura troglodytes

Parus borealis (täällä runsain)

Pyrrhula rubicilla (täällä runsain)

Fringilla coelebs (täällä runsain; kuusen karttaja).

Mäntymetsien takia löytyy täällä vastakohtaksi keskiselle kuusialueella:

Turdus viscivorus

Saxicola oenanthe (löytyi myös harvoissa mäntymetsissä)

Muscicapa grisola (kerran kuusialueella)

Muscicapa atricapilla

Ampelis garrulus

Cypselus apus

Dryocopus martius (ehkä vähin löytyy kuusialueellakin)

Picoides tridactylus (vähemmin kuusialueella)

Aquila chrysaetus (tuskin pesii kuusialueella)

Tetrao urogallus (vähemmin kuusialueella).

Alueen länsiosan suo- ja järvirikkauden ja soiden laajuuden takia viihtyy siellä useita, osittain ihmis-pakoisia lajeja:

Grus grus (tuskin Paanajärven luona, vähemmin muilla alueilla)

Cygnus cygnus (parhaimmat piilopaikat)

Anser fabalis (s:n)

Oidemia fusca.

Jyrkät kallioseinämät ja hiekkatörmät, joita ei löydy kuusialueella, luovat myös vaihtelua:

Clivicola riparia (ehkä vähän kuusialueella)

Falco peregrinus (ehkä vähän kuusialueella)

Bubo bubo (vähemmän kuusialueella).

2. Kuusialueelle ominaisia lajeja ovat:

Turdus musicus (tasaisemmin ja vähän runsaammin kuin muualla)

Phylloscopus trochilus (vähän runsaammin)

Pinicola enucleator (ehkä runsaammin)

Perisoreus infaustus (ehkä runsaimmin)

Pandion haliëtus (ehkä runsaampi; kalarikkaita järviä)

Bonasa bonasia (runsaammin kuin pohjoisella alueella)

Tetrao tetrix (runsaimmin)

Mergus albellus (ei pesi Oulangan, mutta runsaammin vielä pohjoisella alueella)

Sterna macrura (ei löydy Oulangan alueella).

3. Pohjoiselle alueelle ominaisia ovat useat tunturilinnut:

Plectrophanes nivalis

Calcarius lapponicus (ehkä muuallakin?)

Lagopus mutus

Eudromias morinellus.

Kun pohjoinen alue myös on mäntyalue, niin löytyvät sillä kuusialueen vastakohdaksi samat „männynsuosijat“ kuin edellä Oulangan alueella ominaisina on mainittu. Kuitenkaan ei mustankirjavaa paarmalintua näkynyt täällä (sekametsän suosija?).

Soiden ja järvien vähyys aikaansaa, että täällä hanhi, joutsen ja kurki ovat vielä harvalukuisempia, samoin kuin useimmat avoveden linnut.

Sensijaan lieene vastapainoksi ihmisen vaikutus pienin, mikä seikka tuntune useiden eläinten levenemisessä (vaikkakaan se ei ole päässyt edellä mainittujen ihmispakoisten eläinten levenemisessä paljon vaikuttamaan). Niinpä ovat kotka ja karhu täällä runsaimmat.

Katsaus alueen linnuston kokoonpanoon.

Maamme 297:stä linnusta on täällä tavattu 137 sekä lisäksi 1 alalaji ja 2 sekasikiötä. Tätä lukua on pidettävä suhteellisen suurena, kun esim. paljon tarkemmin ja kauvemmin tutkituilla Kallaveden seudun alueella on tavattu yhteensä 190 eri lajia (Suomalainen), Helsingin seudussa 242 (Palmgren), Kokkolassa 165 (Krank), Turtolassa ja Kolarissa 122 (Munsterhjelm), Inarissa 113 (Nordling), Hailuodossa 120 (Sandman), Huittisissa 134 (Palmgren). Lajimäärää lisää tunturi- ja eteläisten lintujen runsas löytyminen sekä Jäämeren läheisyys. Linnusto on

Varpuslintuja	53	(koko maassamme 107)
Petolintuja	19	(33)
Kahlaajia	17	(46)
Sälönokkaisia	17	(37)
Kanalintuja	7	(9)
Pitkäsiipisiä	7	(22)
Kiipijöitä	5	(8)
Peräjalkaisia	3	(15)
Kirskulintuja	1	(6)
Kyyhkyslintuja	1	(3)
Melajalkaisia	1	(4)
Astujoita	0	(7).

Suhteellisen runsaasti on siis alueella varsinkin kiipijöitä ja kanalintuja, sekä myöskin petolintuja ja varpuslintuja. Vähän on taas pitkäsiipisiä, peräjalkaisia ja kirskulintuja.

Alueella pesivistä linnuista mainittakoon pohjoisina lajeina:

Pinicola enucleator
Lanius excubitor
Ampelis garrulus
Cinclus cinclus
Limicola pygmaea
Harelda hiemalis
Sterna macrura

Erithacus suecica
Plectrophanes nivalis
Calcarius lapponicus
Archibuteo lagopus
Lagopus mutus
Aegialites hiaticula.

Eteläisiä, yleensä jyrkemmin kuin pohjoiset, mikäli tunnettua on, näille seuduin levenemisessään rajoittuvia lajeja on runsaammin. Muutamien niistä löytyminen näin kaukana pohjoisessa on entuudestaan tuntematon. Syynä eteläisten lajien runsauteen lienee alueella monin paikoin löytyvät rehevät, eteläiset kasvustot.

<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Pyrrhula rubicilla</i>
<i>Sylvia salicaria</i>	<i>Chrysomitris spinus</i> (pesim. epäv.)
<i>Phylloscopus rufus</i>	<i>Garrulus glandarius</i>
<i>Anorthura troglodytes</i>	<i>Dendrocopus major</i>
<i>Regulus cristatus</i> (pesiminen epävarma)	<i>Dryocopus martius</i>
<i>Certhia familiaris</i> (pesiminen epävarma)	<i>Totanus ochropus</i>
<i>Parus major</i>	<i>Ortygometra porzana</i> (pes. epävarma)
<i>Budytes flavus</i>	<i>Numenius arcuatus</i> (pes. epävarma)
	<i>Podiceps griseigena</i> .

Itäisiäkin lajeja on joitakin:

<i>Loxia bifasciata</i> (pesim. epävarma)	<i>Carpodacus erythrinus</i> (vain satunnainen)
<i>Cynchramus rusticus</i>	<i>Mergus albellus</i> .

Faunistisina harvinaisuuksina mainittakoon vielä: *Accentor modularis*, *Corvus frugilegus*, *Syrnium urallense* ja *Turtur turtur*.

Yleisimmät seudun linnut ovat härkäpeipponen, urpiainen, lapintiainen, ja uunilintu. Lehtipuumetsissä ja pensastoissa voittaa uunilintu runsaudessa kaikki muut. Myös urpiainen on täällä runsaslukuinen. Havupuumetsissä, varsinkin kuivilla *Calluna*- ja *Cladonia*-tyypin mäntykan-kailla on uunilintu taas harvalukuinen kolmen ensimäisen lajin siellä vallitessa. Huomattavasti jälessä runsaslukuisuudessa ovat peipponen, leppälintu, hömötiainen ja metsäkirvinen.

Mitään erikoista muuttoreittiä ei alueen läpi kul-kene. Kuitenkin muuttaa enemmän tai vähemmän säännöllisesti alueen läpi huomattava määrä pohjoisempia lajeja tai joutuu sinne sellaisia harharetkille läheiseltä Vienanmereltä. Sellaisia ovat:

Falco gyrfalco
Nyctea scandiaca
Fuligula marila
Anser erythropus
Branta bernicla
Larus glaucus
Pagophila eburnea
Phalacrocorax carbo

Stercorarius longicauda
Stercorarius pomarinus
Fulmarus glacialis
Gavia adamsii
Uria arra
Mergulus alle
Fratercula arctica.

Kuten luettelosta näkyy on Jäämeren läheisyys alueen linnustolle huomattavassa määrin leimaa antava.

Seuraavia kirjoituksessa selostettuja lajeja ei ole Mela-Kivirikon (1909) levenemistauluissa mainittu ¹⁾ Kemin Lapin itäisestä eläinmaakunnasta (*Lapponia Kemensis orientalis*):

Erithacus rubecula, *Pratincola rubetra*, *Phylloscopus rufus*, *Parus major*, *Budytes flavus*, *Plectrophanes nivalis*, *Emberiza hortulana*, *Loxia bifasciata*, *Pyrrhula rubicilla*, *Chrysomitris spinus*, *Haliaeetus albicilla*, *Syrnium uralense*, *Turtur turtur*, *Totanus ochropus*, *Numenius arcuatus*, *Spatula clypeata*, *Larus fuscus*, *Stercorarius longicauda*.

Samoin puuttuvat Kuusamon eläinmaakunnan luettelosta seuraavat lajit:

Turdus viscivorus, *Turdus torquatus*, *Erithacus rubecula*, *Sylvia salicaria*, *Accentor modularis*, *Parus major*, *Anorthura troglodytes*, *Regulus cristatus*, *Loxia bifasciata*, *Carpodacus erythrinus*, *Sturnus vulgaris*, *Corvus frugilegus*, *Nucifraga caryocatactes*, *Garrulus glandarius*, *Cypselus apus*, *Buteo buteo*, *Syrnium lapponicum*, *Lagopus mutus*, *Perdix perdix*, *Fulica atra*, *Ortygometra porzana*, *Eudromias morinellus*, *Phalaropus lobatus*, *Tringa subarctica*, *Tringa alpina*, *Limosa lapponica*, *Numenius arcuatus*, *Branta bernicla*, *Spatula clypeata*, *Fuligula marila*, *Harelda hie-malis*, *Pagophila eburnea*, *Podiceps griseigena*.

Keretin Karjalan (*Karelia keretina*) luettelosta uupuvat:

Turdus viscivorus, *Certhia familiaris*, *Plectrophanes nivalis*, *Pagophila eburnea*.

¹⁾ Osan seuraavista puuttuvista lajeista on jo Finnilä tai allekirjoittanut varemmin maininnut.

Kulttuurin vaikutus eläimistöön.

Ihmisen hävittävä vaikutus on täälläkin, niin harvaanasuttuja seutuja kun ne ovatkin, jo voimakkaan jäljen painanut varsinkin suurimettäväisiin. Majava on täältä, samoin kuin muualtakin Suomesta, hävinnyt sukupuuttoon. Kuitenkin ovat nämä seudut olleet majavan viimeisiä turvapaikkoja maassamme. Peura ja susikin ovat saaneet siirtyä muualle, jälkimäisen vain harvoin talvisin enään näyttäytyessä. Ankarasti on ihmisen vaino myös vähentänyt kallisnahkaisten näätien ja hirvienkin lukumäärää. Jälkimäisten on vaikea näissä runsaslumisissa seuduissa vainoojiltaan säilyä. Verrattain runsaasti tavataan vielä ahmaa ja karhuakin sekä vesien varsilla saukkoa. Varsinkin Kitkan alue jyrkkine kuruineen ja lehtorinteineen on vielä karhun parhaita lymypaikkoja. Pienemmät imettäväiset (jänis, kärppä, kettu, lumikko, orava y. m.) ovat vähemmän ihmisen vainoamisesta häiriytyneet.

Kulttuurin hävittävä vaikutus ei siivellisiin metsän asukkaisiin ole niin voimakkaasti tuntunut, kun seudun metsätkin suureksi osaksi ovat koskemattomia. Kuitenkin on metsästyksen vaikutuksesta, paitsi kan lintujen, eräiden vesilintujenkin, varsinkin joutsenen ja pilkkasiiven (*Oidemia fusca*) lukumäärä suuresti vähentynyt ja pesimisalueet rajoittuneet.

Mukanaan on ihminen tuonut poisväistyneiden tilalle joko tahtoen tai tahtomattaan joukon eläinlajeja. Edellisistä on huomattavin poro, jota alueella löytyy hyvin runsaasti. Harvoin taas näkee hevosia, lehmiä tai lampaita näissä harvaanasutuissa seuduissa, edellisiä joskus etempänäkin ihmisasunnoilta. Koirat pidetään kiinni. Jälkimäisiä ovat räystääs- ja haarapääskynen, leivonen, harakka, kotivarpunen, peltosirkku, keltasirkku ja peltopyy.

Lintujen rengastaminen alueella.

Tutkimallani alueella on lintujen muuttoretkien selville saamiseksi lintujen rengastamista jossakin määrin harjoitettu. Kesällä 1914 merkitsivät Finnilä ja toht. R. Forsius¹⁾ jonkun määrän lintuja. Yhdessä Reino Merikallion kanssa merkitsi tekijä kesällä 1917 myös muutamia kymmeniä lintuja. Edellä mainituista linnuista on muutamia tavattu. Samoin on alueella tavattu muutamia muualla merkittyjä lintuja. Seuraava luettelo sisältää yksityiskohtaisia tietoja rengastamistuloksista:

1. *Lagopus lagopus*. Tieto Nuortitunturilla merkitystä ja Kuusamosta tavatusta metsäkanasta perätön. Ks. al.

2. *Mareca penelope*. Keväällä n. v. 1915 ampui talokas Luusua Vuorijärvellä haapanan, jonka jalassa oli rengas ja siinä kirjoitus „Mortensen, Viborg, Danmark“.

3. *Mareca penelope*. Forsiuksen 10/7, 1914 merkitsemä lintu ammuttu 17/8, 1914 3 km päässä merkitsemispaikasta¹⁾.

4. *Mareca penelope*. Kev. 1916 ammuttiin Tuutikylässä lintu, jonka jalassa oli J. A. Palménin rengas n:o 242 (?).

5. *Anas boschas*. 10/7, 1914, Kuolajärven kirkonkylässä merkityn (R. Forsius) linnun ampui 17/8, 1914 Särkiojalla 3 km merkitsemispaikalta työmis J. E. Kananen¹⁾.

6. *Anas crecca*. 21/7 rengastin 2 tavinpoikasta, jotka n. 10/8 samana vuonna tavattiin muutamien kuolleitten tavien joukossa.

7. *Anas crecca*. 25/7 rengastin tavin poikasen Vähässä-siemingissä. Lintu ammuttiin 25/11 samana vuonna Espanjassa lähellä Leridan kaupunkia.

¹⁾ Palmén, Beringte Vögel im Finland im J. 1914. Medd. Soc. F. Fl. F., 41, s. 96—103.

III. Havaintoja eri lintulajeista.

1. *Turdus viscivorus* L. — Rosorastas.

Isorastas (Paanajärvi—Mäntyniemi, Sovajärvi), mehtärastas (Paanajärvi—Mäntyniemi), mettärastas (Ollila), lahorastas? (Vuorijärvi), oikiarastas? (Vuorijärvi).

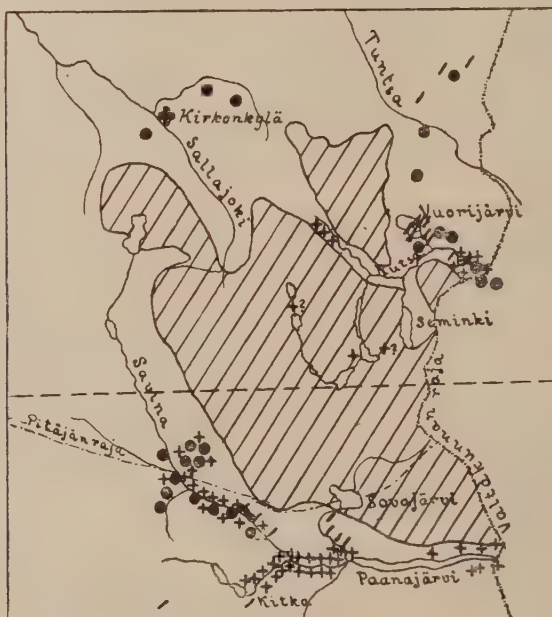
Isorastas oli selvästi linnun kansan käyttämä nimitys. Nähtävästi myös mettärastas (mehtärastas), joka varsinaisesti on räkättirastaan nimitys, paikoin tarkoitti samalla rosorastastakin. Kaksi viimeainittua nimeä tarkoitti kyllä „mettärastasta isompaa rastasta“, mutta oliko kysymyksessä todella rosorastaan nimitys, en päässyt selvyyteen.

Rosorastas on varemmin ollut Kuusamon luonnonhistorialliselle maakunnalle tuntematon lintu. Melkoisen aarteiden löytäjäksi tunsin senvuoksi itseni, kun $\frac{1}{7}$ kuulin Aitaniemenniityn yläpuolella Oulangan rantoja ylös samotessani rosorastaan vienosti räkättävän varoitussäänen. Metsä oli aaltomaista koivunsekaista, paikoin tuoretta mäntykangasta, pohjakasvillisuutena seinäsammalia ja puolaa. Puut nuorenpuoleisia tai keski-ikäisiä, tiheys keskinkertaista. Tuo varoitussääni oli toiselle varoittajista ja sille, jolle varoitus oli tarkoitettu, pienelle, varomattomasti liian varhain pesästä siipiensä taitoa koettelemaan lähteneelle poikaselle, surmaksii. Molemmat lähetettiin lajin varmentamiseksi Yliopiston Zoologiseen Museoon.

Nämä rosorastaat eivät olleet ainoat; sittemmin tapasin lajia kaikkialla Oulangan uomaa ylempänä yleisesti reunustavilla *Cladonia-Callunatyypin* (tai *Cladonia-* ja *Callunatyypin*), useimmiten huonoa ja harvaa mäntyä, — usein puoleksi keloakasvavilla kankailla. Se oli näiden metsien tyypilintu, runsaudeltaan jotensakin yleinen. Varsinkin paikat, missä tuulen, vieläpä kulonkin kaatamat männyt ja hongat linnulle tarpeellista suojaa antoivat, tuntuivat olevan mieluisia. Varsinaisessa kuusimetsässä en sitä koskaan tavannut. En myöskään aivan tiheissä ja nuorissa mäntymetsissä (joita vähän kuitenkin alueella). Tämä mielenkiintoinen mäntymetsien rakkaus ilmenee mukana olevasta kar-

tasta (kuva 1), jolle on pisteillä merkittynä paikat, joilla linnun tapasin, sekä myöskin kuusen leveneminen Kuolajärvellä maist. K. Airaksisen mukaan.

Oulangalle on siis rosorastas, voipa sanoa, erikoisuus, ehkäpä runsain kaikista rastaista. Kutsan varsilla y. m. mäntyalueella löytyi sitä myöskin.

Kuva 1.

Rosorastaan, peipposen ja tervapääskynen löytöpaikat.

Rosorastas ●

Peipponen +

Tervapääskynen /

Kuusialue on merkitty vinolla viivoituksella.

Kaksi kertaa löysin vanhan pesän: Savinalammella 5/7 n. 1 1/2 m korkean kannon nenästä, ja Aksonharjulla Venäjän Karjalan puolella 30/7. Jälkimäisen, joka sijaitsi n. 2 m korkealla, ulkokuori oli poronjäkälastä (*Cladonia rangiferina* pääm.).

1/7 tapaamani linnut olivat lentopoikuus. 6/7 tapasin useita sellaisia.

Enwald tapasi rosorastaan 28/6, 1882 Kuolajärvellä, jossa sen kansan käyttämänä nimenä olisi „metsärastas“ (huom. kirjakielen muoto! ?). Finnilä tapasi linnun alueella Sallatunturin ja Rohmoivan välillä 27/5, 1914, ja väittää edellä mainitun nimen tarkoittavan räkättirastasta.

2. *Turdus musicus* L. — Laulurastas.

Laulurastas, yölintunen (yölintu), satakielinen (satakieli), yörastas.

Laulurastas ja yölintunen (Kurtissa yölintu) olivat yleisimmät kansan käyttämät nimet. Jälkimäistä tapasin vain Kuolajärven puolella, edellistä taas molemmissa (en Kurtissa). Satakieli esiintyi Ollilassa ja satakielinen Sovajärvellä. Yörastas oli linnun nimenä Vuosnäjärvellä.

Laulurastas esiintyi Kuusamon puolella ja Kuolajärven kuusialueella harvalukuisena tai jotensakin yleisenä aina Hositunturin seutuville saakka, jonka jälkeen 19/7 laulua — linnun „pää-ilmiantaja“ — ei enää kuulunut. Sittemmin tapasin linnun Kuolajärven pohjoisella mäntyalueella vain kerran, nim. 4/8 Vuorijärvellä, ja lisäksi 7/8 Pyhänselän järven läheisyydellä vasta lentoon lähteneen poikasen.

Laulurastas oli selvästi, päinvastoin kuin rosorastas, kuusimetsien suosija (kuva 2). Sen kauvaksikantava laulu kuului öisin aina 19:een päivään heinäkuuta (Hosijärvi); Elijoella 13/7 alkoi linnun läpi yön kestävä laulu illalla klo 9,45).

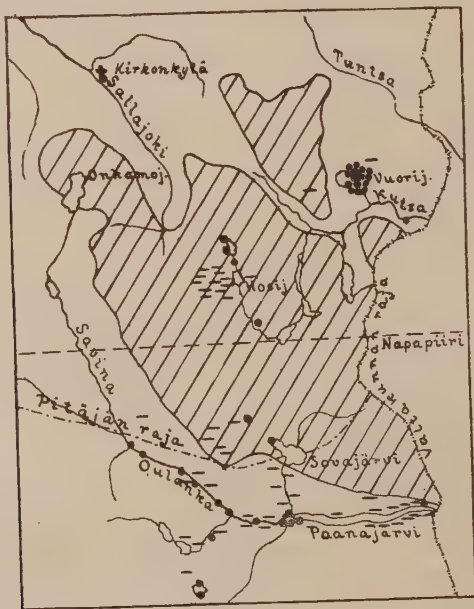
Wasenius tapasi (v. 1914) Oulangan seutuvilla laulurastaan muutamia kertoja, m. m. pienellä Mäntytunturilla 31/5. Linnun nimeksi hän mainitsee laulurastaan, haukirastaan ja yörastaan. Enwaldin mukaan on lintu Kuolajärvelläkin yleisimpiä lintuja (Finnilä taas sanoo laulurastasta sangen harvinaiseksi. Kansan käyttämä nimi „yölintu“).

3. *Turdus iliacus* L. — Punasiipirastas.

Yörastas, laulurastas. Kansa ei joko eroita punasiipirastasta laulurastaasta tai jos eroittaakin, nimittää samalla nimellä.

Yllämainitut nimet selvästi tarkoittavat samalla tätäkin rastasta. Wase-nius mainitsee samat nimet ja lisäksi punasiipirastaan.

Punasiipirastas on alueen yleisin rastas, runsaudeltaan kaikkialla alueella etupäässä jotensakin yleinen. Se on etupäässä pensaikkojen lintu, rakastaen huomattavasti maan läheisyyttä. Runsaammin tapasin sitä (ylen yleisenä) Oulangan Aventolampeen laskevan Kiekeröojan läheisyydessä eräällä näht. kulon jäleltä harvanpuoleista nuorta

Kuva 2.

Laururastaan ja variksen löytöpaikat.

Laururastas —

Varis ●

koivupensaikkaa kasvavalla kankaanrinteellä. Kuivilta ja aukeilta mäntykankailla — rosorastaan asuinpaikka — puutuu se kokonaan. Missä suot varpukasveineen näitä kankaita reunustavat, siellä yhtyvät punasiipi- ja rosorastaan asuinpaikat. Rämeillä, kuusimetsissä, jokien varsilla ja vil-

jelysmaillakin lintu oli jotensakin yleinen. Harvat ja aukeat, usein soistuneet, runsaasti koivun ja varpujen sekaiset paksusammaliset kuusimetsät tuntuivat olevan tiheitä lehtomaisia metsiä mieluisempia. Monin paikoin oli lintu yleinenkin, esim. Vuosnajarvella Ylipeterin nuorella viljelysalueella, josta huomattavan osan peitti metsästä vapautettu, varpujen asuttama soistunut maa. Kutsan rannoilla, Karjalan suvanolla se oli jotensakin yleinen.

Tuntureilla (Pesioiva ja Hositunturi) tavattiin punasiipirastas vielä regio subalpina'ssa (käyden Pesioivalla aina pienessä yksinäisessä koivupensaikossa subalpinisen vyöhykkeen yläpuolella).

Lentopoikia näkyi 1/7 ? (Oulanka), 7/7 (Aventojoki), 18/7 (Hosijärvi), 1/8 (Enjanjoki), 7/8 (Pyhäkuru).

Punasiipirastaan kantava laulu kuului yleisesti vielä 14 p:ään heinäkuuta (Elijoki). Sittenkin kuulin sen vielä 25/7 Kaarajärven ja Siemingin välillä. 9 8 Nivajärvellä kuulemani laulu tuntui poikalinnun ensimmäiseltä yrittelyltä.

Wasenius (1914) mainitsee seuraavat pesälöydöt:

5/6, pesä, 5 munaa, Kallunkijärven rannalla maassa, koivun kannon vieressä. Pesän ulkokuori oli sammalesta ja hienoista oksista, sisusta hienoista ruohoista.

7/6, pesä, 5 munaa, Kurtinjarvella, 5 m. korkean kuusen alla.

Enwald tapasi linnun 24/6, 1882 Kuolajärvellä, Finnilä v. 1910 sen „yleisenä“ Kitka- ja Oulankajoilla; (samoin pohjois-Kuolajärvellä 1914). (Lagus mainitsee myös linnun „talltrast (Turdus iliacus“)!).

4. *Turdus pilaris* L. Räkättirastas.

Mettärastas (mehtärastas), rätyrastas.

Mehtärastas — muoto esiintyi Sovajärvellä, rätyrastas Vuorijärvellä. Wasenius mainitsee linnun nimeksi räkättirastaan, (Finnilä metsärastaan (huom. kirjakielen muoto?). „Mettärastas“ oli keskinkertaisesti kansan keskuudessa tunnettu Kuolajärvellä.

Räkättirastas esiintyi harvalukuisena kaikiällä alueen metsissä, ollen ehkä hiukan harvalukuisempi kuin edellä-

mainitut rastaslajit. Mitään erityisiä mielipaikanlaatuja en voinut huomata. Sitä tapasi niin mänty-, kuusi- kuin koivumetsissäkin, niin asutuilla seuduilla kuin sydänmaillaakin, niin vesien rannoilla kuin vedettömissäkin seuduilla. Ehkä jonkunlaista mieltymystä aukeiden seutujen, kuten vesien, viljelysmaiden y. m. s., laiteisiin oli huomattavissa (esim. Oulungan suistossa ja Karjalansuvannolla jotenkin yleinen). Pesälöytöjä ei tehty. Muutamia kertoja tavattiin hätäileviä emiä.

Enwald tapasi räkättirastaan Kuolajärvellä 24/6, 1882, Finnilä Kitkajoella 23/7, 1910. Wasenius tapasi linnun pari kertaa (Suorajärvi, Oulanka) sekä löysi 3/6 pesän, 5 munaa, tulvametsästä Oulungan Kiskonniemeltä n. 10 m korkealta kuusesta. (Finnilän mukaan oli laji „sangen yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä).

(*Turdus torquatus* L. — Sepelrastas.)

Toht. E. Waseniuksen munakokoelmassa (Helsingissä) on (Finnilän mukaan) pesä, joka on ilmoituksen mukaan tämän lajin ja peräisin Sallasta (v. 1900)¹⁾. Lagus mainitsee sepelrastaan Kuusamosta. Czarnecky on tavannut ja ampunut yksinäisen ♀:n Kuusamossa.

5. *Erithacus rubecula* (L.). — Punarintasatakieli.

Vaikka punarintasatakielen pohjoisimmat löytöpaikat maassamme nykyisten kirjallisuustietojen mukaan (vrt. esim. „Suomen Luurankoiset“ ja „Nordens Fåglar“) ovat verrattain kaukana Lapin rajoilta (Hailuoto, Haukipudas, Pudasjärvi, Sotkamo), löytyi tätä lajia useita kertoja alueella sekä Kuusamon puolella että myöskin kerran Kuolajärvellä. Kuusamossa tapasin Paanajärvellä punarintasatakieltä, laulavia koiraita, kolme eri kertaa: 20/6 Mestarin mökin luona (Lepälän ja Mäntyniemen välillä) järven pohjoisrannalla, 21/6 Niskakoskella lähellä Karjalan rajaa, ja saman päivän illalla

¹⁾ Sen pesä-aineista mainitaan m. m. *Pteris aquilina*, joka on Kuolajärvellä maist. Pesolan mukaan tuntematon.

Sirkelän luona järven eteläpuolella 25/6 tapasin linnun jälleen, nyt Oulangan varrella Lammasniemen juurella korkeassa männikössä, jossa oli runsaasti alakasvina nuorta koivua ja kuusta. Paanajärvellä tapaamani linnut olivat komeissa kuusikoissa, joista Niskakosken metsä ainakin oli (toisia en ollut tilaisuudessa lähemmin tarkastamaan) lehtomaista.

Kuolajärvellä tapasin 7/8 punarintasatakielen kauniilla Nivajärvellä Ruskeankurun suussa. Kurusta virtaavan puron varsia melkein läpitunkemattomana verhoavan saniaislehdon tiheikössä piileskeli lintu varoitussääniään „ritisten“.

Punarintasatakieli-asutus täällä näin kaukana pohjoisessa on nähtävästi seudun rehevien metsien ansiota. Vainkuttako siihen ja missä määrin löytöpaikkojen asema syvänteitten pohjalla (lämpöisempi) ja linnun leveneminen Venäjän-Karjalassa, on selvittämättä.

6. *Erithacus suecica* (L.). — Sinirintasatakieli.

Sinirintasatakieltä en tavannut koko matkalla, huolimatta siitä, että se on varemmin tavattu pesivänäkin Kuusamossa sekä pesimisaikaan Kuolajärvellä. Enwald nimittäin sanoo, ettei lintu ole Kuusamossa harvinainen (tavannut 23/6, 1882), ja että se Kuolajärvellä on „yksi yleisimmistä laulajista“ (merkinnyt tavatuksi 24/6, 1/7, 3/7, 4/7). Lindman on saanut munia Kuusamosta (15/6, 1888). Finnilä on myös tavannut linnun täällä, nim. Kitkajoella 22/7, 1910 (sekä myös Iijärvellä ja Nuorusella 25/7, 1910, mahdollisesti pesivänä?). Sensijaan hän ei tavannut sinirintasatakieltä pohjois-Kuolajärvellä (kes. 1914) pesimisaikaan, jonka johdosta hän pitää Enwald'in esitystä linnun runsaslukuisesta pesimisestä täällä epäoikeutettuna, ja otaksuu linnun varsinaisen pesimisrajan kulkevan paljon pohjoisempana. Wasenius ei tavannut lintua, mutta mainitsee kansan käyttämäksi nimeksi „satakielen“. (Saman nimen huomasin tarkoittavan laulurastasta, k. sivu 45).

7. *Ruticilla phoenicurus* (L.). — Leppälintu.

Leppäterttu, (leppäterttunen) myös leppäkerttu, leppäterkku (leppäterkkunen). — Päänimitys oli leppäterttu (Sovajärvellä leppäterttunen) jotapaitsi nimet leppäkerttu (Tuutikylä), leppäterkku ja leppäterkkunen (Vuosnajarvi)¹⁾ esiintyivät.

Leppälintu on yleinen tai jotenkin yleinen lintu kaikkialla. Esiintyy jokseenkin kaikissa metsää kasvavissa paikoissa, ehkä kuitenkin märimpiä rämeitä välttäten ja ollen jonkun verran kuivuutta suosiva. Kuivilla *Calluna-Cladonia*-kankailla se on ehkä parhaiten yleisen lintuköyhyyden takia silmiinpistävä; samoin se oli Nivajärven kallioseinämillä runsautensa takia huomattava (jot. yleinen). Edelleen se pesi jot. yleisenä kaikissa kuusikoissa ja viljelysmailla. Poikkeustapauksessa oli runsaus vielä suurempi.

Se pesi nähtävästi sekä Hositunturin että Pesioivan subalpinisessa vyöhykkeessä. Edellisessä tapasin näet hätäilevän emän, jälkimäisessä lentopoikuuden.

Pesiä:

29/5, n. 20 m korkeassa, osittain palaneessa männyssä, 2 m ylhäällä, harvassa mäntymetsässä Paanajärvellä (Wasenius).

12/6, lahonneessa koivussa, sekametsässä (kuusta ja koivua), 4 m maasta Sovajärvellä (Wasenius).

4/7, pesä, jonka poikaset juuri jättäneet, ontossa koivussa mäntymetsän laidassa (suota vasten) Kiekeröojalla. Pesä melkein yksinomaan pyyn höyhenistä ja poron karvoista, joukossa vähän ruohonkorsia, sammalta ja naavaa. Pesän alaosassa (näht. vanhemman pesän jäte) oli taas melkein yksinomaan valkeita höyheniä.

Lentopoikuuksia tavatuksi olen merkinnyt: 4/7 (Kiekeröoja), 6/7 (Oulanka, Savinalampi), 7/7 (s:n), 23/7 (Noukajärvi), 25/7 (Vähä-Sieminki), 30/7 (Kutsa-Vuorijärvi), 2/8 (Suonimajärvi).

Laulua sai yleisesti kuulla aina lähelle heinäkuun puoli-

¹⁾ Wasenius mainitsee nimeksi leppälinnun, (Finnilä leppäkertun).

väliä (viimeisen kerran useita lauluja 11/7 Paanajärven ja Sovajärven välillä).

Enwald'in mukaan ei leppälintu ollut „harvinainen“ Kuusamossa ja Kuolajärvellä. Finnilän mukaan se oli „yleinen“ Kuusamossa heinäkuussa 1910 ja pohjois-Kuolajärvellä 1914. Wasenius mainitsee paitsi edellä mainittuja pesälöytöjä useita muita havaintoja.

8. *Saxicola oenanthe* L. — Kivitasku.

Rauniorastas, kivitasku, kivirastas. — Päänimitys rauniorastas; vain Alakitkalla ja Hautajärvellä esiintyi kivirastas ja Vuorijärvellä kivitasku.

Kivitasku on aukeitten ja kivisten maitten lintu. Sellaisia mielipaikkoja alueella ovat tunturit ja viljelysmaat. (Rannoilla en sitä tavannut). Mielenkiintoista oli lintua tavata lisäksi aukeilla *Calluna-Cladonia*-mäntykankailla kaukana tuntureilta ja viljelyksistä. Kaikille näille löytöpaikoille oli yhteistä, että metsän tiheys (syystä tai toisesta) oli erittäin harva, lähennellen siemenpuuasentoa.

Ensimmäinen tällainen yllättävä tapaus sattui Savinlammen ja Ollilan välillä. Tapasin näet täällä 5/7 erittäin aukealla kohdalla kangasta, jossa vain harvassa seisoa törrotti kelomäntyjä, kivitaskuparin. Kangas oli aivan täynnä (tuulen kaatamia?) keloja ja jossakin näiden suojassa oli linnuilla, jotka erittäin levottomasti esiintyivät, pesänsä. Jokseenkin samanlaisessa paikassa tapasin Joutsenkönkään (Kutsan varrella) ja Vuorijärven välillä 29/7 lentopoikueen. Tämä paikka oli puoleksi kaatuneitten, puoleksi hakattujen puiden takia aukea. Myös Alakurtin kylän ja Tuntsajoen välisellä kankaalla tapasin kivitaskun 3/8; samoin 10/8 Kuolajärven ja Sallan (kirkonkylän) välillä (näht. lentopoika).

Jo varemmin olin Kuivajärvellä (22/7) kulovalkean äsken polttamalla mustalla kankaalla tavannut kivitaskun.

Paitsi näitä löytöjä tapasin kivitaskun *Calluna-Cladonia*-kankailla muutamia kertoja asuttujen seutujen läheisyydessä.

Samallinen siirtyminen metsäalueelle tapahtunee, kun ihmiskäsi viljelyksiään varten metsät kaataa. Kivitaskua

löytyi näet kaikilla enemmän viljellyillä viljelysalueilla joten-
sakin runsaslukuisena, Vuorijärvellä runsaanaakin. Ainoas-
taan Vähän-Siemingin metsänvartijatorpan pienellä (n. 20,000
m²) alueella en sitä tavannut. Nähtävästi on kivitasku
joutuisa käyttämään hyväkseen ihmisen näin valmistamaa
otollista asuinpaikkaa. (Vuorijärvellä Ylipeterin äskettäin
raivatuille viljelysalueille ilmaantui se „heti kun metsä oli
kaadettu“; muuallakin tiedettiin sen yleensä „aina“ löy-
tyneen).

Kivitasku on siis kulttuurinsuosija, jonka, ihmis-
asutuksen voittaessa alaa, ei suinkaan tarvitse väistyä syr-
jään, vaan joka päinvastoin löytää entistä enemmän sopivia
olopaikkoja.

Tuntureilla, niiden puuttomalla laella, se on yhdessä
niittykirvisen kanssa vakituinen asukas, niittykirvistä tosin
paljon vähälukuisempi (jotensakin yleinen). Mäntytunturilla
tapasin kaksi kertaa kivitaskun, Hositunturilla 3 kertaa
(kerran lentopoikueen 19/7), Pesioivalla 3 kertaa koiraslin-
nun (mahdollisesti sama lintu) ja Sallatunturilla näki Reino
Merikallio sen kaksi kertaa (regio subalpina'n rajalla).
Vaikka kivitasku esiintyikin runsaslukuisempana viljelys-
mailla, on se kuitenkin katsottava vielä tyypillisemmäksi
tunturilinnuksi, muodostaen 8 % niiden linnustosta (pro
5 % viljelysmailla).

Pesälöytöjä:

21/6, pesä huoneen nurkassa, Mäntyniemi, Paanajärvi.

12/7, pesä, suuria poikia, nurmen peittämässä kivi-
rauniossa Sovajärvellä (4 pojista rengastettiin).

Wasenius luettelee useita kivitaskulöytöjä Oulangan
seudun viljelysalueilla ja mainitsee linnun nimeksi kaikki
edellä mainitut sekä lisäksi rössisirkkusen. Tämä nimi
on kuitenkin keltasirkun yleisesti käytetty paikallinen ni-
mitys, joten tässä lieenee erehdys. Lisäksi tapasi Wasenius
kivitaskun Nuorusen laella (1914) ja Finnilä sen subal-
pinisessa vyöhykkeessä (1910). Enwald sanoo kivitaskun
Kuusamossa ja Kuolajärvellä yleiseksi. Finnilä tapasi
linnun „yleisenä“ pohjois-Kuolajärven tuntureilla, niiden

alpinisessa ja subalpinisessa vyöhykkeessä, ja mainitsee 3 pesälöytöä Kuolajärven kirkonkylästä. *Lagus* mainitsee linnun.

9. *Pratincola rubetra* (L.). — Pensastasku.

Pensastasku esiintyi jotensakin yleisenä kaikkialla alueen viljelysmailla, sekä lisäksi siellä ja täällä sydänmaissakin pensaspaikoilla soiden reunoilla ja ojien varsilla.

Niinpä tapasin pensastaskun 3—4 kohdassa Paanajärvellä viljelysmaiden läheisyydessä, Juumassa, Sovajärvellä, Kauttioahossa, Tuutikylässä, Vuosnajärvellä (7 v. sitten ihmisasutus alkanut), Vuorijärvellä, Alakurtissa ja Sallassa. Vuorijärvellä tapasin 3 pesyettä. Leinosen mukaan esiintyy lintu Vuorijärvellä „jänkäin laidoilla m. m. Pienellä-aavalla“.

Lisäksi pesi lintu Oulangan suistossa, soiden laiteilla Ruokosuolla, Löytölammella (lähellä Liikasta) ja Jänisjärvellä (*Salix glauca*- ja *lapponum*- sekä lisäksi soisella Vuosnajoen varrella *Salix lapponum*-pensakoissa).

Wasenius mainitsee seuraavat löydöt:

30/5, ♂ Ristiniemessä.

2/6, ♀ tulvaniityllä Oulangan suussa.

6/6, Kallungissa

11/6, 2 $\frac{1}{2}$ km Paanajärveltä Sovajärvelle pienellä suoniityllä tien varrella.

13/6, kostealla niityllä Ylimmäisellä Kuivajärvellä.

14/6, pari Mannisen luona Paanajärvellä.

Kun Enwald ei tavannut pensastaskua Kuolajärvellä (vain Kuusamossa Kitkalla 23/6, 1882), otaksuu Finnilä (s. 10—11), että lintu 1880-luvun alussa on Kuolajärvellä ollut erittäin harvinainen tai kokonaan puuttunut, ja kun hän itse tapasi linnun vain viljelysseuduilla Kuusamon (1910) ja Kuolajärven kirkoilla sekä Korjan kylässä, pitää hän pensastaskua lintuna, joka viljelyksen mukana on tunkeutunut näihin sydänmaihiin.

Edellä kuvatun linnun esiintymisen johdosta katsoisin kuitenkin pensastaskua mieluummin alueen vanhaksi asuk-

kaaksi, joka kulttuurin erikoisena suosijana viljelysmaiden voittaessa alaa löytää uusia mieluisia olopaikkoja siirtyen niille joko ympäristöstä tai etempääkin. Enwaldilta on lintu ehkä jäänyt huomaamatta.

Laulua kuului kesäkuun loppuun, viimeksi 30/6 (Juuma), jonka jälkeen lintu herätti huomion puoleensa varoitussäänillään. Lentopoikuuksia tapasin 20/7 (Vuosnajokki), 21/7 (Jänisjärvi), 24/7 (Tuutikylä), 27/7 (Vuorijärvi), 3/7 (Alakurtti).

10. *Sylvia salicaria* L. — Lehtokerttu.

Tämän eteläisen, kirjallisuudessamme (vrt. „Suomen Luurankoiset“ ja „Nordens Fåglar“) vain Oulun ja Kajaanin seutuvilla maassamme tunnetun (paitsi Kuusamo ja Pudasjärveä, joissa linnun tapasin vna 1912 ja 1913, Medd. 42, s. 17) kerttulajin tapasin kahdessa kohdassa Oulangan alueella. 21 p:nä kesäk. oleskeli kaksi laulavaa koirasta Mäntyniemessä (Paanajärven itäpäässä) lehtomaisella, nuorta pensasmaista sekametsää kasvavalla vaaranrinteellä, ja 3 p:nä heinäk. tapasin jälleen ahkerasti laulavan koiraan Haaralammella (Kiutakönkään yläpuolella Oulangalla) tiheissä *Salix*- (etup. *phylicifolia*) pensaikoissa tulvaniityllä.

Onko ja missä määrin tämänkin linnun löytyminen täällä yhteydessä Oulangan laakson lämpösuhteitten ja linnun levenemisen kanssa Venäjän-Karjalassa, jossa se on tavattu pitkin Tshirkka-Kemin jokea aina Kemin kaupungissa saakka, on selvittämättä.

(*Sylvia cinerea* Lath. — Harmaakerttu.)

Pudasjärvellä, Aittojärvellä tapasin 12/6 harmaankertun (Yliop. Zool. Mus.) ulkopuolella tähän saakka tunnetun levenemisalueensa.

(*Sylvia curruca* (L.). — Hernekerttu.)

Enwald on tavannut hernekertun 4/6, 1883 Kuusamossa.

11. *Phylloscopus trochilus* (L.). — Uunilintu.

Peukaloinen, (peukalolintu, peukalonpää, peukalopäinen), pajulintu.

„Peukaloinen“ ja „pajulintu“ esiintyivät jokseenkin yhtä runsaasti. Edellistä tapasin alueen kaakkoispuoliskolla (Paanajärvi, Mäntyniemi, Paanajärvi-Kauppila („peukalonpää“), Alakitka („peukalolintu“), Sovajärvi („peukalopäinen“), Tuutikylä, Vuosnajärvi, ja jälkimäistä alueen luoteispuolella (Ollila, Vuosnajärvi, Vuorijärvi, Kurtti). Wasenius mainitsee „uunilinnun“ ja „pajulinna“.

Uunilintu kilpailee runsaslukuisuudessa ensi sijasta urpiaisien, härkäpeipon ja lapintiaisen kanssa. Sen mielipaikat ovat pensaikot. Täällä se on täydellinen valtalintu. Kuta vanhemmaksi ja vähemmän pensasmaiseksi metsä käy ja kuta harvempaa se on, sitä vähemmän uunilintua siinä on. Senpä vuoksi uunilintu löytyykin vanhemmissa metsissä, varsinkin mäntymetsissä etupäässä metsän reunoilla, missä puut ovat tiheämpiä ja alas oksaisia, tai muuallakin, missä puut ovat sellaisia, tai missä nuorennosta löytyy. Senvuoksi se näyttää myös mieluummin viihtyvän kuusimetsissä kuin mäntymetsissä. Sekä lehtomaisten että paksusammalisten kuusimetsäinkin valtalintu se ehkä myös on. Sisemmällä ja synkimmissä paikoin löytyy sitä niissäkin huomattavasti vähemmän. Vanhoilla *Calluna-Cladonia*-tyypin mäntykankailla on uunilintu hyvin harvalukuisen, tuntuupa puuttuvankin. Kulopaikoilla tai muualla, missä nuorennosta, varsinkin koivupensaikkaa löytyy, se taas voi olla ylen yleinen.

Toiselta puolen vähenee uunilinnun runsaus aukeihin maihin päin. Viljelysmailla, joilla pensaikkaa yleensä on säilynyt, se vielä on yleinen, samoin kalliorinteillä m. m. Jäkälävuomassa ja Nivajärvellä.

Edelleen se löytyy kaikilla tuntureilla aina alpinisen vyöhykkeen rajaan asti.

Pesälöytöjä:

3/6, 1914, puolivalmis pesä Suolarannaniemellä (Paana-järvellä?); 9/6 oli siinä 1 muna. Pesä oli sisältä katettu vesilinnun untuvilla ja poronkarvoilla; aukko oli suuntaan SW (Wasenius).

26/6, 1914, kaksi pesää isoine poikasineen Kuusingissa (Oulangan varrella) (Wasenius).

24/6, 1917, pesä, 6 t. 7 munaa, pienen kuusen alla hyvin kostealla suoniityllä. Pesä koholla maasta.

7.7, 1917, pesä, 6 $\frac{2}{3}$ -kasvuista poikasta, mäntykankaan reunassa. 2 pojista oli viluun kuollut (lumi- ja räntäsade!); toiset rengastettiin.

Lentopoikueita tapasin: 18/7 (Hosijärvi), 21/7 (Jänisjärvi), 26/7 (Rytilampi), 26/7 (Rytilampi-Kutsa), 29/7 2 poikuetta (Karjalan suvanto), 31/7 (s:n). Suurehkossa parvessa yhdessä lapintiaisten y. m. lintujen kanssa esiintyi 30/7 runsaasti uunilintuja Pesioivan juurella.

Uunilinnut lauloivat yleensä puoliväliin heinäkuuta. Vielä senkin jälkeen kuului joku laulu (18/7 Hosijärvi, 19/7 Hositunturi, usea laulaja, 20/7 Vuosnajoki, 2 laulua, 26/7 Rytilampi, 20/7 Pesioiva, 2/8 Suonimajärvi). 8—9/8 kuulin taas useita lauluja Nivajärvellä, mutta tuntuivat laulut vasta-alkajain, nähtävästi poikalintujen yrityksiltä.

9/7 tapasin Oulangalla n. 20 laulavaa koirasta käsittävän joukon.

12. *Phylloscopus rufus* (Bechst.). — Tynnyrilintu.

Tilkuttaja (tiltalti).

Täällä pohjoisimmilla löytöpaikoillaan maassamme on tynnyrilintu hyvin harvinainen lintu. Itse tapasin sen vain kaksi kertaa, nim. 21/6 Niskakoskella (Paanajärven itäpäässä) lehtomaisessa kuusimetsässä vaaran rinteellä, ja 30/7 Pesioivan juurella (Ven. Karjalassa). Kansan miesten mukaan kuultiin „tilkuttajan tilkutus“ 1 ja 3/7 Koirankielenmutkassa (Savinalammen luona); Vuorijärven seutuvilla kuusikoissa on tynnyrilintu (Paltamossa „tiltalti“) useita kertoja Leinosen mukaan tavattu m. m. Ahvensaaressa.

Wasenius tapasi tynnyrilinnun muutamia kertoja Paanajärven seutuvilla: 31/5 Soijenpurolla Rajalan ja Mäntylammen välillä, 5/6 Kiutakönkäällä, 9/6 Kitkajoella $\frac{1}{2}$ km Oulangasta. (Oulangan varrella Venäjän-Karjalan puolella

oli lintu „jotensakin yleinen“. K. Hänninen on myös täällä tavannut sen useita kertoja.)

(Enwald tapasi tynnyrilinnun vain Venäjän-Karjassa Kuutijoella (8/6, 1883), Finnilä Kuolajärvellä kirkonkylän ja Kelloselän välillä (25/5, 1914).

13. *Accentor modularis* (L.). — Rautiainen.

21 pnä kesäk. sain kuulooni erään minulle oudon laulajan Mäntyniemen nuorta sekametsää kasvavalla lehtorinteellä (Paanajärven itäpäässä). Lintua, joka oli erittäin liikkuva tavoiltaan, nousten kuitenkin tuon tuostakin jonkun korkeimmista kuusista latvaan laulamaan, metsästin, vain kiikarilla ja muistikirjalla varustettuna tuntikauden. Lintu oli rautiainen. Se on tältä Suomen laidalta entuudestaan tuntematon, lähimmät tunnetut löytöpaikat kun ovat kaukana Sotkamossa, Oulussa, Kolarissa ja Inarissa.

14. *Anorthura troglodytes* (L.). — Peukaloinen.

Kun peukaloista tähänastisten levenemistietojen mukaan on pidetty vain Etelä- ja Keski-Suomen lintuna, lienee useimmille yllättävä tieto, että se kuuluu tämän napapiirialueen linnustoon. Tapasin täällä näet peukaloisen kahdessa eri paikassa. Ensin kohtasin Paanajärven itäpäässä, lähellä Venäjän rajaa 21 pnä kesäk. laulavan koiraan. Paikka oli puronotko lehtomaisella kuusikkorinteellä. Toisen kerran tapasin peukaloisen Aventolammen rannalla Oulangan varressa lähellä Kuolajärven rajaa 4 pnä heinäk. Aamuvarhaisesta lähelle puolta päivää, minkä ajan vietimme mainitulla järvellä, lauleli koiraslintu ahkerasti samalla paikalla korkeimpien kuusien (n. 20 m. korkeita) latvassa.

15. *Cinclus cinclus* (L.). — Koskikara.

Koskikara.

Koskikara näyttää olevan ainakin suurempien jokien jokaisen kosken asukas. Se löytyy sitäpaitsi useissa pienienkin ojien keskipaikoissa. Seuraavissa koskissa tapasin

sen (sulkujen sisälle on merkitty useita kansanmiesten ilmoittamia pesäpaikkoja):

Oulangalla: (Savinan kosket, runsaasti), Taivalköngäs, Kiutaköngäs, Niskakoski (Paanajärven itäpäässä) ja Mäntyoessa; Kitkajoella: (Kiveskoski, Käyläkoski, Niskakoski, Myllykoski, Jyrävä); Aventojoella: (Myllykoski) ja Maaninkajoen köngäs; Korvasjoella Myllykoski; Käsijärven vesistössä (Vuosnajoen kosket) Käsikoski ja Isokoski; Kutsassa Jänisköngäs, Vuorijoen koskissa ja (Kutujoessa).

Paitsi koskissa tapasin linnun muutaman kerran nähtävästi pesimätönnä virtapaikoissa (Kortekaarre Kitkassa, kaksi kertaa Oulangalla) tai vieläpä suvannollakin (Karjalan suvanto) nähtävästi kuitenkin vain satunnaisena matkalaisena.

Tavallisesti näytti kullakin koskella olevan vain 1 parinsa. Suurimmilla koskilla pesinee useampiakin (Kiveskoskella „ehkä 10 paria“!).

Pesälöytöjä tein kaksi. 21 p:nä kesäk. löysin Niskakoskelta (Paanajärven itäpäässä) jokseenkin pystysuoralta kallioseinältä, n. 3 m. korkealla kosken pinnalta pesän, jossa oli 3 vähän haudottua munaa. Pesä oli isohkossa sammal- (*Hypnum abietinum*) ja heinä- (*Poa nemoralis*) mättäessä. Aukko, jonka alareuna oli erittäin kauniisti heinänkorsilla tuettu, alkoi jokseenkin suoraan alhaalta kaartuen sitten mättään sisään ja alaspäin. Kun mätäs kuljetettaessa (lähetettiin Yliop. Zool. Mus.) halkesi, paljastui pesä. Se oli heinistä kyhätty, sisustana kuivia haavan ja koivun lehtiä. Toisen pesän löysin Maaninkaköngäältä (Maaninkajoelta liikeltä Aventojokea) 7 p:nä heinäk. Pesä oli luoksepääsemättömässä kallioseinässä könkään alla. Hiukan sisäänpäin kaltevan seinämän erästä sammalmättästä näkyi höyhenpukuisten poikasten päitä ja valkeita rintoja. Tuon tuostakin kävi emo ruualla nälkäisiä suita tyydyttämässä. — Vuosnajoella näytti oppaani minulle vanhan koskikaran pesäpaikan eräässä sammalta kasvavassa n. 1 m korkeassa koskitörmässä sekä Tuutijoella Isonkosken kallioseinämällä.

Paitsi tällaisia pesäpaikkoja ovat tiedonantojen mukaan koskien varsilla olevat myllyt mieluisia pesäpaikkoja. Aventojoen niskassa oli Ollilan myllyssä kesällä 1917 pesä, josta pojat lähtivät n. 5 7 lentoon. Pesä sijaitsi myllyn seinässä olevassa sammalmättäessä. Käsikosken myllyssä on myös ollut monena kesänä pesä, jonka linnun kerrotaan itse sammalia kantamalla rakentaneen (Nivala).

Kiutakönkäällä (2/7) oli koskikaralla luoksepääsemättömmässä kallioseinässä, erään vettä tihkuvan luolan pimeässä katossa olopaikka (ehkä myös pesäpaikka).

Talvellakin asustaa koskikara ilmoitusten mukaan alueella, sen jäätymättömissä koskissa. Sellaisia koskia ovat m. m. Kiveskoski („kymmeniä lintuja“), Savinan kosket ja Käsikoski.

Enwald ei mainitse koskikaraa täältä. Finnilä tapasi sen (1910) Jyrävällä (samoin 1914 pohjois-Kuolajärvellä useissa koskissa). Airaksinen mainitsee sen Oulangan koskilta 15/6, 1914 ja Jukkuukoskelta Tuntsalla. Wasenius mainitsee seuraavat havainnot:

8/6, 1 kpl. lentäen Saarikoskella; s:n Harjakoskella. Vanhoja pesiä Käylökoskella ja Peurakoskella.

21/6, 2 kpl. myllyllä Pohjolan luona Kuusinkijoella.

26/6, Niskakoskella, Paanajärven itäpäässä.

Etelämpänäkin Kuusamossa pesii koskikara.

16. *Regulus cristatus* Koch. — Hippiäinen.

Hyvä linnuntuntija, talokas Alpertti Heikkilä, Sovajärveltä kertoi kerran syksyllä tavanneensa erään oudon, erittäin pienen linnun (pienemmän tiaista ja urpiaista) havumetsässä. Lintu, joka oli hyppinyt puussa oli ollut niin kesy, että hän oli kepillä saanut sen lyötyä kuoliaaksi. Linnulla oli ollut keltainen piirto otsassa. Hänen selostuksensa antoivat selvän kuvan hippiäisestä.

17. **Parus major** L. — Pakastiainen eli talitiainen.

(Talitiainen).

Pakastiainen lienee hyvin harvinainen lintu alueella. Vain kerran, 21 6, tapasin linnun Paanajärvellä Mäntyniemessä.

Kansan miehille se on kuitenkin muutamien paikoin tuttu. Niinpä se on tavattu Paanajärven Mäntyniemessä, Alakitkalla (sekä kesällä että talvella, Kyngäs), Sovajärvellä (kerran kesällä Rajavaaralla ja useasti talvella, Heikkilät), Tuutikylässä (joku nähty, Jokela) ja Vuorijärvellä (talvella useasti, Leinonen y. m.).

Sovajärvellä olivat poikaset talvella 1916—17 pyydystäneet toistakymmentä tiaista. „Mustanauhaiset tiaiset“ olivat kuitenkin osanneet ansat välttää.

18. **Parus cinctus** Bodd. — Lapintiaainen.

T i a n e n. — Kaikkialla yleisesti käytetty nimitys oli „t i a n e n“. Paanajärven Mäntyniemessä tapasin myös p a k k a s t i a n e n-nimen, mutta tarkoittiko se varmasti tätä lajia, siitä en päässyt täyteen varmuuteen. (Finnilä sanoo lapintiaisen nimeksi pohjois-Kuolajärvellä p a k k a s t i a i s e n, kirjakielen muoto?).

Lapintiaainen on havumetsien ja mieluummin tiheitten sellaisten asukas. Niissä se on kaikkialla yleinen lintu, paikoin ehkä ylen yleinenkin. Ainoastaan harvoissa *Calluna-Cladonia*-tyypin vanhoissa männiköissä voi se olla vain jotensakin yleinen. Täälläkin voittaa sen vain härkäpeipponen runsaudessa. Kuusimetsissä ovat taas uunilintu ja urpiainen sitä valtavampia. Paikoin lienee se täydellinen valtalintukin (koko Kutsan jokilaaksossa ja ehkä puhtaimmissa kuusikoissa).

Missä puuttomat suot, niityt, viljelysmaat ja tunturit aukeavat metsien keskellä, siellä loppuu lapintiaisenkin valtakunta. Myös pelkät lehtipuupensaikat näyttävät olevan sille vastenmielisiä. Vain Mäntytunturilla (24 6) tapasin sen subalpinisessa vyöhykkeessä ja vielä aivan puurajassa saakka (näht. ei pesivänä).

Pesälöytöjä:

28 6, Elijärvellä, paksusammalisessa soistuneessa kuusikossa, kelossa, tikan reijässä. Pesässä äänestä päättäen isoja poikia.

4/7, Kiekerööjalla; muuten = ed.

Lentopoikueita olen merkinnyt tavanneeni: 10/7 (Oulangan suisto), 18.7 Painotunturilampi, 18/7 (Hosijärvi), 23/7 (Noukajärvi, useita), 26/7 (Rytilampi, Kutsa, useita), 29/7 Karjalansuvanto, 8 poikeutta) j. n. e.

Heinäkuun lopulla lapintiaiset alkoivat esiintyä parviin yhtyneinä: 30/7 (Pesioiva, satamäärä parvessa), 31/7 (Karjalansuvanto), 1/8 (Vuorijärvi-Alakurtti, n. 30 lintua) j. n. e.

Wasenius ei mainitse lapintiaista. Finnilä tapasi poikia 23/7, 1910 Kitkajoella (oli „sangen yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä 1914). Enwald'in mukaan se oli Venäjän-Lapin ja Kuolajärvenkin havumetsien tavallisin lintu.

19. *Parus borealis* Selys. — Hömötiainen.

Tianen. — Vain alueen eteläosissa (Alakitka, Ollila, Hautajärvi) huomasin tämän tiaislajin olevan kansanmiehille tutun. Erikoista, edellisestä lajista eroittavaa nimeä sillä ei kuitenkaan ollut.

Hömötiaista tapaa koko alueella kaikissa havumetsissä jotensakin yleisenä tai harvalukuisena, Oulangan alueella runsaammin (jotensakin yleisenä) kuin Kuolajärvellä (1 kpl. Yliop. Zool. Mus.). Lapintiaisten monta kertaa suuremman lukumäärän johdosta hömötiainen jää varsinkin pohjoisosassa aluetta kokonaan varjoon, melkeinpä huomaamatta. Topograafisessa esiintymisessään se muistuttaa lapintiaista. Niinpä löytyykin sitä kuusimetsissä ja monissa tiheissä mäntymetsissä runsaimmin. Satunnaisesti tapasin sen *Calluna-Cladonia*-kankaalla Oulangan Kiutakönkällä.

3/8 löysin pesän, jossa oli isonlaisia poikia, Haaralamella lahon koivun ontosta n. 3 m korkealta. Koivu sijaitsi keskellä isohkoa tulvaniittyä paju- ja lehtipuupensaineen. Lentopoikueita tapasin 9/7 Ahvenperässä Oulangalla, 29/7 Karjalansuvannolla Kutsalla sekä 1/3 Sulahaaran luona parven, jossa oli n. 15 lintua.

Wasenius tapasi 3 kertaa hömötiaisen (?) Paanajärven seutuvilla (lapintiaista hän ei mainitse ollenkaan!) (Korpela, Kauppila, Kuusinki), Enwald kerran (1/7, 1882). (Finnilä tapasi sen kerran pohjois-Kuolajärvellä).

20. *Certhia familiaris* L. — Puukiipijä.

Yli 10 vuotta sitten on Leinonen (Vuorijärvellä) tavannut keväällä soitimessa ollessaan palometsässä Voittotunturin sivussa puukiipijän. (Voittotunturi on Venäjän-Karjalan puolella rajaa). Tapaamansa linnun ominaisuudet sopivat täysin puukiipijään.

21. *Alauda arvensis* L. — Peltoleivonen.

Kivenpuottajainen, kivenpuottaja, (kivenvika, leivonen). — Leivosen kansan käyttämät nimet, leveneminen y. m. seikat ovat äskettäin olleet maassamme tavallista yksityiskohtaisemman käsittelyn alaisena (J. A. Palmén: Sånglärkan, Finlands Jakttidskrift, 1916 N:o 12). Tutkimallani alueella yleisesti käytetty nimitys kivenpuottajainen ja kivenpuottaja on uusi lisä entiseen nimivarastoon. Edellinen muoto oli jonkin verran eteläisempi, esiintyen yksinomaisena Kuusamon puolella sekä yhdessä jälkimäisen kanssa Kuolajärvellä Kutsaa myöten. Sen pohjoispuolella oli kivenpuottaja ainoa tapaamani nimi. Kivenvika ja leivonen tunnettiin edellisten nimien ohella, edellinen Säkkilänjärvellä, jälkimäinen Ollilassa ja Vuosnäjärvellä (edellisessä paikassa koulukirjan mukaan).

Peltoleivonen löytyi, mitä en ollut odottanut, tutkimallani alueella harvalukuisena kaikilla viljelysmailla. Vain aivan pienille tai juuri raivatuille, vielä aivan heikosti viljellyille tiloille se ei ollut katsonut kannattavan asettua. Niinpä se ei ole asettunut Auhdin 34 vuotta vanhaan kruununtorppaan, nähtävästi viljelysten pienuuden takia. Käynyt se kyllä siellä oli. Samoin se ei myöskään pesi Mäntyniemen metsänvartijatorpan luona Vähäsiemingissä. Torppaa, jonka viljelysalueen ala on n. 20,000 m², on 7 vuotta asuttu. Viljeltynä tästä alasta on kuitenkin vain muutamia aivan pieniä läikkiä. Ne ovat ohran (n. 130 m²) ja perunan (n. 80 m²) hallussa. Kesällä 1916 oli leivonen täälläkin näyttäytynyt. Hidas se ei silti ole asuttamaan viljelysmaita, jos niillä vain on tarpeellinen laajuus ja viljelys. Niinpä se on Vuosnäjärven yksinäisellä seudulla kaukana muusta ihmisasutuksesta, Ylipeterin 7 v. vanhalla asuinpaikalla omistajan ilmoituksen mukaan „aina“ ollut. Raivattu ala käsitti täällä 20 ha. Se oli kuitenkin suurimmaksi osaksi vastaraivattua

metsää tai suota. Ainoastaan $\frac{3}{4}$ hehtaaria oli ketoa ja vain n. 750 m² ohran ja nauriin vallassa.

Paitsi viljelysmailla on „kivenpuottaja“ Ylipeterin mukaan tavattu myös nykyisin lasketun Jänisjärven suonityllä (pääkasvustoja muodostivat siellä *Carex rostrata*, *Carex limosa*, *Carex canescens* ja *Eriophorum polystachyum*). „Uutisasutuksessa“ se oli niin muodoin mennyt vieläpä ihmistä edelle.

Itse tapasin peltoleivosen (Vuotungissa 18/6), Paanajärvellä Kestilässä n. 20/6, Sovajärvellä 12/7 ja Vuorijärvellä 27/7. Sovajärvellä oli kolmekin koirasta yht' aikaa taivaalla laulelemassa.

Peltoleivonen on myös kaikkien tiedusteluihini saamieni vastausten mukaan „aina“ löytynyt täällä, Paanajärvellä aina Alakurttiin saakka. Vanhimmatkin miehet muistavat sen jo nuoruusvuosiltaan. Kaikille alueen asukkaille se kuitenkin ei nytkään ollut tuttu lintu.

Wasenius tapasi (v. 1914) peltoleivosen 5/7 Kallungissa, 11/6 Sovajärvellä, 13/6 Liikasessa, (sekä Venäjän-Karjalan puolella Vartiolammella ja 9/7 Kuusamossa Vatajärvellä). Finnilä tapasi sen vain kerran (31/5, 1914) Kuolajärvellä (kirkonkylässä?). Enwald ei mainitse leivosta (sensijaan se on Laguksen (1772) Kuusamon lintuluettelossa.)

22. *Motacilla alba* L. — Valkea västäräkki.

Västäräkki, västi.

Västäräkki oli päänimitys, jonka ohella esiintyi harvinaisempana västi-nimitys (Paanajärvi, Tuutikylä, Alakurtti).

Västäräkki on levinnyt kaikkialle alueelle. Se on viljelysmaitten ja vedenrantojen lintu. Missään muualla en sitä tavannut alueella lukuunottamatta kuivatua Jänisjärveä, jossa sen löytyminen on ehkä osittain jonkinlainen relikti-ilmiö. Tapasin näet tällä äskettäin kuivatulla, nyt sarojen (*Carex rostrata*, *Carex limosa*, *Carex canescens* y. m.) ja niittyviljojen (*Eriophorum polystachyum* ja *alpinum*) asuttamalla niityllä 21/7 noin 5 eri kertaa lentopoikueen.

Oulungan rannoilla oli sitä keskim. n. 1—2 paria kilometriä kohden. Mieluisimmat rannat täällä tuntuivat olevan niitty- ja matalat hiekkarannat. Kutsalla, Karjalansuvannon niittyrannoilla oli sitä n. 1 lintu km:ä kohden; Tuntsalla ja Suonimajoella samaan tapaan. Samoin järvien rannoilla (Hosijärvellä isossa saaressa, oli 2 paria.)

Viljelysmailla västäräkki oli jotensakin yleinen, joskus yleinenkin (esim. Vuorijärvellä). Uutisviljelyksien asuttajana lienee tämä kulttuurin suosija ensimmäisiä (Ylipeterin mukaan ensimmäinen).

Pesälöytöjä:

10/6, 1914, pesä, 4 munaa, laudan alla Rajalassa, Paana-järvellä (Wasenius).

n. 10/6, 1914, pesä, 6 munaa, Mannisen ladon katolla Paanajärvellä (Wasenius).

1/7, 1917, pesä, 6 n. 4/5-kasvuista poikasta Taipaleen pirtillä, kattolautojen alla, Oulangalla. Poikaset rengastettiin.

Lentopoikia tapasin: 21/7 (Jänisjärvi), 22/7 (Vuosna-järvi), 27/7 (Vuorijärvi, 4 poikuetta).

Mainittakoon vielä, että Sovajärvellä Kaitilassa oli monta vuotta sama västäräkki, joka tunnettiin rammasta jalastaan, pesinyt samaan paikkaan.

Paitsi edellämainittuja pesälöytöjä mainitsee Wasenius lisäksi muutamia muita löytöpaikkoja. Enwald'in mukaan oli västäräkki „yleinen“ Kemin Lapin itäosissa ja hän on merkinnyt sen Kuolajärvellä 2/7, 1882 tavatuksi. Finnilä tapasi lajin „yleisenä“ Kitka- ja Oulankajoella heinäkuulla 1910; (samoin se oli „yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä kes. 1914).

23. *Budytes flavus* (L.). — Keltavästäräkki.

Päämuodon keltavästäräkkiä näin Karvastekemäjärvellä Elijoen niskassa 14/7. Finnilä tapasi Kuolajärven kirkolla 28/5, 1914 muutamia yksilöitä pohjoisen muodon seurassa. Enwald ja Wasenius eivät sitä tavanneet. (Ks. myös mitä pohjoisen muodon yhteydessä on mainittu.)

24. **Budytes flavus** var. **borealis** Sundv. — Keltavästäräkki (pohjoinen muoto).

Keltasirkku (keltasirkkunen), karjasirkku (karjasirkkunen) myös usiuttunen (Hautajärvi), husi (Vuorijärvi, Pesio), husi-ukki (Alakurtti). — Kuten näkyy on keltavästäräkillä alueella useita nimityksiä. Päänimityksiä, esiintyen rinnakkain, ovat nuo laajalle maahamme levinneet keltasirkku ja karjasirkku (tai niiden joks. yhtäyleiset vähennysmuodot keltasirkkunen ja karjasirkkunen).

Keltavästäräkki pesii kaikkialla alueella. Yhtä tapausta lukuunottamatta olivat kaikki lähemmin tarkastetut, samoin kuin muutamat muodon määräämiseksi ammututkin yksilöt pohjoista muunnosta, joka niin ollen näyttää melkein yksinään vallitsevan alueella. Senvuoksi onkin kaikki tarkemmin määräämättömät havainnot, joita on enemmistö, luettu pohjoisen muodon hvväksi.

Keltavästäräkki on viljelysmaitten ja suoniittyjen, mieluimmin harvahkoa pensaikkoa kasvavien, lintu. Viljelysmailla se on jotensakin yleinen tai useimmiten runsaslukuinen. Aukeitten maisemien ystävänä se ei viihdy pienemmillä viljelystiloilla.

Suoniityillä, etup. heinäsiällä jängillä se pesii harvalukuisena tai jotensakin yleisenä, joskus kuitenkin ylen yleisenäkin (esim. Ylemmällä Heinälammella). Tulvaniityillä ylempänä Oulangalla sekä Kitkalla ei keltavästäräkkiä näkynyt, nähtävästi etupäässä tulvaniittyjen pienuuden takia. Vailla keltavästäräkkiä olivat myös Kutsan Karjalansuvannon kapeat tulvaniityt. Sensijaan pesi se Vuosnajoen ja Suonimajoen pensaisilla jokirantajängillä ja Tuntsan laajoilla niityillä. Veden läheisyyttä se ehkä jossakin määrin suosii.

Lentopoikia tapasin: 20/7 (Vuosnajakoki), 21/7 (Jänisjärvi), 22/7 (Vuosnajarvi). Parvissa esiintyi lintu 2/7 Tuntsa-joella.

Pari kertaa ainakin tapasin keltavästäräkin, joka ei ollut tyypillinen pohjoinen muoto. 20/7 tapasin näet Vuosnajoella koiraan, jonka pää ei ollut normaalisen tumma ja

jonka silmän päällä näkyi hiukan valkeaa. Eräällä Vuorijärvellä tapaamallani koiraalla oli pää läpeensä tummahko (normaalista vaaleampi) ja silmäin seutu tuskin huomattavasti ympäristöään tummempi. Valkoista juovaa ei ollut. (Muuten olen tullut siihen kokemukseen Pohjois-Suomessa, että on usein vaikea ratkaista, kumpaako muotoa keltavästä-räkit ovat. Sekamuotoja löytyy paljon ja erilaisia. Niinpä tapasin esim. Karungissa samalla niityllä välimuotoja, joista toisella oli pohjoisen muodon pään tummat värit hyvin kehittyneet, mutta silti valkea silmäjuova ja toisella taas päämuodon himmeämmät värit, mutta silmäjuova puuttui. Näin kiikarilla etempää katsoen. Kädestä katsottuna oli tulos sama).

Wasenius tapasi linnun (*Motacilla flava*) muutamia kertoja (Paanajärvellä ja Kallunkijärvellä). Finnilän mukaan pesi pohjoinen keltavästä-räkkimuoto pohjois-Kuolajärvellä „yleisenä“ laajoilla *Carex*-niityillä, jokirannoilla ja soilla Kuolajärven kirkonkylän ympärillä. Enwald tapasi sen myöskin Kuolajärvellä, Tuntsalla 4/7 ja 10/7, 1882.

25. *Anthus pratensis* L. — Niittykirvinen.

Niittykirvinen oli aukeiden soisten seutujen varmasti tavattava asukas. Se esiintyi täydellisenä valtalintuna näillä yleensä verrattain lintuköyhillä paikanlaaduilla, ei ainoastaan varsinaisilla aukeilla soilla, vaan tunturipaljakkoilla (*regio alpina*). Myöskin vastaraivatuilla, vielä soiden vallassa olevilla viljelysmailla se pesi harvalukuisena. Heinäriikkailla jängillä se oli yleinen, kasvuköyhillä, laajoilla aavoilla taas paljon harvalukuisempi. Harva, matala pensaikko ei siitä ole suinkaan vastenmielistä.

Tuntureilla oli linnun runsaus hyvin vaihtelevaa, riippuen paljakan soistuneisuudesta. Erittäin soistuneilla Mäntytunturilla ja Hositunturilla oli niittykirvinen erittäin runsaslukuinen, kun taas kuivaluontoisella Pesioivalla lintu oli vain jotensakin yleinen. Valtavaaralla ja Sallatunturilla muistutti tunturikasvillisuuden laatu samoinkuin linnun lukumääräkin

Pesioivaa. Vaikka niittykirvisen runsaus näin kovin vaihtelikin eri tuntureilla, oli se kaikkialla kuitenkin eittämätön valtalintu. (Lajin varmistamiseksi ammuttiin muutamia yksilöitä, joista useimmat Yliop. Zool. Museossa).

Enwald'in mukaan niittykirvinen pesii jotensakin yleisesti Kemin Lapin itäosissa. Finnilä tapasi sen „jot. yleisenä“ Sallatunturilla (eikä „erittäin harvinaisena“ pohjoisimmillakaan tuntureilla, mutta alankomaan soilla sensijaan „sangen harvinaisena“). Wasenius tapasi linnun useissa paikoin Paanajärvellä, ja ampui Mäntyvaaralla ♀:n. (Myös Nuorusella tapasi hän linnun.)

26. *Anthus trivialis* (L.). — Metsäkirvinen.

Metsäkirvinen on valoisien metsien lintu. Mieluimmin se tuntuu senvuoksi viihtyvän koivun ja männyn seurassa, ollen täällä yleinen, toisinaan melkeinpä erittäin runsaslukuinen. Lintuköyhillä vanhoilla *Calluna-Cladonia*-mäntykankaillakin se oli jotensakin yleinen, ja muodosti huomattavan osan niiden koko lintumäärästä. Kuusimetsistäkään, ne olivatkin alueella yleensä harvoja (etup. 2—4 Cajanderin asteikon mukaan), se ei näyttänyt puuttuvan, esiintyipä se paksusammalisissa yleisenäkin. Tiheimpiä metsiä se kuitenkin näytti karttavan. Kuusimetsien sisäosissa se siten oli harvalukuinen. Näidenkin metsien reunat olivat taas paljon mielisempia.

Runsaasti tapasin metsäkirvistä myös rämeillä ja tunturien subalpinisessa samoin kuin sitä alemmassa, harvassa havumetsävyöhykkeessäkin. Metsättömiltä mailta, aukeilta soilta, niityiltä, tunturipaljakoilta ja viljelysmailta lintu taas puuttui.

Kun metsäkirvinen oli jokseenkin tyypillinen ubikvitäärinen metsälintu ja kun se lisäksi täällä oli etupäässä runsaslukuinen tai jotensakin runsaslukuinen, niin se oli varmaankin runsaudeltaan alueen ensimmäisiä lintuja.

Ensimmäiset lentopoikueet tapasin 26/7 (Rytilampi-Kutsa) ja 29/7 (Kutsa-Pesioiva). Laulua sai kuulla runsaasti aina

heinäkuun puoliväliin saakka (14/7 Elijoki 4 laulajaa), ja kerran vielä 26/7 (Rytilampi, Isosieminki).

Enwald'in mukaan metsäkirvinen, etelästä päin tullen, jo Kuolajärvellä oli „harvinaisempi“ (tapasi 3/7, 82). Wassenius ei mainitse lintua. (Finnilän mukaan se oli „hyvin yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä, etup. metsärantaisten jokien ja järvien varsilla, sekä rämeillä).

27. *Plectrophanes nivalis* (L.). — Pulmunen.

Yleisesti tunnettu nimitys oli „pulmunen“,

Käynnilläni tuntureilla (Waltavaara, Mäntytunturi, Hositunturi, Pesioiva ja Sallatunturi) en sitä tavannut. Viimeksi mainitulla tunturilla se on kuitenkin muutamia kertoja tavattu (Vanhala useita kertoja, m. m. heinäkuussa 1913 ja Finnilä 26/5 ja 23/6, 1914), vaikka pesimistä, joka näyttää todenmukaiselta, ei ole todettu. Kansanmiehet väittävät „pulmuseen“ läpi kesän asuvarr useilla tuntureilla tutkimani alueen itä- ja varsinkin koillispuolella sekä myöskin Kuruvaaralla Vuorijärven luoteispuolella. Viimeksi mainitun vaaran laella on sen Leinonen useana kesänä heinänteko aikaan tavannut. Jäkälätunturilla (Tuutikylän kohdalla rajan takana) asuu pulmunen kesälläkin usean eri ilmoituksen mukaan (m. m. Juumajärvi ja A. Hänninen). A. Hänninen on sen siellä tavannut kahtena kesänä „Jaakon ja Perttulin välillä“ (25/7—24/8). Heti alueen koillispuolella olevilla tuntureilla: Liposyntymä, Vaatsimenoiva, Ruotinoiva (?) ja Kaitatunturi pitäisi pulmuseen myös pesiä, runsaasti viime mainituksa paikassa (Salmela, Anttila, Suutarinen).

28. *Calcarius lapponicus* (L.). — Lapinsirkku.

Finnilä tapasi Lapinsirkkun Sallatunturilla 23/6 (1 kpl. alpinisessa vyöhykkeessä). (Lindman on linnun nähnyt kesällä Kuusamossa, ja arvelee sen niin ollen pesivän).

29. *Emberiza citrinella* L. — Keltasirkku.

Rössi, rössisirkku, (rössisirkkunen) keltasirkku? (keltasirkkunen?). — Päänimitys oli rössi; myös esiintyi

rösssisirkku t. rösssisirkkunen. Alueen eteläisimmissä osissa tarkoitettiin mahdollisesti myös keltasirkku (Paanajärven Mäntyniemi) ja keltasirkkunen-nimillä (Ollila), mitkä nimet tällä alueella yleisesti tarkoittavat keltavästäräkkiä, tätä lajia.

Keltasirkku oli yleinen kaikilla alueen viljelysmailla sekä suurilla että pienillä sekä vanhoilla asutuksilla että uutisviljelyksillä. Se oli viljelysmaitten runsaslukuisin lintu, ja esiintyi paikoin hyvinkin runsaslukuisena. Vasta 7 vuotta asutuilla erillisillä paikoillakin, Vuosnajarvella (Ylipeteri) ja Vähässä-Siemingissä (Mäntyniemi) se pesi, ja oli asukkaitten ilmoitusten mukaan „monet vuodet“ jo pesinyt. Aivan nähtävästi keltasirkku täällä on heti valmis seuraamaan ihmistä joka paikkaan uutistaltoa raivattaessa. Ehkä tällaisiksi uutisasutuspyrkimyksiksi on katsottava erään koiraskeltasirkun oleskelu 1/7 asumattoman Oulangan varrella Taipaleen tukkipirtillä, jossa edellisenä talvena oli asunut tukkimiehiä hevosineen, samoin kuin linnun tapaaminen 26/6 Kitkajoella Ahvenperän kohdalla.

Muuten en keltasirkkua tavannut (kahta epävarmaa tapausta lukuunottamatta) varsinaisten viljelysalueitten ulkopuolella, paitsi näiden aivan lähimmässä ympäristössä. Etäisin sellainen paikka oli Lammasniemi Oulangan varrella, n. 4 km Paanajärvi-asutuksesta ylöspäin. Muista tapauksista mainittakoon, että Mäntyniemen (Paanajärvellä) luona n. $\frac{1}{2}$ km päässä) tapasin lehtomaisella nuorella vaaranrinteellä (kuusta, koivua y. m.) 3 paria. Alakurtin luona esiintyi se hakatulla *Calluna-Cladonia* mäntykankaalla aina n. $\frac{1}{2}$ km päässä asutuksesta. Yleensä näyttikin se viljelysmaitten ympärillä esiintyvän kaikenlaisilla paikanlaaduilla (ei kuitenkaan kovin tiheissä metsissä). Mahdollisesti linnun kovin suuri runsaus viljelysalueilla pakoittaa tämän tyypillisen kulttuurilinnun tunkeutumaan ulkopuolelle viljelysmaiden rajoja.

Laulua sai kuulla muihin laulajiin nähden ehkä hiukan pitempään. Myöhäisimpiä tapauksia ovat 15/7 (Liikanen, 3 laulajaa), 22/7 (Vuosnajarvi, 2 laulajaa), 1/8 (Vuorijärvi, 1 laulu).

Wasenius tapasi (v. 1914) keltasirkun muutamia kertoja Oulangan alueen viljelysmailla.

Enwald ei (v. 1882) tavannut keltasirkkua koko Kuolajärvellä (muualla kuin aivan länsiosassa, Kursun kylässä, lähellä Kemijärven rajaa). Finnilän mukaan se taas (v. 1914) oli sangen yleinen pitkin Kemijärven maantietä kirkonkylään saakka. (Samoin tapasi allekirjoittanut sen täällä joka mökin luona.) Siitä luoteiseen se oli levinnyt Kuola- ja Tenniöjoki varteen. Ylempänä Tenniöjoki varressa oli Korjankylä pohjoisin löytöpaikka. Jos siis Enwald'in tekemät havainnot ovat tarkkoja, keltasirkku on muutamassa vuosikymmenessä vallannut Kuolajärven viljelysmaat ja tullut niiden täydelliseksi valtalinnuiksi. Erään kansanmiehen (Lauri Salmela) mukaan on „rössi“ kuitenkin jo hänen poikassa ollessan (nyt 59 v. vanha) varmasti löytynyt Vuorijärvellä. (Lagus ei mainitse keltasirkkua.)

30. *Emberiza hortulana* L. — Peltosirkku.

Peltosirkku pesii jotensakin yleisenä alueen kaikilla isommilla ja vanhemmilla viljelysmailla. Niinpä se näytti löytyvän Paanajärven kaikilla viljelystiloilla, samoin Juumassa ja Ollilassa. Kuolajärven puolella tapasin Liikassa (2 laulajaa), Sovajärvellä, Vuorijärvellä (runsaasti) ja Kurtissa. Sensijaan se näytti uupuvan nuoremmilta uutis-tiloilta, kuten Vuosnajärveltä, Vähän-Siemingin Mäntyniemestä y. m.

Alakurtissa esiintyi hätäilevä emä (nähtävästi pesä tai poikia) 3/8, samoin Vuorijärvellä parissakin paikassa. Laulua kuulin viimeiseksi 27/7 (Vuorijärvi, 4 laulajaa) ja 1/8 (Vuorijärvi, 1 laulu).

Ei Enwald eikä Wasenius mainitse lintua, ja itäisestä Kemin Lapista se on varemmin tunnettu vain kerran, Finnilä tapasi sen nimittäin Kuolajärven kirkonkylässä 28/5, 1914. (Lindman samoin kuin allekirjoittanutkin on sen varemmin tavannut Kuusamossa.)

31. **Cynchramus schoenicius** (L.). — Kaislasirkku.

Pajulintunen (Tuutikylä), mustapää (Vuorikylä).

Pajulintunen-nimitys kuvaa hyvin tämän lajin oleskelupaikkoja. Missä isompia pajupensaikkoja varsinkin veden yhteydessä löytyy, siellä asustaa myös kaislasirkku. Jokien ja järvien rannat olivat siten sen pääasiallisia pesäpaikkoja. Oulangan laajahkossa suistossa, paju- ja koivupensaikkojen valtaamalla alalla oli se runsaslukuinen, uunilinnun jälkeen runsaudessa toinen. Alemman Oulangan ja Kitkankin varrella kaislasirkku sitävästoin oli harvinainen nähtävyys. Rannat olivatkin täällä yleensä jyrkkiä ja hiekkatörmäisiä, vailla pajukasvillisuutta. Keski- ja suovalueen jokien ja järvien soisilla rannoilla se taas oli yleinen, niin Vuomajoen ja Elijoen kuin Vuosnajoenkin. Äskettäin kuivattua Jänisjärveä vielä ympäröivässä pajupensasvyössä (etup. *Salix lapponum*, myös *Salix phylicifolia*), laskin keskim. n. 200 m päässä lintuparin. Suottoman Kutsanjoen varrelta kaislasirkku melkein puuttui, mutta esiintyi taas Tuntsajoella ja varsinkin runsaasti soisella Suonimajoella. Viljelysmaidenkin piirissä pensaikoissa voi kaislasirkkua harvalukuisena tavata. Tämä riippuu osaksi viljelyksien vielä villistä tilasta.

Lentopoikueita tapasin: 10/7 (Oulangan suisto), 14/7 (Elijoki) ja 20/7 (Vuosnajokki). Laulua sai vielä heinäkuussa-kin kuulla: 10/7 (Oulangansuisto, 2 kertaa), 13/7 (Ylempi-Heinälampi), 14/7 (Elijoki, 2 laulajaa), 27/7 (Vuorijärvi, 2 laulua).

Wasenius tapasi kaislasirkun muutamia kertoja Oulangan alueella. (Finnilä tapasi sen vaihtelevan runsaasti pohjois-Kuolajärvellä). Enwald'in mukaan se oli „yleinen“ Lapin havumetsävyöhykkeessä; hän on sen merkinnyt tavaksi 24/6, 1882 Kuolajärvellä.

32. **Cynchramus rusticus** (Pall.). — Pohjansirkku.

Pohjansirkun tapasin vain kerran (varmuudella) alueella, nimittäin 26/7 Rytilammella Ison-Siemingin pohjoispuolella.

Lintu, joka oli lentopoika, tavattiin hyvin soistuneessa sekametsässä (kuusta ja koivua), lähetettiin Yliop. Zool. Museoon.

Wasenius tapasi 21/6, 1914 parin Suorajärven sillan luona (Paanajärven länsipäästä luoteiseen), jossa se aivan nähtävästi pesi. Linnut olivat niin kesyjä, että ne voitiin melkein käsin tavoittaa. (8/7 löydettiin lisäksi Vatajärvellä pesä *Sphagnum*-mättästä pienen kuusennäreneen alta. Pesässä oli 1 tuore muna. Myös toinen pari nähtiin). Finnilän mukaan on toht. R. Forsius tavannut parin Kuolajärven kirkonkylän luona n. 8/7, 1914. (Pohjoisempana Kuolajärvellä tapasi hän itse linnun kolme kertaa. Pesii Kuusamossa useiden tietojen mukaan).

33. *Loxia curvirostra* L. — Pienempi käpylintu.

Käpylintu, käpylintunen, linkkunokka. — Kaksi ensin mainittua nimeä oli päänimitykset, tosin ei erittäin yleisesti tunnetut. „Linkkunokan“ tapasin Paanajärven Mäntyniemessä.

Oulangan alueella alkupuolelle heinäkuuta saakka (10/7) pienempää käpylintua näkyi verrattain paljon. Päivittäin sai nähdä tätä levotonta lintua parven tai useitakin. Runsaasti esiintyi se varsinkin (ennen suurta takatalvea) heinäkuun 3—5 päivinä. Senjälkeen näkyi parvia paljon harvemmin (14/7 Elijoen ja Liukosen välillä runsaasti), ei suinkaan joka päivä ja väheten loppukesälle päin lopuksi melkein olemattomiin. Kutsan jokilaaksossa Karjalan suvannolla (29—31/7) näkyi lintua vielä tavallista enemmän (3 kertaa yksinäisiä lintuja). — Lajin varmistamiseksi ammuttiin muutamia yksilöitä (Yliop. Zool. Mus.).

Wasenius mainitsee pienemmän käpylinnun kolme kertaa (v. 1914). Enwald tapasi sen „yleisenä“ Kuolajärvellä ja Kuusamossa v. 1882. (Finnilän mukaan se oli „runsaslukuinen“ kes. 1914).

34. *Loxia bifasciata* Brehm. — Kirjosiipikäpylintu.

Kirjosiipikäpylinnun (nuoren linnun) näin 14/7 Elijoella Pitkänsuvannon niskassa. Samassa paikassa tapasin myös

parven. Äänestä päättäen esiintyi lintu myös Kutsajoella 29/7 ja 31/7.

(Kuusamossa laji oli yleinen talvella 1910—11 (Czarnecki) ja pohjois-Kuolajärvellä kesällä 1914, Finnilä).

35. *Pinicola enucleator* (L.). — Taviokuurna.

Pihlajalintu, käpylintu. — Lintu oli vain muutamille kansanmiehille tuttu ja vain kahdessa paikassa (edellinen Ollilassa, jälkimäinen Sovajärvellä) tapasin nimet, jotka nähtävästi tarkoittivat tätä lajia.

Taviokuurna oli hyvin harvinainen lintu alueella. Tapasin sen vain neljä kertaa, nimittäin: 22/7 Vuosnäjrvellä (kuusimetsää), 30/7 Pesioivatunturilla havumetsävyöhykkeessä (rehevää kuusta), 31/7 Aksonharjulla (Karjalan puolella; harjulla mäntyä) ja 3/8 Alakurtissa Tuntsajoen reunalla (*Calluna-Cladonia*-mäntykankaan laidassa).

Wasenius ei tavannut lintua. Muut tiedot ovat ulkopuolelta tutkimani alueen. Enwald tapasi sen Kuolajärvellä Tuntsa- ja Tenniö-jokien varrella 3 kertaa ja Finnilä kerran, jälkimäinen lisäksi 21/7, 1910 Kuusamossa lähellä Kitkajärveä. Airaksinen on nähnyt parin 19/6, 1915 Utsikummulla.

36. *Pyrrhula rubicilla* Pall. — Punatulkku.

Leivo (Sovajärvi), leivonen (Vuorijärvi), tuomiherra (Hautajärvi), tuomikukko (Vuorijärvi), punatulkku (Alakurtti ja Kemijärvi). — Punatulkulla oli siis sangen kirjava nimistö. Nimistä herättää huomiota Pohjois-Suomen itäosissa esiintyvä leivo ja leivonen (jälkimäinen muoto tiettävästi entuudestaan tuntematon).

Kuten pohjoinen taviokuurna on eteläinen punatulkkuakin alueella hyvin harvinainen lintu. Tapasin sen muutamia kertoja Oulangan alueella: 21/6 Paanajärvellä Ruskeakallion takana lehtomaisessa korvessa (ehkä pesi paikalla), 21/6 Paanajärven Mäntyniemessä kuusimetsässä (ensin lehtomaisessa yhden, sitten lähellä paksusammalisessa 2 koirasta yhdessä). 25/6 Oulangan varrella Lammasniemen yläpuolella sekä äänestä päättäen 28/6 Valtavaaran juurella (rehevää

kuusikko) ja 4/7 Kiekeröojan varressa Kuolajärven puolella. — Wasenius luulee kuulleensa äänen Ontonlammella.

Kansan miesten tietojen mukaan punatulkku tavataan kaikkialla² alueella (k. nimitietoja!). Sitä ei ole tavattu ainoastaan talvella, vaan joskus kesälläkin, joten se pesineekin hyvin harvalukuisena alueen pohjoisosissakin. Hautajärvellä oli „tuomherra“ ilmoituksen mukaan tavattu viimekuluneenakin kesänä kesäkuun viime päivinä Hangasojan varressa. Alpertti Heikkilä on kerran löytänyt „leivon“ pesän Sovajärvellä; pesä oli ollut kuudessa.

Punatulkku ei varemmin ole tunnettu Kuolajärveltä eikä koko itäisestä Kemin Lapista. Linnun löytyminen Kuusamossakin, jossa se Oulangan seutua etelämpänäkin talvella on tavattu, näyttää kirjallisuudellemme olevan jossakin määrin epätietoinen. (Lagus mainitsee punatulkun Kuusamon luettelossaan, Fellman Lapin metsäisistä osista ja Mela-Kivirikko levenemistauluissaan Kuusamosta.)

37. *Carpodacus erythrinus* (Pall.). — Punavarpunen.

Täysi yllätys oli tavata Paanajärvellä asti tämä Keski- ja Etelä-Suomen itäosien lintu. Kuulin näet täällä Rajanien talon sivu veneellä kulkiessamme, yhdessä maist. R. Frey'n dipterologi-seurueen kanssa, mainitun talon luona koiraan laulavan.

38. *Passer domesticus* (L.). — Kotivarpunen.

Rottiainen, (röttönen, röttinen), motteri (motti, möttönen, möökkönen, mottiainen), tokkiainen, höttiinen, kotivarpunen (varpunen). — Tusina nimiä! Niistä rottiainen ja motteri valtanimiä. Edellinen Kuusamon puolella ja Sovajärvellä suoranaishenä jatkona tämän nimen verrattain laajalle Pohjois-Suomen itäosiin levinneelle alueelle; jälkimäinen Kuolajärven puolella. Rajalla, Kurvisessa esiintyivät molemmat nimet rinnakkain. Vähän pohjoisempaan Tuutikylässä esiintyi „motterin“ ohella nähtävästi sekamuotona molemmista valtanimistä mottiainen. Harvinaisia etup. lisänimiä olivat tokkiainen (Tuutikylä), kotivarpunen (Vuorikylä, Hautakylä, Paanajärven Mäntyniemi) ja varpunen

(?) (Tuutikylä), Toisintoja ja välimuotoja edellämainituista valtamuodoista sekä osaksi lännempänä löytyvästä „hottisesta“ (joka muuten useiden muualla Pohjois-Suomessa löytyvien välimuotojen kautta liittyy „rottiaiseen“) lienevät: röttönen (Säkkilänjärvi), röttinen (Ollila), motti (Tuutikylä), möttönen (Vuorikylä), mökkönen (Vuorikylä) ja höttinen (Alakitka).

Kotivarpunen on kaikilla vanhoilla ihmisasutuksilla tuttu lintu. Pääskysten pesien valtaajana ja kuivauslihojen ahdistajana on sillä paha maine. Nämä seikat ovat vaikuttaneet, että asukkaat suhtautuvat siihen hyvin vihamielisesti, yleensä ampuen ja karkoittaen linnut pois. Siitä nähtävästi riippuu, että kotivarpunen täällä on hyvin ihmis-arka ja että se, nähtävästi voimakkaasta asuttamishalustaan huolimatta on hyvin vähälukuinen lintu alueella. Itse tapasin sen vain muutamia kertoja, nimittäin Paanajärvellä (Kauppi-lassa ja Mäntyniemessä), Ollilassa, Alakurtissa 3/8 (aran, naaraspukuisen yksilön) ja Kuolajärven kirkonkylässä, jossa se esiintyi runsaasti ja rohkeammin. Viime keväänäkin (1917) oli varpusta monin paikoin alueella hätyytetty ja pesiä säretty.

Aivan ensimmäisiä ihmisen seuralaisia erämaan valloituksessa tämä täydellinen kulttuurilintu ei kuitenkaan liene. Nuoremmille uutisasutuksille se näet ei ole vielä siirtynyt. Niinpä sitä ei näkynyt Auhdin kruununtorpassa (34 v. vanha), eikä se vielä pesi Vuosnajärvellä (ainakaan Ylipeterillä) eikä Vähän-Siemingin Mäntyniemessä (molemmat 7 v. vanhoja). Molemmissa jälkimäisissä se on kuitenkin käynyt vierailulla, edellisessä niistä useita kertoja syksyisin. Missä määrin ihmisen vihamielisyys on pesimään asettumista estänyt on vaikea sanoa.

Kotivarpunen lienee nuorimpia alueen siivellisistä asukkaista. Melkein kaikkialla näet nykypolvenkin ihmisten tiedossa on, että laji heidän elämänsä aikana on siirtynyt tänne. Semmoisia paikkoja ovat Kuusamon puolella Säkkilänjärvi ja Kuolajärven puolella Sovajärvi, Tuutikylä, Vuorikylä, Alakurtti ja Kairala (Kuolajärven rannalla). Vain kolmessa tiedustelemassani paikassa olisi kotivarpunen „aina“ löytynyt, mutta nämä ilmoitukset olivat aivan yksinäisiä,

joko nuorten henkilöiden tai vähemmän teräviäsilmäisten lintutuntijain ilmoittamia.

Tarkkoja vuosimääriä siitä, milloin kotivarpunen noihin mainittuihin paikkoihin on asuttunut, on vaikea enään saada. Säkkijärvellä olisi tuo asuttaminen tapahtunut yli 30 vuotta sitten. Kuolajärven asuttaminen on nuorempaa. Kaikki vuosimäärät (yhteensä 7), silloin kun sellaisia sain, ovat 10:n ja 20:n vuoden väliltä taaksepäin. (Sovajärvi 15 v., Vuorijärvi 20 v., Alakurtti 10 v., 15 v., 18 v., Kairala 10 v.). Nähtävästi siis näihin aikoihin on, jos ei aivan ensimmäinen, niin kuitenkin jokin huomattava alueen valtaaminen tapahtunut. Päätään useista vierailuistaan syrjäisille ihmisasutuksille, kotivarpunen lienee verrattain rohkea erämaiden halki samoilija. Viime talvina, jolloin Alakurtin kautta on suuri kauppaliike kulkenut Venäjän puolelle, on siellä varisseiden kaurojen johdosta kuljeskellut „suuret parvet“ kotivarpusia.

Enwald tapasi kotivarpusen vain Kemijärven rajalla, Kursun kylässä (v. 1882), Finnilä (v. 1914) pitkin maantien vartta Kuolajärven kirkolle saakka sekä Saijan kylässä. Wasenius tapasi 6/6, 1914 Kallunki-järvellä, soisella rannalla n. 10 lintua käsittävän parven, josta hän ampui yhden koiraan. Juumassa hän sen myös tapasi (sekä Pohjolassa ja Vartiolammella Karjalassa). Lagus ei mainitse lintua.

39. *Fringilla coelebs* L. — Peipponen.

Peippo (Sovajärvi, Tuutijärvi), peipponen (Paanajärvi-Mäntyniemi, Ollila), punapeipponen (Vuorijärvi).

Peipponen on kansan kesken vähänpuoleisesti tunnettu.

Alueella liikkuessi pisti mielenkiintoinen seikka peipposen levenemisessä erittäin selvästi esiin, että se oli jokilaaksojen lintu. Melkein kaikki tapaamani linnut olivat näet Oulangan, Kitkan ja Kutsan varsilla. (Kartta s. 44). Nämä joet virtaavat syvissä uomissa, joiden verrattain kor-

kealle (jopa kymmeniin metreihin) enemmän tai vähemmän jyrkästi ja yhtenäisesti kohoavilla rinteillä tuoreet tai useimmiten kuivat sekametsät (sekä koivunsekaista kuusta, että mäntyä) vallitsivat, usein tulvaniittyjen reunustamina. Kesken kuusialueen suorantaisilla joilla (Vuosnajoki ja Elijoki) ja järvillä en peipposta tavannut. Täällä tein vain yhden varman havainnon linnusta.

Tätä tulosta ei ole voinut aikaansaada se, että heinäkuun puolivälissä, jolloin näillä seuduin liikuin, peipponen olisi jo lakannut laulamasta (ks. jälempänä) — laulu on paras peiponkin „ilmiantaja“ —, sillä heti Kutsan varteen saapuessani oli peippo vastassa raikkaine lauluineen, ja tapasin sitä myöhemmin muillakin tavoin havaittuna.

Toinen seikka peipposen levenemisessä alueella oli linnun suurempi runsaus etelässä. Tähän tulokseen, mikäli se koskee tehtyjen havaintojen runsautta, on kyllä vaikuttanut linnun laulun vaikeneminen kuta pitemmälle kesä kuluu, mutta siitä huolimatta se nähtävästi pohjoisosissa aluetta on harvalukuinen. Tuntsan varressakin myös Finnilä tapasi sen vain 18/6, 1914 täällä, ylempänä jokivarressa. Oulangan ja Kitkan varressa lintu oli yleinen, paikoin hyvinkin yleinen; myös Karjalansuvannolla Kutsalla se oli yleinen. Paanajärvellä oli lukumäärä huomattavasti vähäisempi. Jotensakin yleinen oli peipponen Oulangan rinteitä (tavallisesti hiukan ylempänä) peittäväillä *Calluna-Cladonia*-mäntykankaillakin, samoin kuin Oulangan lisäjoen Kiekeröojan varrella ja Nivajärven jyrkillä kalliorinteillä.

Pesälöytöjä:

5/7, pesä ylhäällä kuusessa, isoja poikia. Pitkässäniemessä Oulangan varrella.

6/7, vanha pesä (näht. *Fr. coelebs*) n. 2 m korkealla pienessä männyssä. Pesän olivat kimalaiset vallanneet, kuopan täyttäneet ja pesäkseen muodostaneet (Yliop. Zool. Museo).

Ensimmäisen lentopoikueen tapasin 9/7 Ahvenperässä. Laulua kuului runsaasti Oulangan varsilla sopivilla ilmoilla päivittäin aina 9/7 sekä 11/7 Oulangan suussa (Kauppilan

luona). Senjälkeen kuulin sitä 25/7 Kaarajärvellä (1 laulaja), 26/7 Kutsalla (1 laulaja), 29/7 Kutsalla Karjalansuvannolla (3 laulajaa) ja 31/7 Kutsalla (1 laulaja + 1 laulu).

Wasenius tapasi (1914) peipposen muutamia kertoja m. m. 31/5 Pienellä-Mäntyvaaralla 3 kpl. ja Isolla-Mäntyvaaralla koivuvyöhykkeessä. (Enwald mainitsee sen vain Kuusamosta (6/6, 1883) ja Finnilä tapasi sen „sangen yleisenä“ pohjois-Kuolajärvellä, Tuntsaa lukuunottamatta).

40. *Fringilla montifringilla* L. — Härkäpeipponen.

Peippo (Tuutikylä), peipponen (Juuma, Vuosnajarvi, Alakurtti), harmaa peipponen (Vuorijärvi), tiernajainen (Sovajärvi, Vuorijärvi), jurriainen (Ollila), kirnapeipponen (Paanajarvi), kirriäinen (Paanajarvi),

Härkäpeipponen on yksi alueen neljästä yleisimmästä linnusta (muut uunilintu, urpiainen ja lapintiaainen) ja pesii yleisenä kaikkialla metsissä. Paikanlaatujen valinnassa se lähinnä muistuttaa edellämainituista kilpailijoistaan lapintiaista. Huomattavin ero on se, ettei härkäpeipponen anna sellaista etusijaa tiheille metsille kuin lapintiaainen. Sen sijaan, että uunilintu ja urpiainen taas pitävät — edellinen enemmän, jälkimäinen vähemmän — tiheistä lehtipuumetsistä ja -pensaista, härkäpeipponen on valtalintu valoisissa etup. mäntymetsissä. Niinpä se oli alueella yleisten lintuköyhien *Calluna-Cladonia*-mäntymetsien yleisin ja ainoa yleinen lintu, samoin se oli myös Oulangan jokilaakson pääasukas. Oulangan mieluisimmissa rehevissä männiköissä se oli erittäin runsaslukuinen. Kutsan varrella Karjalansuvannolla oli härkäpeipposen lukumäärä paljon vähäisempi. Myös kuusimetsissä (ehkä mieluummin vanhoissa ja korkeissa) se oli yleinen sekä lehtomaisissa että paksusammalissa, vaikka se runsaslukuisuudessa useimmiten kadottaakin ensisijan jonkun tai kaikkienkin edellämainittujen lajien hyväksi.

Aukeita maita härkäpeipponen välttää; aukeille rämeille siirryttäessä ja tunturipaljakoilta noustessa linnun runsaus huomattavasti vähenee. Subalpinisessa tunturivyöhykkeessä

lintua vielä tapaa (Valtavaara ja Pesioiva), mutta alpinisessa vyöhykkeessä se on vain nopea, satunnainen läpikulkija (Pesioiva).

Pesälöytöjä:

28/5, pesä, 3 munaa, kaksihaaraudessa n. 6 m korkeassa kuusessa, n. 2 $\frac{1}{2}$ m korkealla oksalla rungon kyljessä, NV-puolella. Pesä vuorattu sisältä vaaleilla poronkarvoilla, ulkopuolelta ylempää *Parmelia sulcata*-lla ja alemmaa niittyvillan haivenilla. Runko hienoista oksista ja karkeasta heinästä. Pesä sijaitsi tulvaniityn reunalla n. 50 m Oulangan rannasta (Wasenius).

3/6 pesä, 7 munaa, n. 10 m korkean kuusen latvassa, sisältä tummilla poronkarvoilla vuorattu, Aroniemessä lähellä Suorajoen suuta (Wasenius).

Lentopoikia tapasin ensi kerran 6/7 (Oulanka, useita) ja 7/7 (Oulanka, yleisesti). Muita muistiin merkittyjä päivämääriä ovat: 26/7 (Ison-Siemingin Rytilampi), 29/7 (Pesioiva), 1/8 (välillä Vuorijärvi-Enjanjoki). 31/7 esiintyi härkäpeipponen suurehkossa parvessa Pesioivan luona.

Enwald'in mukaan „yleinen“ Kemin-Lapin itäosissa. Finnilän mukaan Kuolajärven Lapin karakteristisempiä lintulajeja.

41. *Chrysomitris spinus* (L.). — Vihreävarpunen.

(Röön s i s k a) (Vuorijärvi, Leinonen).

21/6 kuulin Paanajärven itäpäässä Niskakoskella (juuri Itä-Karjalan rajalla) lentävän yksilön äänen. Vuorijärvellä on Leinonen tavannut kesällä 1916 „röön siskan“ Pyhässäkurussa kolmannen lammen luona. Aikaisemmin hän on linnun tavannut Paltamossa. Lintu, jota hän oli poikennut pojalleen suurena harvinaisuutena lähempää näyttämään, oli ollut laulava koiras.

(Kuusamossa tapasin linnun kirkonkylän ja Kitkajärven välillä 3/6, 1913. Myös K. Hänninen sanoo sen Kuusamossa tavanneensa. Lagus mainitsee sen luettelossaan).

42. *Acanthis linaria* (L.). — Urpiainen.

Urpiainen, mehtävarpunen. — „Urpiainen“ oli yleisesti tunnettu nimi. „Mehtävarpusen“ tapasin Paanajärven Mäntyniemessä.

Urpiainen on kaikkien kasviyhdyskuntien, joissa vähänkin puu- tai pensaskasvillisuutta löytyy, lintu. Se on alueen yleisimpiä lintuja, yksi ennen jo mainituista neljästä alueen valtalinnusta. Niistä se on tasaisemmin levinnyt eri paikanlaaduille, tasaisemmin vielä useimmille paikanlaaduille kuin uunilintu. Jonkunlaista mieltymystä aukeanpuoleisiin nuorta (pientä) metsää tai pensaikkaa kasvaviin maihin on huomattavissa ja päinvastoin tiheitten pelkkien havumetsien karttoa. Sellaisia paikkoja olivat aukeanpuoleiset koivuniityt, niittymäiset rämeet, koivun vesoja ja pieniä koivuja kasvavat ojen varret ja soistuneet harvat ja koivunsekaiset kuusimetsät. Näissä se esiintyi tavallisesti hyvin runsaslukuisena, ja niissä se useimmiten (ainakin hyvin soistuneissa havumetsissä) oli valtalintu.

Muistakaan metsistä urpiaista ei suinkaan puuttunut. Niinpä sitä löytyi runsaasti sekä lehtomaisissa että paksusammaleisissa kuusimetsissä, samoin Kutsan Karjalansuvannolla ja Oulangan suistossa. Kun viljelysalueet useimmiten sisälsivät laajahkoja soistuneitten metsien jätteitä ja pensaskasvillisuutta, oli urpiainen viljelysmaillakin yleinen ja keltasirkun jälkeen runsaslukuisin. *Calluna-Cladonia*-mäntykan-kailla urpiainen oli jotensakin yleinen.

Tuntureilla esiintyi urpiainen vielä koivuvyöhykkeessä (Hosituri, Pesioiva), oleskelipa se (ehkä ei pesivänä) tunturivyöhykkeessäkin aivan tunturin laella Hositurilla (1 + 1 + 3 kpl.) ja Vuosnatunturilla (Ylipeteri).

Pesälöytö: 22/7, pesä, 5 munaa, Ylipeterin viljelysalueella, avosuolla, pienessä kuusessa, n. 1 m korkealla. Pesän ulkokuori oli kuusen oksista, välissä vähän naavoja, rakettu. Sisällä oli valkeita höyheniä ja niittyvillan haivenia.

Lentopoikueita tapasin: 10/7 Oulangan suisto, 23/7 Noukajärvi, 26/7 Rytilampi-Kutsa (2), 27/7 Vuorijärvi (useita), 31/7 Karjalansuvanto (2). Ensimmäiset parvet näkyivät 29,8

Kutsa, 31/7 s:n (*Falco aesalon* iski yhden parvesta!), 1/8 Vuorijärvi-Alakurtti.

Useat lähempää näkemäni ja muutamat ampumani yksilöt (Yliop. Zool. Mus.) kuuluvat muotoon *A. l. Holboelli* Brehm.

(*Sturnus vulgaris* L. — Mustakottarainen.)

Kuusamon kirkonkylässä pesinyt kymmenisen vuotta melkein vuosittain.

43. *Corvus cornix* L. — Varis.

Varis, vares. — Nämä molemmat tämän lajin nimi-muodot esiintyivät jokseenkin yhtä runsaasti alueella. „Variksella“ oli jonkin verran eteläinen (Paanajärvi, Alakitka, Ollila, Sovajärvi (Tyytikylä), Vuosnajarvi, Vuorijärvi) ja „vareksella“ taas pohjoinen leveneminen (Juuma, Tyytikylä, Vuorijärvi, Alakurtti, Salla).

Varis on kulttuurinsuosija. Paitsi viljelysmaiden läheisyydessä, se pesii myös suurempien vesien rannoilla. (Kuva 2, s. 46, osoittaa variksen löytöpaikkoja alueella. Muualla en sitä tavannut, paitsi 14/7 Elijoella n. $\frac{1}{2}$ km joesta, pienen suoaukeaman laidassa). Tässä suhteessa varis siis on västäräkin kaltainen. Kaikkialla alueella missä sitä löytyi, se oli hyvin harvalukuinen tai harvalukuinen, lukuunottamatta Vuorijärven ja ehkä kirkonkylän viljelysalueita. Vuorijärvellä esiintyi variksia, päinvastoin kuin muilla viljelysmailla, joilla sitä usein ei näkynyt ollenkaan, suuri määrä, etupäässä yhdessä n. 50 lintua käsittävässä parvessa heinäkuun viime ja elokuun ensi päivinä.

Lentopoikueita tapasin 9/7 Oulangalla, Merenojansuun luona ja 27/7 Vuorijärvellä. Valkean variksen on Leinonen (Vuorijärvi) nähnyt. Talvella ei lintua ilmoitusten mukaan tavata.

Wasenius tapasi linnun muutamia kertoja asutuilla seuduilla, samoin Finnilä pohjois-Kuolajärven viljelysmailla ja jokivarsilla, paitsi ei Tuntsajoella. Enwald'in

mukaan se oli yleinen Kuolajärvellä ja Kuusamossa. Ensin mainituksa pitäjässä hän tapasi 5/7, 1882 suuren parven.

(Corvus monedula L. — Naakka.)

Kuusamon kirkonkylässä tavattu monta kertaa.

44. Corvus corax L. — Korppi.

Korppi (yleinen nimitys koko alueella).

Korppi löytyi alueella, hyvin harvalukuisena tosin, mutta kuitenkin huomattavasti runsaslukuisemmin kuin yleensä Pohjois-Suomessa. Kuolajärven puolella näki sitä asumattomilla seuduilla runsaammin kuin varista.

Kaikki tapaamani linnut olivat järvien ja jokien rannoilla tai aivan niiden lähistöllä: Paanajärvellä (Kuusella seinälle naulattuna), 28/6 Kantajärvi (2 kpl.), 5/7 Savinalampi (2 kpl. piti asuntoa läheisellä *Calluna*-mäntykankaalla), 18/7 Hosijärvi (ensin ääntä Isossasaarella, myöhemmin 2 kpl. järvellä), 19/7 Hosijärvi (2 kpl.), 23/7 Vuosnäjärvi (ääni järvellä), 25/7 Käsijärvi (2 kpl.), 29/7 Karjalansuvanto (1 kpl.), 5/8 Vuorijärvi (ensin 1, myöhemmin 3 kpl.), 8/8 Nivajärvi (2 kpl.).

Vesien rannoilla korppi ilmoituksen mukaan elelee vesilintujen munia ryöstäen. 18/7 Hosijärvellä karkoitimme korppiparin erästä pienestä järven saaresta. Toisella pois-pakenevista oli jokin valkoinen esine nokassaan, joka näytti vesilinnun munalta.

Löytyy ilmoituksen mukaan läpi talvet alueella.

Wasenius tapasi 2 korppia Suolarannanmäellä (Paanajärvellä?) 3/6. Finnilä tapasi sen (useita kertoja pohjois-Kuolajärvellä) m. m. 27/5, 1914 Sallatunturilla poron-raadolta. Enwald taas 1/7 ja 13/7, 1882 Kuolajärvellä.

45. Corvus frugilegus L. — Peltovaris.

Naakka (Alakitka), naakkavares (Juuma), variksen kuningas (Sovajärvi), naattavares (Vuorijärvi), naakavares (Alakurtti).

Kansanmiesten ilmoitusten mukaan on peltovaris monta kertaa ja useissa eri paikossa aluetta nähty (vrt. ylläolevia paikannimiä) ja ammuttakin (Vuorijärvi, Salmela). Keväällä 1917 se tavattiin Sovajärvellä (Heikkilät) ja Alakurtissa (Anttila, Suutarinen). Linnun tiheitä retkeilyjä alueella todistavat sen monet kansan käyttämät nimet.

Varemmiin ei peltovaris ole ollut tunnettu alueelta eikä koko Kuolajärveltäkään. (Itäisestä Kemin Lapista se on varemmiin tunnettu v:lta 1870. Kuusamostakin se on ollut kauvan tuntematon, vrt. Medd. Soc. pro F. et Fl. Fenn., v. 42 (1915—1916) s. 18.) Myös Kemijärvellä „peltovares“ on kauppias Kellokummun y. m. mukaan useita kertoja (m. m. kev. 1916) tavattu.

46. *Pica pica* (L.). — Harakka.

Harakka (kaikkialla).

Tämä kiinteä ihmisen seuralainen pesii kaikissa kylissä ja isompien taloryhmien luona, mutta hyvin vähissä määrin. Paanajärven useimmilla (erillään olevilla) taloilla lienee ilmoitusten mukaan oma harakkaparinsa, joka nähtävästi jossakin määrin kuljeskelee ympäristössään. Itse näin linnun täällä kolme kertaa: 20/6 Rajalan seutuvilla, 10/7 Oulangan suistossa (lentopoikue) ja 11/7 Kauppilan luona (ääni). Muualla tapasin sen vain kolmessa paikassa, nimittäin: 15/7 Liikasessa, Vuorijärvellä ja 2/8 Yläkurtissa (lentopoikueen). Vuorijärvellä (lopulla heinäk. ja alussa elok.) se oli samoin kuin variskin, jokapäiväinen nähtävyys. Huomasin täällä 3 lentopoikuetta.

Suurenpuoleisena lintuna harakka nähtävästi vaatii laajahkoja viljelyksiä viihtyäkseen ja asettuakseen pesimään. Se on niin ollen hitaimpia uutisasukkaan seuraajia erämaihin. Auhdin yksinäisessä, 34 vuotta vanhassa kruunun torpassa on harakka useasti näyttäytynyt, mutta vasta viime keväänä (1917) oli 2 lintua viidestä vierailevasta jäänyt asuntoa pitämään (pesinyt?). Vuosnäjärvellä näkyi harakka ensikerran kev. 1916. Keväällä 1917 ilmestyi se jälleen va-

remmin kuin edellisenä ja piti pitkän aikaa asuntoa häviten kuitenkin jälleen. Vähän-Siemingin Mäntyniemessä harakka on myös näyttäytynyt.

Harakka-asutus alueen keski- ja koillisosissa (Tuutikylä, Vuorijärvi, Kurtti) lieene verrattain nuori, ehkäpä nykypolven aikana syntynyt. Ainakin näiltä seuduista saamani tiedonannot melkein poikkeuksetta selittävät, ettei harakkaa ennen ole löytynyt ja että se vasta viime aikoina on siirtynyt tänne. Muutamat tiedonannot puhuvat 10—20 vuodesta, jolloinka nähtävästi joku sysäys (jollei ensi asutus) harakan etenemisessä on tapahtunut. Myös Sallassa kerrotaan harakan entisestä löytymättömyydestä.

Enwald tapasi harakan Kuolajärvellä vain kerran (21/7, 1882). Finnilän mukaan tavataan sitä (1914) pohjois-Kuolajärven kylissä. Wasenius tapasi harakan (1914) Paanajärvellä, Kilpivaarassa, ja 11/6 Sovajärvellä. Paanajärvellä hän tapasi sen myös Mäntyniemessä ja Rajalassa (5 kpl.). Viimeksimainitussa paikassa hän löysi pesänkin, 6 munaa, n. 10 m korkeasta männystä 10 m järven rannasta; pesä oli sisältä hienoilla koivunoksilla vuorattu. Lagus ei mainitse sitä Kuusamosta (1772).

(*Nucifraga caryocatactes* L. — Pähkinähakkinen.)

Tavattu Tavajärvellä Kuusamossa opettaja I. Tammen mukaan.

47. *Garrulus glandarius* (L.). — Närhi.

Närhi (yleinen nimitys), myös närhiharakka (Säkkilä). Nimityksen „mettäharakka“ tapasin vain kerran ja silloin isompaa lepinkäistä tarkoittaen.

Närhi pesii nähtävästi hyvin harvalukuisena alueella, ehkäpä pohjoisimmissakin osissa. Ainakin se on kansanmiesten ilmoitusten mukaan tavattu silloin tällöin melkein kaikkialla alueella. Sellaisia löytöpaikkoja ovat Paanajärvi (etup. syksyisin), Juuma (talvella 1915—16), Säkkilänjärvi

(joskus nähty; I. Tammi tavannut v. 1894), Kilpivaara (I. Tammen mukaan ammuttu al. lokakuuta 1899 lampaiden teurastuksessa), Alakitka (joskus tavattu), Ollila (kesälläkin nähty, ammuttu, ansoilla pyydetty), Sovajärvi (kesällä joku tavattu), Hautajärvi (us. kertoja tavattu), Tuutijärvi (tavattu), Vähä-Sieminki (pari vuotta sitten nähty), Vuosnajarvi (tavattu), Vuorijärvi (usein tavattu), Alakurtti (monta kertaa tavattu), Salla (paljon nähty, ansoilla saatu).

Närhi on etup. sen takia, että se syksyisin tulee teurastuspaikoille, tullut huomatuksi. Muutamien ilmoitusten mukaan olisi närhi joskus ennen ollut huomattavasti runsaslukuisempi kuin nykyisin.

Itse tapasin linnun vain kerran, nim. 26/7 Rytilammella, Ison Siemingin pohjoispuolella. Samassa paikassa näki sen myös (sama yksilö?) veljeni Reino Merikallio. Paikka oli soistuneen kuusimetsän reuna avosuota vasten.

Wasenius mainitsee nimeksi „närhen“. Enwald ei mainitse lintua. Finnilän mukaan on Vanhala tavannut linnun Sallassa. (Närhi on varemmissa kirjallisuudessa Itäisestä Kemin Lapista hyvin vähän tunnettu. Sen löytöä Kuusamon luonnonhistorialliselle maakunnalle varemmin tuntemattomana lintuna, ks. Medd. 42, 1916, s. 18.

48. **Perisoreus infaustus** (L.). — Kuusanka.

Kuukkeli (kaikkialla).

Kuusankaa tapasin yhteensä n. 15 kertaa eri puolilla aluetta, useimmiten soistuneissa kuusimetsissä, mutta myös pari kertaa *Calluna-Cladonia*-mäntykankaillakin. Runsaudeltaan se nähtävästi oli harvalukuinen tai hyvin harvalukuinen. Useimmiten esiintyivät kuusangat pienessä parvessa, jotka nähtävästi¹ olivat lentopoikueita.

Pesioivalla tapasin sen 30/7 havumetsävyöhykkeen yläosassa.

Wasenins tapasi linnun useita kertoja. (Finnilä tapasi sen „erittäin yleisenä“ pohjois-Kuolajärvellä). Enwald'in mukaan on kuusanka „yleinen“ Kemin Lapin itäosissa ja Kuusamossa.

49. **Lanius excubitor** L. — Isompi Lepinkäinen.

Lapinharakka (yleinen nimitys koko alueella), myös pikkuharakka (Tuutijärvi), mettharakka (Vuorijärvi).

Isompi lepinkäinen on erittäin harvinainen lintu alueella. Tapasin sen vain kerran täällä, nim. 11/7 Paanajärven ja Sovajärven välillä Kulmakkajärven luona. Huomioni veti puoleensa erittäin suuresti muuttohaukan varoitusäänen kaltaiset, mutta hiukan heikommat ja ikäänkuin lapsellisemmat „kvää kvää kvää...“-äänet. Paikalle tultuani tapasin häitälevän isomman lepinkäisen. Paikka oli siemenpuuasentoon (?) (vanhoja petäjiä ja keloja) hakatun, harvapuoleista mänty- ja koivunuorennosta kasvavan *Calluna-Cladonia*-kankaan reuna rimpinevaa vasten.

Kansanmiestenkin mukaan on „lapinharakka“ vain harvoin tavattu lintu, onpa se muutamille tuntematonkin.

Enwald ja Wasenius eivät tavanneet lintua. (Finnilä tapasi sen (1914) Kuusamossa, Nuorusen havumetsävyöhykkeessä 25/7, 1910 ja kaksi kertaa pohjois-Kuolajärvellä. Airaksinen tapasi 3/8, 1914 2 kpl. Auermajoen latvoilla pohjois-Kuolajärvellä. Pesii etelämpänä Kuusamossakin siellä täällä.)

50. **Muscicapa grisola** L. — Harmaa paarmalintu.

Harmaa paarmalintu oli alueella selvä mäntymetsien lintu. Runsaimmin sitä tapasi metsän laiteilla ja mäntyalueen metsäisillä jokivarsilla — Oulanka, Kitka, Kutsa, Tuntsa y. m. — runsaasti varsinkin niiden korkeissa, harvahkoissa, usein runsaasti keloisissa männiköissä. Yhdessä rosorastaan kanssa, jota se levenemisessään suuresti muistutti, se oli *Calluna-Cladonia*-tyypin vanhojen männikköjen tyypillisin lintu, vaikk'ei silti runsaslukuisin (runsaslukuisuudessa neljännellä sijalla). Täällä se oli jotensakin yleinen. Kuusimetsistä se sensijaan puuttui. Koko laajalla kuusialueella tapasin sen vain 2 kertaa, nimittäin: 13/7 Kortejärvellä (järven rannalla keski-ikäisessä sekametsässä) ja 18/7 Isossasaareissa Hosijärvellä. Viljelysmaita se ei karta.

Nivajärven kallioseinämillä se oli myös jotensakin yleinen. Alakurtissa tapasin lentopoikueen 1/8.

Wasenius ei mainitse lintua. (Finnilä tapasi sen „sangen yleisenä“ pohjois-Kuolajärvellä. Enwald mainitsee sen vain Kitkajärveltä 23/6, 1882).

51. **Muscicapa atricapilla** L. — Mustankirjava-paarmalintu.

Tätä lajia tapasin, omituista kyllä, ainoastaan Oulangan alueella. Täällä pesi se jokivarsilla valoisissa, etup. korkeissa havu- tai sekametsissä (usein kuusen sekaisissa). Paanajärvellä tavattiin se kolme kertaa (Niskakoski 21/6, Leppälä-Mäntyniemi 20/6, Ruskeakallio 20/6), samoin Kitkajoella (Ahvenperä 25/6, Jyrävä 27/6, lähellä Kortekaarretta 30/6), kolme kertaa myös Oulangalla, Kitkan suuta ylempänä (välillä Ahvenperä-Aitaniemi 9/7, Aventolammilla 4/7, Pitkälläniemellä 4—5/7) sekä kerran Maaninkajoella (5/7). Tapaamani linnut olivat laulavia koiraita, paitsi Maaninkajoella, jossa tapasin lentopoikueen.

Pohjoisempana en lintua tavannut. Varsinkin on huomattava, etten sitä tavannut koko kuusialueella, sillä täällä olisi odottanut ainakin kesän ajan vuoksi vielä sen laulua saavansa kuulla. Nähtävästi lintu löytyy pohjoisempanakin, ainakin mäntyalueella, muistuttaen siten ehkä levenemises-
sään edellistä lajia.

Wasenius tapasi linnun 8/6 (1914) Vähän-Kyläkoskella, 9/6 Kitkalla (Harrihaudalla), 11/6 Sovajoella (useita), 12/6 lähellä Sovajärveä (1 1/2 km etelään). (Finnilä tapasi sen kaksi kertaa pohjois-Kuolajärvellä. Enwald on huomannut sen vain Kuusamossa 20/7, 1882.)

52. **Ampelis garrulus** (L.). — Tilhi.

Tilihi (Alakitka), pitkätukkanen (Alakitka), käpylintu (Sovajärvi), tupsupää (Sovajärvi), (tilhi) (Vuorijärvi, Leinonen).

Kansan keskuudessa on tilhi hyvin vähän tunnettu lintu. Se riippuunee osaksi siitä, että talojen ympärillä ei ole pihlajia, joista tilhet parvissa talviseen aikaan marjoja söisivät. Leinosen nimi „tilhi“ on Paltamosta peräisin.

Myös tilhi oli alueella selvä mäntyalueen lintu. Koko kuusialueella en tavannut sitä yhtään ainoata kertaa. Sekä Oulangan alueella että pohjoisella mäntyalueella tapasin sen sitävästoin melkein päivittäin, usein monta kertaa päivässä. Runsaimmin esiintyi se Kutsalla Karjalansuvannolla ja täältä Pesioivan pohjoispuolitse juoksevalle Aksonharjulle. Täällä se oli jotensakin yleinen. Melkein yhtä runsaasti (harvalukuisena — jot. yleisenä) se esiintyi Oulankajoella, sen yläjuoksulla (alemmalla Paanajärven kovin hakattuun lohkoon kuuluvalla Oulangalla tapasin sen vain kerran ja silloinkin komeassa männikössä Lammasniemellä) sekä myös Aventojoen ja Kiekeröojan varsilla. Lintuköyhällä *Calluna-Cladonia*-kankailla oli tilhi tyypilintu, vaikkei sen runsaus ollutkaan niin suuri kuin jokivarsilla (harvalukuinen). Paanajärvellä tapasin sen useita kertoja m. m. Oulangan suistossa 10/7. Sitten tapasin tilhen, ennen Kutsaa, vain Keroharjulla, Liikasesta luoteiseen, 14/7. Vuorijärvellä tapasin pienen parven 5/8, nähtävästi lentopoikueen. Alakurtin puolella tapasin sen 3/8 ja 4/8. Viimeksi kuulin linnun Kuolajärven ja Sallan välillä.

Ilmoituksen mukaan (Sovajärvi, Heikkilät) „käpylintu“ syö katajanmarjoja. Vuorijärvellä olin tilaisuudessa huomaamaan, kuinka tilhiparvi pyydysteli hyönteisiä. Paitsi tavallisia „paarmalinturetkiä“ joltakin avopaikalta, usein kelopuusta, tekivät muutamat pääskysen tavoin pieniä pyyntiretkiä läheiselle järven pinnalle, aivan pääskysen tavoin, mutta hitaammalla vauhdilla sieppoen hyönteisiä (vesiperhosia?) ilmasta. Wasenius tapasi tilhen useita kertoja Paanajärven seutuvilla. Finnilän mukaan lintu oli „erittäin yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä kes. 1914. Hän selittää laajalti linnun löytymistä siellä, m. m. Sallatunturilla *Empetrum nigrum*'in ja *Arctostaphylos alpinum*'in marjoja syöden. Linnun ravintoon nähden tulee hän siihen tulokseen, että se pesimisajan alussa elättää itseään marjoilla, mutta myöhemmin puolivälissä kesäkuuta, kun hyönteiset (*Culicidae* ja *Perlidae*) käyvät runsaiksi, muuttuu hyönteissyöjäksi. En-

wald tapasi tilhen Kuolajärvellä lähellä kirkonkylää mäntymetsässä 16/7 82.

53. *Hirundo rustica* L. — Haarapääskynen.

Jouhipääskynen (etelässä), tervapääskynen (keski-osassa aluetta), haarapääskynen (pohjoisessa), myös saksipääskynen (Vuorijärvi, Pensonen), ja jouhikas (Salla, Vanhala)). — Kolmen päänimen leveneminen alueella on sangen mielenkiintoinen. Pohjois-Suomen eteläosissa vallitseva nimi „jouhipääskynen“ ylti etelästä käsin Kurviseen saakka eli hiukan yli Kuusamon-Kuolajärven rajan. „Haarapääskynen“ taas kaartaa Pohjois-Suomen länsiosista pitkin Kemijoki vartta alueen pohjoisosiin (Vuorijärvelle ja Kurttiin). Näiden välille jää suurin osa kuusialuetta, jossa on linnun nimenä „tervapääskynen“, eli juuri se alue, jossa tervapääskystä ei löydy, mikä seikka selittänee mainitun nimi-erehdyksen. Haara- ja jouhipääskys-nimen leveneminen alueella kuvaa ehkä tämän seudun asutushistoriaa ja kulttuuriyhteyttä muun maailman kanssa.

Haarapääskynen on nähtävästi hyvin harvinainen pesimälintu alueella, ehkäpä suuremmalla osaa aluetta vain satunnainen asukas. Itse en tavannut sitä yhtään kertaa koko kesänä, en Kuusamon enkä Kuolajärven puolella. Muutamille verrattain hyville lintutuntijoillekin kansan keskuudessa se oli aivan tuntematon lintu. Vain kaksi kertaa sain tiedon linnun tapaamisesta kesällä 1917 alueella, nim. Sovajärvellä (13/7) ja Vuorijärvellä (keväällä huoneeseen sisälle tullut) — kirkonkylää lukuunottamatta, jossa sen Vanhalan mukaan pitäisi löytyä —, ja varmaa pesimistä ilmoittavaa tiedonantoa en saanut mistään. Varemmin kyllä tiedetään sen melkein kaikkialla asutuilla seuduilla joko nähdyn tai pesineenkin, joskus useita vuosia peräkkäinkin. Sellaisia tietoja sain Liikasta (kerran pesinyt autiossa pirtissä), Sovajärveltä (monena vuonna pesinyt m. m. navetan laipion päälle parissakin talossa, kerran 2 paria), Kurvisesta (kahtena viime vuonna pesinyt). Tuutijärveltä (ladossa pesinyt monena vuonna, viimeksi v. 1916), Vuorijärveltä (tavattu useasti, mutta pesimisestä ei tiedetä), Alakurtista (useasti tavattu, pesinyt huoneen ylisellä).

Wasenius näki haarapääskysen 6/6, 1914 Kallunki-

järvellä, Finnilä 30/5, 1914 Kuolajärven kirkonkylässä (8 kpl.). Enwald tapasi sen viimeksi Pudasjärvellä, ja otaksuu, ettei se löydy Kemin Lapissa. (Lagus mainitsee sen Kuusamosta.)

54. *Clivicola riparia* (L.). — Törmäpääskynen.

Törmäpääskynen (valtanimi), törmäinen (Vuorijärvellä ja siellä ehkä yleisempi kuin edellinen), tervapääskynen (Tuutikylä, Vähä-Sieminki, (Vuorikylä)).

Törmäpääskys-yhteiskuntia tapasin neljässä paikassa alueella: Oulangalla lähellä Paanajärveä (n. $\frac{1}{2}$ km ylöspäin) ja Kitkan suun yläpuolella Jäkälämutkassa, sitten Kutsalla ja Tuntsajoella. Saamieni ilmoitusten mukaan pitäisi nämä olla ainoat niillä seuduin, joissa liikuin. Ensimmäisessä törmässä oli n. 120 reikää. Arvioin siinä pesivän n. 40 paria. Jäkälämatkan „multitörmässä“, joka oli arviolta n. 2—2 $\frac{1}{2}$ m korkea, oli n. 50 reikää. Lintuja arvioin olevan n. 10 paria. Nähtävästi näiden yhteiskuntien asukkaita olivat ne muutamat yksilöt, joita näkyi lentelevän Oulangalla, Kitkalle mennessä, sekä Kitkallakin aina Ahvenperässä asti.

Nähtävästi kuuluivat ne yksilöt, jotka Kutsajoella 26/7 (Sieminki-Vuorijärvi-polun ylimenopaikalla n. 4 kpl.) ja 31/7 (Karjalan suvannolla 1 kpl.) tapasin eräässä Kutsan saarella Jänis- ja Joutsenkönkäitten välillä ilmoitusten mukaan olevaan yhteiskuntaan.

Tuntsalla, Alakurtin alapuolella, tapasin 3/8 iltamyöhällä 2 törmäpääskystä. Eräässä törmässä tapasin täällä pesäyhteiskunnan; jossa oli 20—30 reikää. Oliko reijissä asukaita, en myöhäisen vuorokauden ajan takia huomannut.

Törmäpääskysen verrattain vähäiseen esiintymiseen lienee syynä sopivien pesäpaikkojen puute. Saven puutteen takia ovat hietatörmät nimittäin useimmiten liian löyhiä pesän kaivamista varten.

Wasenius tarkoittaa aivan nähtävästi ensin mainitua Oulangan yhteiskuntaa puhuessaan useista reijistä Oulangan rantatörmässä Kuusinkijoen kohdalla. 3/6 tapasi hän yhden yksilön (tulo?). (Finnilä näki lajin vain kerran,

Tenniöjoella Kuolajärven puolella; alempana Tenniö- ja Kemijoella kyllä. Enwald ei tavannut lajia.)

55. *Chelidonaria urbica* (L.). — Räystäspääskynen.

Pilkka- t. pilikkapääskynen (etelässä Tuutijärvelle asti), pääskynen (Tuutijärvellä ja siitä pohjoiseen). Usein liitetään „pääskysen“ eteen joku muukin lisäsana, kuten tavallinen (Vähä-Sieminki), oikia (Alakurtti).

Se seikka, että tällä lajilla pohjoisosassa aluetta on nimenä vain „pääskynen“, johtuu silminnähävästi toisten lajien harvinaisuudesta täällä.

Räystäspääskystä pesii muutamia pareja suurimmissa kylissä. Paanajärvellä tapasin sen 11/7, Oulangalla Säynäjäperän luona 1/7 (2 kpl.), Ahvenperän ja Aitaniemen välillä 9/7 (1 kpl.) ja Kiutakönkään ja Aventolammen välillä (1 kpl. nopeasti lentäen.) Ollilassa pesi useita pareja. 4—5/7 vallinneen räntä- ja lumisateen viettivät linnut, jotka juuri pudonneista munankuorista päättäen olivat saaneet poikasia, pesissään. 6/7, takatalven jo puolittain lauettua, näkyi jo muuan järvellä lentelevän. Vuosnajärvellä pesi Ylipeterin kruununtorpassa 2 paria (asukkaitten mukaan 4, joista 2 vasta rakensi pesäänsä). Pesissä oli (22/7) nähtävästi pienenpuoleiset pojat. Pyhäjärvellä lenteli 9/8 yksinäinen lintu, ja Niva- ja Vuorijärven välillä 7/8 samoin. Vuorijärvellä pesi räystäspääskynen kymmenin parein.

Yksinäisissä syrjäisissä asuinpaikoissa räystäspääskynen ei näytä viihtyvän. Niinpä se ei ole koskaan pesinyt Auhdin torpassa. Siemingissä se ilmoituksen mukaan pesii Kenttälän ja Siemingin kruununtorpissa; Mäntyniemestä se sensijaan puuttui. Vuosnajärvellä lintu pesi ensi kerran v. 1914 Riikolassa; täältä se kuitenkin myöhemmin on hävinnyt pois (ei pesinyt enään v. 1916). Ylipeterillä pesi lintu (1 pari) ensi kerran v. 1916. Se aloitti kuitenkin pesäpuuhat niin hiljan, että syksy yllätti. Ylipeterin ilmoituksen mukaan emät jättivät pesään 3 poikasta ja lähtivät itse pois. Kahden päivän poissaolon jälkeen palasi toinen emistä takaisin, heti taas jättääkseen lopullisesti onnettoman pesänsä.

Saamistani ilmoituksista päättäen lienee räystäspääskynen jo pitempiaikainen alueen asukas. Entisessä Lassilan talossa Vuorijärvellä sanotaan kerran olleen yli 200 pesää. Omituisuutena kerrotaan myös, että asumattomalla kaukaisella Nivajärvellä on „pääskynen“ (*Ch. urbica?*) pesinyt Nivakallioon.

Wasenius tapasi 31/5 (1914) Kyllin talossa Paanajärvellä n. 15 pesää. Myös Kallungissa pesi laji. Edelleen tapasi hän linnun Kilpivaarassa, Sovajärvellä, Liikasessa ja Pohjolassa. (Finnilän mukaan oli laji „verrattain harvinainen“ pohjois-Kuolajärvellä). Enwald ei mainitse lajia täältä.

56. *Cypselus apus* (L.). — Tervapääskynen.

„Tervapääskynen“ oli verrattain yleinen nimitys kaikkialla alueella, kuusialuetta lukuunottamatta, jossa „tervapääskysellä“ tarkoitettiin joko törmäpääskystä (*Clivicola riparia*) tai myös haarapääskystä (*Hirundo rustica*). Pohjoisempanakin tuntuu „tervapääskysen“ merkitys toisinaan epävarmalta.

Tervapääskynen on myös selvä mäntymetsänsuosija. Mäntyalueilla tapasin sen näet n. kaksikymmentä kertaa, kerran n. 50 lintua yhdellä paikalla, kun taas koko kuusialueella sitä ei näkynyt ollenkaan (kartta s. 44). Kansan miehetkään eivät sitä täällä useimmiten edes tunteneet. Heidän „tervapääskysensä“ tarkoittikin muita lajeja (k. ed.).

Mäntyalueen havainnoista tein useimmat Oulangan alueella: Kitkalla 25/6, 26/6 (3 kpl.), 27/6 (useita), Valtavaaran ja Säkkilän välillä 28/6, Oulangalla Kitkan suun ja Kiutakönkään välillä 1/7 (kaksi kertaa 3 yksilöä), 9/7 (kaksi kertaa 1 kpl.). Paanajärven ja Sovajärven välillä tapasin 11/7 muutamia lintuja. Sitten esiintyi tervapääskynen taas kuusialueen toisella puolella Vuorijärvellä. Sinne tullessani yllätti täällä päin maattamme harvinainen näky: n. 50 tervapääskystä ja suuri joukko räystäspääskysiä oli kerääntynyt Vuorijoen niskaan, kosken yläpuolelle hyönteisiä pyydystämään. Etempää linnut näyttivät sääskiparvelta. Satunnainen kylmä ilma (+ 8° C), ehkä yhdessä ravinnon saannin kanssa

lie linnut tänne ajanut. Myöhemmin näin täällä vain yksinäisiä lintuja. Myös Karjalansuvannolla näin tervapääskysen 29/7 (1 kpl.).

Kurtin puolessa tapasin linnun Pierumajärven retkillä 2/7 kolme eri kertaa (1 kpl., 1 kpl., 2 kpl.).

Ehkä kelomäntyjen tarjoamat sopivat, korkealla sijaitsevat pesäpaikat vaikuttavat edellä kuvattuun levenemisilmiöön. Huomattava on näet lisäksi, että löytöpaikat karttavat Paanajärven lohkon hakattua palstaa.

Wasenius tapasi 8/7 tervapääskysen Kitkalla ja Arvunkilammella (sijaitsevaisuus?) 2 kpl. Finnilä tapasi sen „harvinaisena“ pohjois-Kuolajärvellä, ja huomasi sen „sangen lukuisasti“ pesivän Kuolajärven kirkkoon. Enwald tapasi linnun Kuolajärvellä 16/7, 1882.

57. *Dryocopus martius* L. — Palokärki.

Palokärki (yleinen nimitys koko alueella).

Palokärki pesii ilmoitusten mukaan koko alueella. Itse tapasin sen muutamia kertoja. Kitkajoella kuulin äänen Ahvenperässä 30/6, Oulangalla taas 1/7 välillä Aitaniemeniitty-Ahvenperä. Kutsajoella, hakatulla *Calluna-Cladonia*-kankaalla, tapasin 26/7 parin. Toisen linnuista näinkin viereistä. Viimeksi tapasin palokärjen 5/8 Vuorijärvellä. Kuulin silloin sen kauvaskantoista ääntä kahdelta puolelta mainittua järveä. Sitäpaitsi tapasin useassa paikassa nähtävästi palokärjen hakkaamia koloja ja reikiä puissa. Syksyllä 1916 meni palokärki satimeen Tuutikylässä.

Wasenius tapasi linnun myös muutamia kertoja: 2/6 Oulangan suussa (ääntä), 4/6 Nurmisaaren luona Oulangalla (1 kpl.), 12/6 yhden km päässä Sovajärvellä (1 kpl.), 17/6 Paanajärvellä Mäntyniemessä, 22/6 Suorajärven sillan luona (1 kpl.).

Kaikki edellä selostetut löydöt ovat mäntyalueilta, eikä ainoakaan kuusialueelta.

Finnilä tapasi linnun muutamia kertoja pohjois-Kuolajärvellä, Enwald myös Kuolajärvellä 3/7, 1882 (paikka?).

58. ***Dendrocopus major* (L.).** — Isotikka.

Enwald tapasi lajin Kuolajärvellä 24/6, 1882. Weckman ampui sen siellä 7/6, 1903 veräjänsä pielestä. Myöhemmin samana vuonna oli niitä nähty useampia sekä Sallassa (kirkonkylässä) että Kotalan kylässä. Finnilän mukaan on Kuolajärven kirkonkylän kansakoulussa täytetty yksilö, joka on ammuttu siellä. Wasenius tapasi isontikan 29/5, 1914 Paanajärvellä harvassa mäntymetsässä. (W. ei mainitse kolmivarpaista tikkaa!).

59. ***Dendrocopus minor* (L.).** — Pikkutikka.

Koro (Paanajärvi, Ollila), pikkutikka (Juuma, Hautajärvi), pienempi tikka (Juuma, Ollila), pienitikka (Vuorijärvi).

Pikkutikka pesinee hyvin harvalukuisena alueella. Kansan keskenkin se on monin paikoin tunnettu (k. nimiä!). Itse kohtasin sen kaksi kertaa alueella. 3/7 tapasin kovasti hätäilevän linnun Aventolammella. Nähtävästi pesä sijaitsi aivan laskujoen läheisyydessä. Toisen kerran tapasin pikkutikan Pesioivatunturilla havumetsävyöhykkeessä. Kitkajoen Ahvenperässä 25/6 kuulemani tikka lienee myös kuulunut tähän lajiin.

Enwald ja Wasenius eivät mainitse lintua. Finnilä tapasi sen muutamia kertoja, etupäässä Kuolajärven kirkonkylän ja Sallatunturin lähistöillä.

60. ***Picoides tridactylus* (L.).** — Kolmivarpainen tikka.

Tikka (yleinen nimitys), myös isompi tikka (Juuma).

Alueen yleisin tikka. Tapasin sitä varsinkin ylisen Oulangan varrella etup. *Calluna-Cladonia*-kankaitten runsaasti keloja sisältävissä metsissä. Runsaudeltaan se oli ehkä harvalukuinen, paikoin jotensakin yleinenkin. Muuallakin tapasin sitä muutamia kertoja. Paanajärvi, Ontonlampi 24/6 (♀; Yliop. Zool. Mus.), välillä Kuivajärvi, -Noukajärvi 22/7 (ääni), Vuosnajarvi, Ylipeteri 22/7 (ääni), välillä Vuosnajarvi-Nivajarvi 7/8 (ääni), Vuorijärvi 5/8, lähellä Alakurttia 1/8 (lentopoika; Yliop. Zool. Mus.). Tar-

koittivatko kaikki edellämainitut „äänihavainnot“ tätä lajia, en aivan varmuudella osannut päättää.

Oulangalla löysin 3 pesää, kaikki kelokankailta kelo-hongista: 5/7 Puikkojärven luota, läheltä Savinalampea, 7/7 Taivalkönkään luona ja 8/7 Kiutakönkäällä. Kaikki pesät olivat korkealla kelossa, aukot suuntaan NW; kaikissa pesissä pitivät poikaset kauvas kuuluvaa melua „tikityksellään“, omituisella, nopealla, korkeudeltaan vuoron laskevalla ja nousevalla äänellään.

Wasenius ei mainitse lajia. Finnilä tapasi sen kaksi kertaa pohjois-Kuolajärvellä; Enwald taas 16—17—18/7, 1882 Kuolajärvellä.

(*Iynx torquilla* L. — Käenpiika.)

Käenopas?

(Tarkoittiko tätä eräs Leinosen Vuorijärveltä tapaama ja selittämä lintu, en päässyt täyteen varmuuteen. „Käenpiika“-nimitys (Hautajärvi) näytti tarkoittavan pikkulintua, joka hoiti käenpoikasta. Ainakin Kuusamon kirkolla käenpiika on useasti tavattu (Tammi, Czarnecki, Lindman).

61. *Cuculus canorus* L. — Käki.

Käki (ainoa ja yleinen nimitys).

Oulangan alueella liikkuessa sai kauniilla säällä useasti monta kertaa päivässä käen, tavallisesti kaukaisia kukahduksia kuulla, harvoin taas itse lintua nähdä. Kuusialueella liikkuessa kuulin laulua vielä usein, melkein kuun loppuun saakka. Viimeiset merkinnöt ovat: 18/7 Hosijärvi (1 laulaja), 19/7 Hositunturin ympäristö (2—3 laulajaa), 22/7 matkalla Vuosnajarvi-Noukajarvi (2—3 laulajaa) ja 26/7 Isonsiemingin Rytilampi (1 laulaja). Sittemmin näin linnun 29/7 Kutsan Karjalansuvannolla.

Käki tuntui olevan jokseenkin ubikvitäärinen metsän asukas, luvultaan nähtävästi hyvin harvalukuinen. „Käenpiialla“ (Hautajärvi) nähtävästi tarkoitettiin pikkulintua, jolle käki oli antanut jälkeläistensä kasvatushuolet.

Wasenius tapasi myös käen useita kertoja Oulangan alueella. Ensimmäinen laulu on merkitty 29/5 (Paanajärvi, Rajala), viimeinen 8/7 (Watajärvi). Finnilä tapasi käen „erittäin yleisenä“ pohjois-Kuolajärvellä. Enwald'in mukaan esiintyi käki Lapin havumetsissä „yleisenä“ ja tavattiin 20/6, 21/6, 1882 Kuusamossa, 24/6, 1882 Kuolajärvellä.

62. *Falco peregrinus* Tunst. — Muuttohaukka.

Kalliohaukka (Paanajärvi).

Muuttohaukka pesii muutamien paikoin aluetta kurujen ja muidenkin kallioseinämien koloihin. Nähtävästi pesi 1 pari Ruskeassakalliossa päättäen 20/6 siellä tapaamastani, hätäilevästä linnusta. Myös Oulangan mahtavassa rantakalliossa Savinalammen yläpuolella piti muuttohaukka asuntoa. Emät lentelivät (7/7) „kääkättäen“ levottomina kapean ja syvän jokiuoman päällä, ja erään kalliokielekkeen päältä loisti valkoinen täplä, joka kiikarilla katsoen huomattiin pienenpuoleiseksi, untuvapukaiseksi poikaseksi. Kyökkäkallion jyrkkiä rinteitä Savinalammen alapuolella kavutesani tapasin vanhan pesän, joka ehkä kuului tälle lajille.

Airaksinen on tavannut lajin Oulangan rantakallioilla 18/6, 1915 nähtävästi pesivänä (mahdollisesti sama paikka kuin edellä). Myös Nivajärvellä 8/8, 1915 hän tapasi linnun. Enwald, Finnilä ja Wasenius eivät lintua tavanneet. Muuttohaukan pesiminen Ruskeassakalliossa oli jo Melalle tunnettu.

63. *Falco gyrfalco* L. — Tunturihaukka.

Monttööri H. H. Haggren Rovaniemeltä väittää nähneensä tämän lajin Sallatunturilla kevätkesällä n. 5 vuotta sitten.

64. *Falco aesalon* Tunst. — Poutahaukka.

Kuolajärvellä: *a m p i h a u k k a* (yleinen nimitys Kuolajärven puolella), myös *a m p u h a u k k a* (Vuorijärvi), *a m p u h a v u k k a*

(Tuutikylä), ampiaishavukka (Sovajärvi), pääskyshavukka (Alakurtti). Kuusamossa: piilihavukka (Ollila, Alakitka), piiliäishavukka (Alakitka), pikkuhavukka (Juuma, Paanajärvi), pääskyshavukka (Paanajärvi), ruskeahavukka (Paanajärvi).¹⁾

Poutahaukka oli nähtävästi alueen yleisin petolintu, tosin sekin vain hyvin harvalukuisena löytyen. Tapasin sen muutamia kertoja eri puolilla aluetta: 21/6 Paanajärven suistossa (koiraan), 25/6 Oulangalla n. $\frac{1}{2}$ km ylös Paanajärvestä, 3/7 Kiutavaaralla kokkoa „ahdistellen“, 20/7 Vuosnajoella (pesä), 25/7 Noukajärvellä (ääni), 31/7 Kutsalla Karjalansuvannolla, 2/7 Vikurijärvellä.

20/7 löysin pesän Vuosnajoella aivan aukean nevan laidassa olevasta kuusesta. Pesän löydön aiheutti emän levoton esiintyminen pesän läheisyydessä. Kalasääskeä, jolla myös oli pesä läheisyydessä, se ei suvainnut pesän seutuville. Pesässä oli 3 pienenpuoleista poikasta, jotka rengastettiin.

Vuosnajärvellä neuvottiin minut toiselle „ampihaukan“ pesälle erääseen saareen. Pesässä oli ollut joku päivä varemmin muna. Nyt oli pesä tyhjä. Se oli ehkä vanha variksen pesä ja sijaitsi pienenpuoleisessa kuudessa (paksusammaleista nuorta metsää). Muistona oli pesässä joitakin höyheniä. Myös Vikurijärvellä oli linnulla nähtävästi poikia päättäen emän hätäilystä.

Karjalansuvannolla (31/7) poutahaukka „ampui“ taivaalta tavattoman rajusti jokiuomaa pitkin lentävään urpiaisparveen. Estääkseen itseään maahan murskautumasta se jo ennenkuin oli ehtinyt uhuriinsa käsiksi, pidätteli, siipien voimakkaasti suristessa, kovaa vauhtiaan. Wasenius ja Enwald eivät mainitse poutahaukkaa. (Finnilä tapasi sen kaksi kertaa).

65. *Tinnunculus tinnunculus* (L.). — Tornihaukka.

Poutiainen (Tuutikylä), hiiriäishavukka? (Juuma).

¹⁾ Yllälueteltuja nimiä käytettäneen usein muitakin haukkoja tarkoittamaan.

Tornihaukka ei liene edellistä lajia paljoakaan vähempi-lukuinen alueella. Tapasin senkin muutamia kertoja alueen eri osissa: 29/6 Elijärvi (epävarma havainto, 1 kpl.), 28/6 Säkikilänjärvi (1 kpl. lepatteli viljelysmailla), 3/7 Oulanka, Talvilampi (2 kpl. lenteli ja toinen istui likellä *Calluna-Cladonia*-kankaalla keloon), 16/7 Kauttioahosta hiukan pohjoiseen (1 kpl.), Nivajärvi 8—9/8 (lentopoikue asusti hätäilevine emineen alemman Nivajärven kallioseinämillä), 9/8 ylempi Nivajärvi (lentopoika pelottomana istui kelossa kallioseinä-mällä Pyhäjärven suussa).

Kansanmiehille näyttää lintu olevan verrattain yleisesti tunnettu, vaikkakin omaa nimeä ei juuri löydy.

Enwald ja Wasenius eivät lintua tavanneet (Finnilä yhden yksilön (25/5, 1914) Kuolajärven ja Kelloselän kestikievarin välillä).

66. *Accipiter nisus* (L.). — Varpushaukka.

Varpushaukan tapasin kaksi kertaa alueella. 1/7 näin Oulangan varrella Aitaniemessä yhden yksilön, jota räkättirastas pesäseudultaan pois koetti ahdistaa. Vuorijärvellä, Ylivuorijoen suussa (5/8) syöksyi mainitun joen suusta aivan vieritseni esiin tyllikurmitsa varpushaukan takaa-ajamana, joka pian huomattuaan saalinsa saavuttamattomaksi — nähtävästi takaa-ajoa häiritsi myös hernaema, joka sattumalta oli lentää pahki haukkaan — heitti sen ja palasi samaa tietä järveltä takaisin, istuen hetkeksi lähelleni siltahirren päälle.

Wasenius tapasi varpushaukan Paanajärven Mäntyniemessä 17/6. (Finnilä tapasi linnun neljä kertaa pohjois-Kuolajärvellä; Enwald ei mainitse.)

67. *Astur palumbarius* (L.). — Kanahaukka.

Koppelo h a v u k k a (yleinen nimitys Kuusamossa ja täältä Tuutijärvelle), k o p p e l o h a u k k a (s:n edellisestä pohjoiseen, myös Alakitkalla ja Hautakylässä), myös k a n a h a v u k k a (Paanajärven Mäntyniemä), i s o h a v u k k a (Juuma).¹⁾

¹⁾ Nähtävästi ylläluetellut nimet ovat kollektiivinimitys useille isoille haukkalajeille, ehkä ennen muuta piekanahaukalle.

Kanahaukan tapasin muutamia kertoja alueella. Oulungalla, Aitaniemessä, näin 1/7 samassa paikassa kuin edellämainitun varpushaukan, tämänkin lajin. Hetken se viivähti eräässä korkeassa kelomännysssä. Painotunturilammella löysin 17/7. *Geranium-Dryopteris*-lehdosta, isosta, poikkilatvaisesta n. 22 m korkeasta kuusesta pesän, jossa oli 1 jo lentokykyinen poika. Pesä oli huolimattomasti kokoon kyhätty, valuen kahtapuolta maahan. Pesäaineiksina oli käytetty läpimitaten $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ cm vahvoja, etupäässä kuusen, vähemmin lepän oksia. Joukossa oli joitakin tuoreita kuusenoksia. Käytetyn saaliin jätteistä huomasin ruokalistaan kuuluneen jäniksen, oravan, hiiriäispöllön (*Surnia ulula*), teiren, koirasmetson ja jonkun viklalajin. 2/8 kuulin Pierumajärvellä lentopojan emältään ruokaa vaativia ääniä. 9/8 löysin Jäniskönkäältä kanahaukan pyrstön.

Wasenius ja Enwald eivät mainitse kanahaukkaa. (Finnilä tapasi sen kaksi kertaa pohjois-Kuolajärvellä. Tavataan etelämpänä Kuusamossakin.)

68. *Buteo buteo* (L.). — Hiirihaukka.

13/7 lensi Ruokovuoman paiseella kuusimetsässä melkein pahki minuun hiirihaukka. On ennen tuntematon Kuolajärveltä. (Kuusamossa tavattu ja pesinytkin, Hänninen, Valtavaara).

69. *Archibuteo lagopus* (Brünn.). — Piekanahaukka.

(Ks. mitä kanahaukan kansan käyttämistä nimistä on sanottu. Finnilä ja Airaksinen mainitsevat pohjois-Kuolajärvellä nimeksi „piekanahaukan“).

Piekanahaukka on ehkä yleisin alueen isoista haukoista. Tapasin sen muutamia kertoja alueella. 21/7 näin etempää Paanajärvellä Niskakosken luona ison haukan, joka nähtävästi oli tämä laji, kaksi kertaa katoavan kalliorinteelle, jossa linnulla luultavasti oli pesä. 19/7 tapasin linnun Hosi-järvellä Ahvenojan suussa. 21/8 leijaili 2 lintua Jänisjärvellä. 22/7 näin taas piekanahaukan lentävän Vuosnajoella. Pesi-

oivalla ollessani, 29—31/7, oleskeli tunturin juurella piekana-haukka, esiintyen hätäilevästi (pesä?). Poismatkalla Sallasta tapasin linnun 13/8 Kelloseijässä ja 14/8 välillä Kursu-Joutsijärvi.

(Finnilä tapasi linnun „sangen yleisenä“ (kuusi kertaa) pohjois-Kuolajärvellä, Enwald mainitsee sen 5/7, 1882 Tuntsalla. Airaksinen löysi siellä 2 pesää elokuussa 1915. Lindman'in mukaan pesii Kuusamossa.

70. *Aquila chrysaëtus* (L.) — Maakotka.

Kokko (yleinen nimitys), myös isokokko (Tuutijärvi, Sieminki).

Tutkimani alue lieene nykyisin parhaita kokon pesäpaikkoja maassamme, ja pesinee täällä vielä useita pareja tätä uljasta lintua. Itse tapasin linnun kaksi kertaa; ensin Kiutavaarella 3/7, ja sitten Haukkarimmellä Keroharjun luona 13/7. Sitäpaitsi olin viime mainittuna päivänä Karvastekemänjoella Pitkäsuvannon niskassa tilaisuudessa tarkastamaan linnun entistä pesäpaikkaa. Jäniskönkäällä, aivan tämän mahtavan ja jylhäseutuisen putouksen yläpuolella löysin melkein jokiäyräältä 9/8 kokon äskettäin pudottaman sulan.

Ensimmäinen, Kiutavaaran kokko, huomattiin Oulanggalla Ranilammella Pulkka-ojan suun luota, jossa hajaantunut retkikuntamme päiväsydännä juuri oli keräytynyt aterialle. Vastapuolella jokea korkealle kohoavan Kiutavaaran rinteiltä kiisi korviin suuren linnun voimakas „pik“. „Noin ennen kokko äänsi“ ehti toinen soutajistamme tuskin sanoa, kun jo näkyi vilahdukselta kokon komeat piirteet. Pian lintu kohosi vaaran yläpuolelle pienen haukan — nähtävästi poutahaukan — ahdistamana ja suvaitsi noin 10 minuutiksi istahtaa vaaranlaelle yksinäisen kitumännyn nokkaan, pian taas jatkaakseen matkaansa yli maisemien alas Oulankaa.

Keroharjulta huomaamani kokko vaelsi yli soisten Haukkarimmen seutujen pari kertaa näköpiirissäni istuen kuusen latvaan. Vähän sitä ennen olin käynyt Karvastekemän varressa hongassa, jossa kokko oli pitänyt pesää. Nyt

oli se hävitetty. Noin 7 vuotta sitten oli sen oppaani löytänyt ja viimekin kesänä (1916) oli lintu hänen mukaansa siinä pesinyt. Ensi kerran löydettyäessä oli puu vielä ollut tuore. Nyt sen oli nähtävästi paikan soistuminen sortanut. Puun pituudeksi laskin 20 m; sen ympärimitta rinnankorkeudelta oli 2,48 m.

Melkein jokaisella kansanmiehellä oli kerrottavana omia kokemuksiaan kokosta, mutta oli henkilöitäkin, jotka eivät olleet kokkoa nähneetkään. Sen pesiä moni on löytänyt, ja sen tuhotöistä lampaiden, poronvasojen, vieläpä täyskasvuisten porojenkin keskuudessa osataan paljon kertoa. Tällaisia kokon pesäpaikkoja olen muistiin merkinnyt Oulangan alueelta: Malinavaaran (pesii), Liikalammenvaaran (n. 6 v. sitten pesä), Oulankajoki (joku vuosi sitten pesä), Ahvenperänvaara (n. 20 v. sitten), Tulilammenkuru (pesii vuosittain), Kuolemanjärvi (n. 5 v. sitten), Valtavaara (v. 1915).

Kuusialueelta näyttää kokon pesätiedot puuttuvan, joka johtunee siitä, että sen täällä on vaikea löytää sopivia pesäpaikkoja, kuuset kun ovat siihen vähemmin sopivia. Senpä vuoksi kokko näyttääkin olevan mäntyalueitten lintu. Karvastekemäjoella oleva pesähonka oli kuusialueen rajalla. Yleensä ovat kaikki pesät olleet hongissa, vain Tulilammen kurussa sanotaan sen kallionseinämälle pesineen. Ainoa varsinaisesti kuusialueelta saamani pesätieto on Vuosnäjärveltä, jossa kokon pesä ilmoituksen mukaan n. 10 v. sitten on löydetty Mutkalahdenkurusta puusta (puulaji?).

Kutsan varsi näyttää olevan kokon pääpesäpaikka. Jäniskönkään seutuvilta on löydetty useita pesiä ja siellä sen tiedetään vieläkin pesivän mainitun könkään ja Kalliolammen välillä. Muita pesäpaikkoja pohjoiselta mäntyalueelta ovat Saarilampi (n. 7 v. sitten), Aksonharju (n. 10 v. sitten hävitettiin, oli pesinyt samaan paikkaan n. 50 vuotta), Voittooja, Matarakutsa.

Kuten aikaisemmin on mainittu, on kokko tunnettu lampaitten, porojen ja varsinkin niiden vasojen ryöstäjänä. Useita omin silmin nähtyyn perustuvia kertomuksia näistä

kuulin. Että se kykenisi aikuisen poron tappamaan tuntuu kummalliselta, mutta asia, niin väitetään, on varmasti useita kertoja todettu. Tällaiset tapaukset kuulunevat kuitenkin harvinaisiin poikkeuksiin.

Säkkilänjärvellä kerrottiin ennen kokkoa pyydetyn köydellä, joka asetettiin lammasmaan lähistölle. Kun lintu istui köydelle, niin kadotti se tasapainonsa jääden riippumaan kynsistään ja kykenemättä tästä asemasta vapautumaan.

Waseniuksen mukaan on „kokko“ vuosittain aina n. 9 v. sitten pesinyt Mäntylammen luona Halla- ja Soijunvaaroilla. Kun siellä olevat korkeat hongat myöhemmin hävitettiin, katosi kokkokin sieltä yhdessä toisten isompien petolintujen kera. Myös Valtavaaran pohjoispuolella pitäisi linnun pesiä. (Finnilä tapasi linnun kaksi kertaa pohjoisempana (1914), samoin Enwald useita yksilöitä 4/7 ja 10/7, 1882). Vanhalan mukaan ammutaan lintua harvoin Kuolajärvellä, keskim. noin joka toinen vuosi.

71. *Haliaëtus albicilla* (L.). — Merikotka.

Vuorijärvellä (Lauri Salmela) kerrottiin siellä saadusta „tunturikokosta“, joka m. m. oli „valkiapäinen ja suurrempi kuin tavallinen kokko“. Oliko lintu todella merikotka, en voinut annettujen selitysten nojalla varmuudella ratkaista.

72. *Pandion haliaëtus* (L.). — Kalasääski.

Sääskeläinen (yleinen nimitys), myös kalakokko (Alakitka).

Kalasääski vetää piekanahaukalle vertoja yleisyydessä. Tapasin sen seitsemän eri kertaa alueella: 28/6 Kantajärvellä, Valtavaaran pohjoispuolella (1 kpl. kalasteli), 23/7 alemmalla Noukajärvellä (1 kpl. lensi kala kynsissä), 19/7 Hosijärvellä (1 kpl. etempänä lensi), 20/7 Vuosnajoella (pesälöytö; ks. jälempänä), 25/7 Siemingin Rytilammella (1 kpl.), 26/7 lähellä Kutsaa (1 kpl.), 2/8 Suonimajärvellä (1 kpl. kalasteli).

Erikoisesti on huomattava, että kalasääskeä löytyi suhteellisesti usein kuusialueella, jota sen samasta oletuksesta syystä kuin maakotkan luulisi karttavan. Kun kuusialue kuitenkin samalla oli järviolue usein kalaisine vesineen, niin pakoitti se nähtävästi linnun mukautumaan olosuhteisiin ja terävien kuusien latvoihin, mukavien honkien puutteessa, keinottelemaan pesänsä. Merkillisen taitavasti lintu tässä näkyy onnistuvankin, sen osoitti 20.7 Vuosnajoella löytämäni pesä. Tällä aaparikkaalla seudulla se näkyi kaakkoa kohdin kilometrikaupalla ja oli n. 20 m korkean poikkilatvaisen kuusen kärjessä. Metsä oli hyvin soistunutta paksusammalista kuusikkoa aivan Vuosnajoen äärellä. Pesän korkeaa asemaa osoittaa se, että jo n. 2 kilometrin päähän saattoi paljain silmin huomata hautovan valkorintaisen linnun pesässään. Pesässä, jonka aarteisiin käsiksi pääseminen ei ollut helpointa tainta, oli 3 pientä untuvapoikasta; kaksi niistä rengastettiin, 1 joutui Yliop. Zool. Museoon.

Kansanmiehille on sääskeläinen elintapoineen ja monine pesäpaikkoineen hyvin tunnettu. Tuntsalla kerrotaan sen kerran iskeneen niin suureen loheen, ettei kyennytäkään sitä hallitsemaan, vaan lohi veti linnun syvyysksiin.

Wasenius mainitsee kalasääsken pesineen Sohroman (sijaitsevaisuus?) ja Kitkan luona sekä kesällä 1913 Liikasta n. 5 km pohjoiseen. Mainitussa paikassa kerrottiin minulle linnun pesän kerran löydetyn Karvastekemän varrelta. Pesä, jossa oli ollut 2 poikasta, oli sijainnut ison petäjän latvassa (nähtävästi kuusialueella!). Itse hän tapasi linnun 28—29.6 Oulangalla. (Finnilä tapasi kalasääsken kerran, Enwald useita kpl. 3/7, 1882.)

73. *Asio accipitrinus* (Pall.). — Suopöllö.

Korpihaukka? (Alakitka, Hautajärvi), tunturipöllö? (Sovajärvi). — Nimitykset nähtävästi tarkoittavat tätä lajia, joka tuntui olevan vähän tunnettu kansan keskuudessa; itse en tavannut lintua.

Wasenius ja Enwald eivät sitä mainitse. (Finnilä tapasi sen Kuolajoella 2/6. Pesii Kuusamossa useiden eri tiedonantojen mukaan). Weckman'in mukaan suopöllö

pesi (Suom. Luur. s. 228) sopulivuosina 1902 ja 1903 Sallassa „ihan tavattomissa määrin“.

74. *Bubo bubo* (L.). — Iso huuhkaja.

Huuhkaja (yleinen nimitys koko alueella).

Itse en tavannut lintua. Kansan miehille ovat kuitenkin sen kauvas kuuluva „jumputus“ ja pesäpaikat kallioseinämien „uuneissa“ hyvin tunnetut. Sellaisia huuhkajakallioita on varsinkin ylisen Oulangan ja sen sivujokien sekä Nivajärven seutujen usein sangen mahtavat kallioseinämät ja rinteet. Lähempinä asento- ja pesäpaikkoina mainittakoon Oulangalta: Peuravaaraa (ääni kuulunut), Latvapuron seinämät (Lauri Valtavaaran mukaan pesä kesällä 1914), Ampumavaara (koko talven kahdessa eri kohdassa asustanut), Aventojoiki (monta pesää löydetty; m. m. 5/7, 1917 säikyytettiin se eräästä kallionuunista ulos, jossa sillä käyttäytymisestään päättäen oli nähtävästi pesä), Oulangan rantakalliot Savinalammen yläpuolella (asuu), Jyrävän seutu Kitkalla (ääntä kuulunut).

Nivajärven luona kuului ilmoituksen mukaan m. m. 8/8 linnun ääni. Nivajärven luota en varsinaisista pesälöydöistä kuullut, sen kalliot ovatkin liian jyrkät ja vaikeakulkuiset ihmisen siellä liikkua, mutta alempana Kutsalla on pesä Niemikönkään alla tavattu. Myös Pyhässäkurussa laji on tavattu.

Wasenius ei mainitse lintua, mutta Airaksisen mukaan se tavattiin rotkossa Vuosnäjärven pohjoisessa lahden pohjassa kesällä elokuussa 1914, samoin Sallajoen rannalla 1914 ja Lampelassa syysk. 1915 (mennyt ansaan), (sekä lisäksi pohjoisempana Norreenkurussa, Venäjän rajalla). Finnilä kuuli linnun äänen Saukkovaaralla heti kirkonkylän eteläpuolella (sekä Tenniöjoella). Enwald näki sen Tuntsalla 3/7, 1882.

75. *Nyctea scandiaca* (L.). — Tunturipöllö.

Tunturipöllö (Juuma, Tuutijärvi), jänishaukka (Alakitka), tunturihavukka (Ollila).

Ilmoitusten mukaan tavataan ja ammutaan tunturipöllöä silloin tällöin (ehkä vuosittainkin) alueella, etupäässä syksyisin ja keväisin. Myös keskikesällä se on tavattu. Niinpä ammuttiin viime kesänä (1917) 10,6 tunturipöllö nimismies Vanhalan mukaan kirkonkylässä Jänkälän tallin katolta. Tammen mukaan se on kesällä ammuttu myös Paanajärven Mäntyniemessä. (Kev. 1917 tapasi A. Hänninen sen Jäkälätunturissa). Pesimisestä ei kuitenkaan ole mitään tietoa.

Weckman sai 1903 pienen vaalean uroksen Selkälästä ja otaksuu lajin olevan etelään sopulien mukana siirtymässä. Finnilä arvelee tunturipöllön olevan Sallassa sopulivuosina yleisen. Muut tutkijat eivät mainitse lintua.

76. *Surnia ulula* (L.). — Hiiriäispöllö.

Possohavukka (Paanajärvi, Juuma, Sovajärvi Tuutijärvi, Hautajärvi), possihavukka (Alakitka, Ollila), posso (Paanajärvi, Sovajärvi, Tuutijärvi), pissihavukka (Alakurtti), hiiriäishavukka (Paanajärven Mäntyniemi, Tuutijärvi), hiirihavukka (Alakitka), hiirihavukka (Alakurtti), kissapökö (Sovajärvi), kissahavukka (Paanajärvi), pöllöhavukka (Paanajärvi), pöllö (Alakitka). — Siis 11 kansan käyttämää nimeä. Useiden nimien tai ainakin useasti nimien sisällys tuntuu olevan kollektiivistä laatua käsittäen nähtävästi myös helmipöllön ja ehkä muitakin mahdollisesti tavattuja pieniä pöllölajeja.

Ainoa näkyvä merkki linnusta kesällä 1917 oli sen jalat, jotka 18/7 tapasin Painotunturilammella kanahaukan pesästä. Muutamia kertoja luulen etempää kuulleen tämän lajin ääntä Paanajärvellä ja Oulangalla, mutta täyteen varmuuteen en havainnoista tullut.

Kansanmiehille lintu on tunnettu m. m. riekon ansojen kokijana. (Finnilä tapasi lajin Tenniöjoella. Airaksinen Palotunturin rinteillä 22 6, 1915.) Wasenius ja Enwald eivät sitä mainitse.

77. *Glaucidium passerinum* (L.). — Varpuspöllö.

Tämän lajin on aivan nähtävästi Alpertti Heikkilä tavannut Sovajärvellä („kuten posso, mutta rastaan kokoinen“

j. n. e.). (Tammen mukaan se on tavattu Kuusamon Suolijärvellä.)

78. **Nyctala tengmalmi** (Gm.). — Helmipöllö.

Hiiriäishavukka (Sovajärvi). (Ks. myös mitä hiiriäispöllön nimistä edellä on lausuttu).

Kansanmiesten tiedonantojen mukaan on tämä laji tavattu Sovajärvellä ja Alakitkassa.

79. **Syrnium lapponicum** (Sparrm.). — Lapinpöllö.

Harmaja huuhkaja (Paanajärven Mäntyniemi).

Kansanmiesten mukaan tavattu useita kertoja alueella. Weckman'in mukaan („Suom. Luur.“ s. 233) oli lapinpöllö sopulivuosina 1902—1903 „hyvin tavallinen“. (Finnilä tapasi sen Kuolajoella 26/6.) „Suom. Luur.“ mukaan on linnunnimenä Sallassa „pikku huuhkaja“.

80. **Syrnium uralense** Pall. — Viirupöllö.

Kauppias Alapeterillä Kuolajärven kirkonkylässä tapasin täytettynä tämän lajin. Lintu oli ilmoituksen mukaan saatu n. 6 v. sitten paikkakunnalta ja oli toht. Kröger'in täyttämä. Airaksinen ampui 11/9, 1915 viirupöllön Lampelassa. Varemmin ei lintu ole tunnettu Itäisestä Kemin Lapista.

81. **Turtur turtur** (L.). — Turturikyyhkynen.

Nimismies V. Vanhala'n kirjeellisen ilmoituksen mukaan, samoinkuin Finninlän mukaan (s. 45) tavattiin Kuolajärven kirkonkylässä 2 ja 5/10, 1914 2 kpl. tätä maassamme harvoin tavattua lintua. Toinen linnuista ammuttiin ja lähetettiin Finninlälle. Lintu on nyt Yliop. Zool. Museossa.

Ylipeterin mukaan (Vuosnajarvi) tavattiin lähellä Kuolajärven kirkkoa, Särkiojalta (läheltä Siikalampea) outo lintu („tuuva“), joka annetuista selostuksista päättäen oli joku kyyhkyslaji, mieluummin juuri tämä laji („kesyä tuuvaa ehkä pienempi, melkeinpä joka höyhen pilkullinen“ y. m.). Lintu oli ollut niin „kesy“, että antoi käsin kiinni. Oliko tämä mahdollisesti sama tapaus, josta edellä on kerrottu, en voi sanoa.

82. **Bonasa bonasia** (L.). — Pyy.

Pyy.

Jokivarret, varsinkin Oulanka lisäjokineen tuntuivat tiheine ja enemmän tai vähemmän kuusivoittoisine metsineen olevan pyyn mielipaikkoja. Täällä tapasin linnun monta kertaa. Runsaudeltaan se oli nähtävästi jotensakin runsaslukuinen. Harvoista metsistä, varsinkin *Calluna-Cladonia*-tyypin vanhoilta mäntykankailta se puuttui täydelleen. Metsän tiheys näytti niin ollen olevan päätekijä linnun viihtymiselle. Pohjoisempana Oulangan aluetta tapasin pyyn lähellä Pesi-oivaa 31/7 (poikue) ja Nivajärvellä 9/8 keskikokoa ehkä vähän isompia poikia.

Kansanmiesten ilmoitusten mukaan asuu pyy jokivar-silla ja korvissa. Oulangan alueella ja Sovajärvellä sen sanotaan muodostavan pääsaaliin, jota etupäässä ampumalla pyydystetään. Ansoilla ja satimilla, joilla sitä etupäässä pohjoisempana pyydystetään, on sen saanti vähäisempää, varsinaisilla metsonpyyntipaikoilla, harjuilla ja mäntykankailla hyvinkin vähäistä. 23 yhtenä päivänä on eräs mies Liikasessa ampunut.

Wasenius ja Enwald (1882) eivät tavanneet pyytä. (Finnilä vain kerran 10/6, 1914). Weckman'in mukaan olisi pyynkin lukumäärässä huomattavissa samat aaltoliikkeet, joista enemmän seuraavien lajien yhteydessä. Willebrand'in mukaan (1896) esiintyy se Kuolajärvellä „hyvin runsaslukuisena kaikkialla; tuskin löytyy yhtään tiheämpää kuusi- ja lehtipuunsekaista metsikköä, jossa ei löytyisi useita poikueita“. Syyksi näin runsaaseen löytymiseen hän sanoo sen seikan, että lintu harvoin menee pyydykseen ja että sitä pidetään liian vähäpätöisenä ammuttavaksi (vert. mitä ed. on sanottu).

83. **Tetrao urogallus** L. — ♂ Metso, ♀ koppelo.

♂ metto (yleinen nimitys), myös metso (Vuosnajarvi—Ylipeteri) ja mehto (Paanajärven Mäntyniemi); ♀ koppelo.

Metsoa tapasin etup. Oulangan alueella. Varsinkin lintuköyhillä mäntykankailla (*Calluna-Cladonia*-tyyppi) sen esiintyminen oli huomattava, vaikkakin se lukumäärältään oli vain harvalukuinen tai paikoin jotensakin yleinen. Muilla paikanlaaduilla se oli tuskin niinkään runsaslukuinen. Mäntymetsien asukas se muutenkin tuntui olevan. Kuusialueella en tavannut sitä kertaakaan (oppaan mukaan ♂ Vuosnajoella 22/7) ja kansanmiestenkin ilmoitusten mukaan löytyy sitä täällä vähän „kun ei mäntymettä“. Metson vähemmyys täällä ilmenee parhaiten sadin- ja ansapyynnissä, saaliista se kun muodostaa huomattavan vähemmistön teiren ja metsäkanan rinnalla. Ylipeterin mukaan muuttaisivat linnut talveksi muualle, monta kertaa oli sellaisia muuttojoukkoja nähtykin.

Pohjoisella mäntyalueella tapasin koppelon 7,8 Jäniskonkään luona ja lukuisissa paikoin tapasin linnun ulostuksia.

Vasta munasta kuoriutuneita poikasia tapasin Oulangan kankailla: 4/7 Taivalkönkäällä ja 7/7 kaksi poikuetta Taivalkönkään ja Savinalammen välillä. Viime mainitut tapaukset osoittavat, että metson pienet poikasetkin (ainakin osa) olivat kyenneet ankan takatalven kestämään. Ansapyyntiä näytettiin harjoitettavan säännöllisesti Kuusamonkin puolella, missä valtion mailla kaikenlainen metsästys on kielletty.

Metso ja koppelo ovat sadin- ja ansapyynnin pääesineinä koko alueella, kuusialuetta ehkä lukuunottamatta. Parhaimmat pyyntimaat ovat kuitenkin rajantakaiset Vienan-Karjalan asumattomat salomaat. Sinne alueen metsämiesten parhaat ansajuonet johtavat. Nähtävästi ankan pyynnin johdosta tutkimallani alueellakin, niin vähän asuttua kun seutu onkin, metsälintujen lukumäärä on vähentynyt, vaikka nähtävästi siirtyminen rajantakaisesta Karjalasta ylläpitää lintukantaa. Metso ja koppelo ovat kaikkein helpoimpia satimilla ja ansoilla pyydetäviä eli erään pyytäjän mukaan, „jos yksikin seudulla on, niin kyllä satimeen menee“.

Wasenius tapasi ♀:n 5/6, 1914 Kallunkijärvellä. Finnilä kohtasi linnun viisi kertaa pohjois Kuolajärvellä sekä Kuusamossa „yleisenä“ (esim. 21/7, 1910 Palo- ja Iso-

järven välillä). Vuoden 1860 paikkeilla olleen suurenmoisen lintuvaelluksen aikana, oli *W e c k m a n*'in mukaan metsoja isoja parvia ollut muutolla idästä käsin. „Pyssymies, porrollaan noudatellen tuollaisen parven tietä, saattoi usein jo edempää nähdä huurteesta ja lumesta puhdistuneista petäjän latvoista, missäpäin kotkottajat olivat tavattavissa, ja kerrotaan ettei ollut kovinkaan vaikeata ehtiä lyhyenä, parintuntisena talvipäivänä ampua ahkion täyteen, aina pariinkymmeneenkin komeaa metsoa.“ Ennen suurta muuttoa (1902—04?) oli vielä kesällä 1902 niin vähän maalintuja, että penikulman pituisilla jalkamatkoilla taivaltaessaan *W.* näki vain jonkun, aniharvan yksinäisen koppelon tai metson, poikuuksia ylen harvoin ja nekin vähälukuisina. *Willebrand*'in mukaan metso on yleinen koko pitäjässä, runsaimmin täydelleen autiossa pohjoisosassa. Vuosina 1895 ja 1896 olisi metso hänen mukaansa lisääntynyt lukumäärässä. Hän sanoo myös olevan omituista, että metso muuttaa, niin pian kuin poikaset ovat tulleet vähän suuremmiksi pesäpaikoiltaan muille seuduille. Itse hän oli sen huomannut, ja myös rahvas oli valittanut, että pyydykset „niissä seuduissa“ (tarkoittaako hän kuusialuetta mahdollisesti, ei käy ilmi) antavat vähän lintuja. *Enwald* ei mainitse lintua.

84. *Tetrao tetrix* L. — Teiri.

Teeri (yleinen nimitys, ♂ = urosteeri, myös ukko-teeri, ♀ = naarasteeri).

Teiriä tapasin muutamia kertoja alueella: Paanajärven Ruskeakallio (kallion päällä haukan, näht. muuttohaukan repimä ♀), 20/6, Aitaniemi Oulangalla (Reino Merikallio näki ♂:n), 1/7, Kiekeröoja (ansaan kuollut ♂), 4/7, välillä Kuivajärvi-Noukajärvi (♀), Isosaari Hosijärvessä (♀ lensi mantereelta saaren), Hositunturi, havumetsävyöhykkeen yläraja (♀), välillä Pyhäjärvi-Aapajärvi 9/8, Painotunturilampi 19/7 (jätteitä kanahaukan pesällä), Vuosnajarvi 21/6 (höyheniä poutahaukan pesällä).

Kansanmiesten ilmoitusten mukaan, josta jo metson yhteydessä on mainittu, muodostaa teiri kuusialueella huo-

mattavasti suuremman osan pyyntimiesten saaliista kuin metso, kun se taas muualla on vähemmistönä. Myös Willebrand'in (1896) mukaan on „teiren varsinainen olopaikka pitäjän (Kuolajärven) etelä- ja kaakkoisosassa, missä metsä etupäässä on kuusta, runsaasti koivun ja katajan sekaista. Siellä on teiri erittäinkin viime vuosina esiintynyt hyvin runsaslukuisena, niin että yksi ainoa metsästäjä talven kuluessa on saanut aina 400 lintua ja kuitenkin ei vielä kuulu valitusta, että lintu vähenisi. Teiriä löytyy kyllä sängen runsaasti myöskin kaikissa muissa osissa pitäjää, vaikkei läheskään niin suurissa määrin kuin ensimmäisessä seudussa“.

Paitsi että teiri siis on kuusen suosija, näyttää se myös tavallaan suosivan kulttuuria. Ainakin Alakurtissa sanotaan melkein yksinomaan asutun seudun läheisyydessä teiriä löytyvän, kun taas kylän pyyntömailla mainittiin lintua vain hyvin vähän olevan. Tämä kulttuurin suosiminen ei suinkaan perustu ihmisen läheisyyteen — yhtä vaarallinenhan vihollinenhan ihminen on sillekin, vaikkakin se paremmin kuin toiset kanalinnut kykenee näitä vaaroja välttämään — vaan nähtävästi siihen muutokseen kasvillisuudessa, minkä ihminen saa aikaan. Suurimpana vaikuttamana lienee pensaikkojen ja nuorennoksien syntyminen hakattujen vanhojen metsien tilalle, joten lintu saapi mieluisia piilopaikkoja.

Vuorikylässä sanotaan tavatun valkea teiri (Lehtelä). Vähässä-Siemingissä ammuttiin taas viime keväänä (1917) teiri, joka kertojen mukaan oli ollut osittain koiras ja osittain naaras; pyrstö oli ollut naaraan, pää uroon (ehkä steriili-naaras). Kertojan mukaan se oli laulanut.

Weckman mainitsee Selkälästä saaneensa, siellä syksyllä 1902 ammutun naarasteiren, joka oli ollut ylt'yleensä tasaisesti ja melkotiheään valkotäpläinen.

Syksyllä 1914 oli Kuolajärvellä, samoin kuin muuallakin pohjoisosissa maattamme huomattavissa suuri teirien vaellus. Kertomusten mukaan näyttää lintuja olleen todella suunnattomia määriä. Talojen pihoillekin niitä tunkeutui. Metsästäjille se lienee ollut „kulta-aika“, jota ei jätetty hyväk-

seen käyttämättä. Eräs sovajärveläinen metsästäjä oli silloin ampunut n. 100 lintua (seuraavana syksynä ei kymmentä) ja erään miehen Liikasesta sanotaan parhaana päivänä ampuneen yhteensä 46 lintua. Vuoden 1902- (1904?) vaelluksessa oli teirikin Weckman'in selostuksesta päättäen ollut mukana. Kesällä 1902 hän teiriä tuskin ollenkaan tapasi, mutta vaelluksen aikana „kotinurkkien läheiset katajikat vallan kuhisivat“ niistä.

Wasenius mainitsee tavanneensa koiraan Mäntytunturilla 1,6. (Finnilä tapasi sitä monta kertaa länsi- ja pohjois-Kuolajärvellä.) Enwald (1883) ei tavannut teiriä Kuolajärvellä ja arvelee sen täällä olevan hyvin harvinaisen, jos sitä ollenkaan löytyykään.

85. *Lagopus lagopus* (L.). — Metsäkana.

Riekko (yleinen nimitys Kuolajärvellä ja Paanajärvellä), myös mehtikana (Paanajärven Mäntyniemi).

Riekkoa tapasin useita kertoja eri puolella aluetta. Se on pensasmaisten kasvustojen lintu, löytyen runsaudeltaan näht. jot. yleisenä) niittyjen, soiden ja tunturien laiteilla, missä paju- ja lehtipuupensaikkoja on tai missä kuusi- ja mäntykasvillisuus saa epäedullisen kasvupaikan johdosta kitukasvisen, maata peittävän kasvutavan, tarjoten siten linnuille sopivia piilopaikkoja, soilla ja tuntureillakin yhdessä varpukasviston kanssa. Soisella kuusialueella on metsäkana ehkä runsaampi kuin muualla. Tuntureilla tapasin sen havumetsävyöhykkeen ylärajassa (Mäntytunturi, Hositunturi) ja koivuvyöhykkeessäkin (Mäntytunturi). Oleskelipa se Pesioivalla myös tunturivyöhykkeessä, pienen kuusipensaan alla.

13/7 tapasin Keroharjulla poikueen aivan pieniä poikasia. Neljä niistä merkittiin renkailla.

(Mainittakoon tässä, että tiedot merkityn metsäkanan vaelluksesta Nuortitunturin länsipuolelta Venäjän Lapista Kuusamon Alakitkalle ovat nähtävästi virheellisiä. Mainitun linnun oli ylioppilas Irmer Forsius rengastanut 2/7, 1913 ja olisi se sanomalehti-utisten (maaliskuulla 1914 Liitto ja

Uusi Suometar) mukaan saatu järempänä mainituksa paikassa. Sitten on tieto joutunut aikakauskirjoihin (Medd. Soc. F. Fl. F., Luonnon Ystävä, Finlands Jakttidskrift). Minulle kerrottiin nimittäin, että eräs Kitkalta kotoisin oleva, Korhonen-niminen mies oli Venäjän Lapin Hirvasjärvellä saanut ansasta merkityn riekon. Annetut selitykset samoin kuin sekin, ettei muusta merkitystä ja tavatusta riekosta tiedetty mitään, saattoivat minut vakuutetuksi siitä, että kysymyksessä oli sama tapaus, joka näin ollen saa vähemmän merkillisen sisällön.)

Mäntytunturilla 24/6 tapaamani koirasmetsäkana oli, etempää katsoen, vielä kevätpukuinen. Sovajärvellä sanotaan (Alpertti Heikkilä) talvella saadun kesäpukuksen riekon. Weckman'in mukaan ammutaan tai ansotaan Kuolajärvellä „harvoin, mutta kuitenkin melkein joka vuosi riekkoja, joilla talvipuvussa on säilynyt enemmän tai vähemmän kirjavia höyheniä ja olin itse kuluneen marraskuun 24 p:nä tilaisuudessa näkemään sellaisen.“

Riekkoa metsästetään ansoilla ja satimilla yhdessä toisten kanalintujen kanssa. Riippuen seudusta muodostaa se vähemmän tai enemmän ison osan seudusta saaliista. Kuusi-alueella on sen määrä ehkä runsain. Sitäpaitsi järjestetään yksinomaan riekkoa varten lumen tulon jälkeen erikoinen ansapyynti. Vuosnjärvellä tämä lienee pääasiallisin metsälintujen pyyntitapa. Huomattavia lintumääriä se voi tuottaakin. Edellisenä syystalvena (1916) oli eräs pyytäjä saanut noin 100 lintua ja toinen yli 200, jotka hän oli myönyt 1,25 Smk:sta kappaleen. Muittenkin suurimpien pyytäjien saama riista nousee huomattaviin määriin.

Willebrand mainitsee (1896), että „metsäkana ei ole niin runsaslukuinen kuin odottaisi näissä suorikkaissa seuduissa. Sitä pyydetään talvisin ahkerasti ansoilla, sitä kun metsänriistanostajat ottavat vaikka kuinka suuria määriä joksinkin korkeasta hinnasta, 70 pennistä — yhdestä markasta parin. Kuitenkaan ei ole voitu vielä valittaa riistan vähyyttä“.

Weckman sanoo n. 1860 seutuvilla tapahtuneen suu-

ren kanavaelluksen aikana riekkoista, niiden ylenpalttisuuden takia vain 2 kopekkaa kappaleelta saadun. Jokivarret kerrotaan niin kuhisseen riekkoja, että pikkupoikia oli kielletty enään ansoja virittämästä. W:n mukaan tällaista runsautta poissiirtymisen kautta seuranneitten lintuköyhien vuosien aikana riekotkin ovat arvossaan ja maksetaan niistä silloin (näht. v. 1902 seutuvilla) 50 p. kappaleelta. Syystalvella 1902, jolloin hänen kuvaamansa kanalintujen vaellus alkoi, näyttäytyivät entiseen verraten melkoiset riekkoparvet ensin Venäjän puolella, sitten Sallan itäosissa, sitten aina lännempänä. Sama parvi pysyi vain hiukan aikaa samalla paikalla, siirtyen pian eteenpäin.

Enwald tapasi linnun Kuusamossa 6/6, 1883. Finnilä pohjois-Kuolajärvellä „sangen yleisenä“ havumetsä-alueilla. Sitäpaitsi tapasi hän linnun Kuusamossa 1910 useita kertoja. Wasenius mainitsee 3 löytöpaikka, m. m. Mäntyvaaran (1/7).

86. *Lagopus mutus* (Mont.). — Kiiruna.

Tuntuririekko (Kuusamo—Heikkilänkylä ja Ollila Kuolajärvellä, Tuutijärvi ja Salla).¹⁾

Itse en tavannut lintua niillä tuntureilla, jotka olin tilaisuudessa lähemmin tarkastamaan (Valtavaara, Mäntyunturi, Hositunturi, Pesioiva), enkä myöskään Sallatunturilla, jossa erittäin epäsuotuisa sää teki tutkimisen tulokset vähäpätöisiksi. Kansan keskuudessa se oli vähänpuoleisesti tunnettu. Muutamia tiedonantoja kuitenkin sain, jotka ansaitsevat tulla mainituksi. Tammen mukaan oli Laiholan isäntä Heikkilän kylästä Kuusamossa saanut (kotiseudullansa?) joku vuosi sitten anşalla parikymmentä „tuntuririekkoa“. Lintujen „poskilla olevat mustat viikset“ olivat jääneet erikoisesti hänen mieleensä. Talvella 1915—16 sai eräs mies Alakitkalla „riekon, joka ei ollut urospyytä isompi“ (luultavasti *L. mutus*). Jokelan mukaan on „tuntuririekko“ saatu Näätä-

¹⁾ Weckman ja Finnilä mainitsevat lisäksi „ohjasriekon“, ja jälkimäinen vielä „kiirunan“.

tunturin seutuvilta. Myös Paanajärvellä Mäntyjoen varrella sanotaan n. 8 vuotta sitten kiirunoita saadun.

Sallatunturi on tunnettu kiirunan löytöpaikka. Bützow on sen huomannut v. 1901. Weckman mainitsee, puhuessaan kanalintujen vaelluksesta Sallassa, että „kiirunoitakin näyttää siten saapuneen muualta, siitä päättäen, että ne olivat olleet jo useana vuonna Sallan tunturilta miltei näkymättömissä, — niinpä tapasin siellä tarkan etsinnän jälkeen keväällä 1902 ainoastaan yhden parin ja sillä sitten heinäkuun lopulla 6 poikaa — mutta jo lokakuun puolivälissä samana vuonna — 1902 — tapasin siellä useita eri joukkueita, niistä eräässäkin 16 lintua. Muuttoon viittaa sekin harvinainen tapaus, että leudosta talvesta huolimatta nimismies Vaenerbergille tuotiin riekkoina kaupan kaksi kiirunaa, jotka olivat ammutut Peterin kyläryhmän laidassa kirkonkylässä, siis vallan joki-uomassa kaukana tunturista.“ Myös toistakymmentä vuotta sitten on sen tappanut Sallatunturista kauppias Kellokumpu Kemijärvellä. Vanhala on sen tavannut viime vuosina siellä monta kertaa, ja viimeksi tapasi Finnilä sen v. 1914 täällä (samoinkuin pohjois-Sallassakin) „sangen yleisenä“. Willebrand, Enwald ja Wasenius eivät tavanneet lintua.

87. **Tetrao tetrix** L. ♂ × **T. urogallus** L. ♀ — Korpimetso.

Mettoinkuningas (Vuorijärvi), mettonkuningas ja pikkumetto (Weckman'in mukaan).

„Mettoinkuningas“ kerrotaan Vuorijärvellä saadun ja toht. Vartiovaaralle myödyn.

Weckman'in mukaan saadaan lintua silloin tällöin Kuolajärvellä. Vanhojen metsämiesten mukaan pitäisi „sekalintu“ käydä maalintujen runsaamman esiintymisen edellä. Ja niinpä W:n mukaan saatinkin Kuolajärvellä monen vuoden jälkeen taas syksyllä m. m. kaksi tätä sekamuotoa, toinen ♀, toinen ♂, jälkimäinen ansalla Selkälässä saatu syyskuun lopulla. Se oli vielä tuskin täyteen pukuun päässyt, siis viime keväinen korpimetso. W:n mukaan sekamuotojen syntymisen aiheuttaa kanalintujen vaelluksen alussa

syntyvä epätasainen eri sukupuolien kasaantuminen, joka kuitenkin pian tasoittuisi.

88. **Tetrao tetrix** L. $\times$ **Lagopus lagopus** (L.). —
Riekkoteiri.

Myös tämän Kuolajärven tienoilla marraskuun alkupäivinä ammutun sekamuodon Weckman sai v. 1902. Se oli talvipukuinen naaras; lintu on hänellä täytettynä. Kansanmiehille tämä sekamuoto oli ollut aivan outo, josta hän päättää, huomioonottaen niiden „hyvin kehittyneen silmän huomaamaan kaikkea tavatonta luonnossa“, että lintua ei ole muuta tavattu, huolimatta riekon pyynnistä. Kurtinkylässä kyllä on vanhoihin aikoihin ammuttu „kohta koppe-lon suuruinen“ riekko, mutta oliko se tämä sekamuoto, siitä ei ole varmuutta.

89. **Perdix perdix** (L.). — Peltopyy.

Turkinpyy (Sovajärvi), peltopyy? (Paanajärven Mäntyniemi).¹⁾

Peltopyy on jo näilläkin ihmisasutuksen takamailla ehtinyt pistäytyä. Niinpä on parvi likemmäs 10 vuotta sitten käynyt ja jonkun aikaa talvella asustanut Paanajärven Mäntyniemessä. N. 5 vuotta sitten on myös Kuolajärven puolella, Sovajärvellä iso joukko peltopyitä asustanut laihjoja kaivellen.

Weckman'in mukaan tuotiin syystalvella n. 1900 ensi lumien aikana Kuplajärven kylästä 4 siellä ammuttua peltopyytä, „tietävästi ainoat täällä saadut lajiaan.“ (Vanhalan ja Finnilän mukaan on kevättalvella 1913 parvi tavattu Kelloiselän kestikievarin läheisyydessä).

(**Coturnix coturnix** (L.). — Viiriäinen.)

Wilkman on kesällä 1908 tavannut viiriäisiä hiukan lännempänä Kuusamossa, nimittäin Mourujärvellä Tyvitalon pellossa.

¹⁾ „Peltopyyllä“ alueella tarkoitetaan yleensä tunturikurmitsaa ja keräjäkurmitsaa.

90. ***Grus grus* (L.). — Kurki.**

Kurki (yleinen nimitys).

Kurjen tapasin muutamia kertoja alueella Kitkan varrella ja itäosassa kuusialuetta. Edellisessä paikassa kuulin linnun 26/6 Kortekaarten ja Juuman välillä. Samoin kuulin sen Elijärvellä päin kahdelta eri suunnalta. Keroharjulta Karvastekemän ja Liikasen välillä kuulin ympäröiviltä aavoilta äänen neljä eri kertaa 13/7. Viimeksi kuulin linnun äänen 8/8 ja 9/8 Nivajärvellä etelästäpäin.

Tutkimani alueen vähemmän soisilla seuduilla, kuten Paanajärvellä, Oulangan laaksossa ja Vuorijärven seutuvilla, lienee kurki erittäin vähälukuinen, ehkäpä puuttuu paikoin melkoisilta aloilta. Paanajärvellä esim. sitä tuskin nähtänee muulloin kuin muuttoaikoina (Mäntyniemet). Yleensäkin ovat alueen pienet ja verrattain vähäiset suot esteenä kurjen runsaalle löytymiselle. Saamistani tiedoista päätäten ovat ne seudut, joilla yllämainitut kurkihavainnot tehtiin, ja niitä läntisemmät parhaita kurjen viihtymispaikkoja.

W a s e n i u s näki kurjen (1 kpl.) 4/6 Pajusuolla (sijaitsevaisuus?) ja 9/6 Kitkalla, Ahvenperässä 2 kpl. yli lentävän. (Finnilä tapasi sen neljä kertaa pohjois-Kuolajärvellä. Länsi-Kuolajärvellä tapasi sen allekirjoittanut Märkäjärven luona 13/8 sekä 15/8 likempänä Rovaniemeä). *Enwald* ei tavannut lintua. *O. Stenberg* tapasi (*E. Orstadiuksen* mukaan *Fauna och Flora* 1909, s. 46) 24/7, 1907 Aatsinkijoella 2 poikasta uimassa joen poikki.

(*Fulica atra* L. — Nokikana.)

Ilo Tammen mukaan on tämä etelän lintu, varemmin näiltä seuduin kokonaan tuntematon, tavattu v. 1916 Suolijärvellä, vähän lännempänä pohjois-Kuusamossa. Lintu oli varhain keväällä lumen aikaan saatu kiinni Ala-Ruokamon talossa ja elätetty sanotun talon pirtissä useita kuukausia. Myöhemmin se oli saanut vapaasti liikkua ulkona käyden läheisessä joessa sukeltelemassa. Ruuan laatuun nähden se ei ollut ollenkaan tarkka.

91. **Ortygometra porzana** L. Kaislarääkkä.

Tämä Etelä- ja Keski-Suomen lintulaji, on 15 v. sitten asustanut Kuolajärvellä, Sovajärven kylässä. Heikkilän talon luona olevan Kotilammen luhdasta oli sen ääni „kuukauden päivät“ kuulunut. Alussa linnun omituinen ääni herätti suurta ihmettelyä, kummitukseksi sitä luultiin, varsinkin kun äänen lähtöpaikka tuntui olevan löytymätön. Läpi yöt kuuluen, kauvaskantavana ja voimakkaana läpi seinienkin korviin tunkeutuen, tuo salaperäinen ääni oli joiltakin henkilöiltä unen rauhan vienyt. Viimein, niin kerrotaan, oli toisesta kylästä noudettu mies, joka järjesti n. 10 miestä käsittävän pyssyillä ja seipäillä varustetun ketjun. Sen piti kapealla luhtarannalla ahdistaa tuo kummitus eräälle avonaiselle kohdalle. Yritys onnistuikin ja tulos oli sangen rauhoittava, kun huomattiin, että äänen aiheuttaja onkin vain lintu. Aukealle paikalle ahdistettuna se nimittäin yht'äkkiä lentoon pörähti. Varemmin tunnettu kaislarääkkään pohjoisin löytöpaikka maassamme on Ii.

92. **Charadrius apricarius** L. — Tunturikurmitsa.

Peltokana, peltopyy, myös mustarintanen peltopyy (Vuorijärvi) ja peltohyrykkä (Alakurtti). — Kaksi ensinmainittua nimeä esiintyvät rinnan koko alueella. Jälkimäinen niistä on nähtävästi nuorempi ja tunkee vanhemman „peltokanan“ syrjään.

Itse en tavannut lintua, ja niin tunnettu kuin se rahvaalle olikin keväällisenä „lentolintuna“, joka parvissa pelloilla asustaa, ei sen pesimisestä alueella sensijaan tiedetty mitään. Vain Liikasessa väitettiin minulle Korvasjärven salmesta tämän lajin pesän löydetyn (Ollila y. m.).

Wasenius tietää helluntaisunnuntaina 1914 2 kpl. tavatun Liikasessa. Toinen näistä ammuttiin. Finnilä tapasi lajin vain muuttoaikaan Sallajärvellä 29/5, 1914, (Enwald sensijaan keskikesällä 13/7, 1882 lähellä Tenniöjokea. Lindman on saanut munia Kuusamossa.)

93. *Eudromias morinellus* (L.). — Keräjäkurmitsa.

Peltopyy (jokseenkin yleinen, ylimalkainen nimitys); tarkempi nimitys: pienempi *peltopyy* (Hautajärvi), kiiltorinta-*peltopyy* (Sovajärvi), ruskearintainen *peltopyy* (Vuorijärvi).

12/8 tapasin poikueen, emän ja 3 lentokykyistä poikasta Sallatunturilla (emä ja 1 lentopoika Yliop. Zool. Mus.). Kansanmiehille on lintu monin paikoin tunnettu, se kun, samoin kuin edellinenkin laji, muuttomatkoillaan laskeutuu viljelysmaalle. Kesällä (1917) sanottiin Hautajärvellä olleen „aljona“ keväällä ansalla pyydetty lintu, jota pidettiin ruskakan pyydystäjänä.

Keräjäkurmitsan löytyminen Sallatunturilla oli kansan keskenkin tunnettu (Alakurtissa Anttila ja Suutarinen). Sallatunturilla tapasi linnun v. 1914 myös Finnilä, ensin 26/5 ja 27/5 (16 ja 11 kpl.), jotka nähtävästi oli muuttomatalla pohjoiseen, sekä sittemmin 22—23/6 useita yksilöitä, jotka hän uskoi pesineen tunturilla, vaikkei onnistunutkaan pesää löytämään (Pohjois-Sallan tuntureilla se löytyi „sangen yleisenä“. — Etelämpänä Kuusamossa on lintu myös tavattu muuttoaikaan viljelymailla, mutta ei pesivänä. Lindman erikoisesti huomauttaa, ettei hän ole sitä Kuusamon tuntureilla tavannut.)

94. *Aegialites hiaticula* (L.). — Tyllikurmitsa.

Tylli (Alakitka), kaivolintu (Hautajärvi), tuulijainen (Vuosnäjärvi), keltainen *peltopyy* (Vuorijärvi).

Tylli pesii useissa paikoin alueella, etupäässä Kuivausjärvien muta- tai hiekkarannoilla. 25/6 oleskeli 2 paria Oulangan suussa Paanajärvellä, pienellä hiekkasaarella. 27/6 lensi ääntäen 3 kpl. Ajakkajärvellä; myöhemmin näin samalla järvellä yhden yksilön hiekkarannalla juoksentelevan. Kuivatulla Jänisjärvellä, jossa melkoisia aloja on kasvipeitettä vailla olevaa mutaa, esiintyi tylli suuressa määrässä. Laskin siellä 21/7, yht. 30—40 lintua. Suurin osa niistä oleskeli parvittain, mutta osa esiintyi hätäillen, nähtävästi pesien, ja oli pa minulla tilaisuus kiikarilla huomatakin, kuinka

eräät emät hoitelivat kahta pientä untuvapoikastaan. Vuorijärvellä tapasin paitsi varemmin jo mainitsemaani varpus-haukan hätyyttämää (ks. s. 98) tylliä, samassa paikassa toisenkin. Linnuilla oli nähtävästi pojat Yli-Vuorijoen mutarannalla. 1/8 ja 4/8 tapasin Vuorijärven ja Ala-Kurtin välillä Hangaslammen osittain kuivatulla pienikivisellä rannalla emät kolmen jo (ainakin 4/8) lentokykyisen poikasen kera (1 juv. Yliop. Zool. Mus.) Myös Suonimajärvellä alueen koilliskolkassa tapasin 2/8 tullen ja menen järven läpi tylliparin, joka oleskeli järven kuivausrannalla.

Kansanmiesten ilmoitusten mukaan tavataan tylliä lisäksi Juumajärvellä (joskus näkynyt), Alakitkalla (paljonkin näkyy, pesii), Hautajärvellä (tavataan Saviaavan lammella „ravalla“; viime päivinä kesäk. 1917 Taivallammella nähty) ja Sovajärvellä (nähty, aljoksi pyydetty).

Paitsi Sovajärvellä on lintua muuallakin russakan pyydystämiseen käytetty. Kauttioahossa kerrotaan sen 2 v. tässä toimesta olleen.

Finnilä tapasi linnun vain muuttoaikaan kolme kertaa m. m. 28/5, 1 kpl. Sallajärvellä ja otaksuu sen vasta pohjoisempaan Lapissa pesivän. Muut eivät mainitse. (Etelämpänä Kuusamossakin pesii lintu muutamien paikoin. Itse tapasin sen 9/6, 1913 kaksi kertaa Rukajärvellä).

95. **Phalaropus lobatus** (L.). — Kaitanokkavesipääskynen.

Tyrnäpoika (Salla).

Vesipääskystä en tavannut alueella, enkä sen pesimisestä saanut mitään tietoja. Sensijaan se oli useille kansanmiehille tuttu muuttolintuna, joka silloin tällöin on tavattu eri paikoin aluetta.

Varemmat tutkijat eivät sitä mainitse.

96. **Limicola pygmaea** Lath. — Leveänokkainen tiivi.

Neljä eri kertaa tapasin tämän lajin Jänisjärvellä 21/7 (1 kpl. Yliop. Zool. Mus.). Lintujen käyttäytymisestä päätäen se pesi täällä. Oppaani (Nivala) sanoi useasti Tuuti-

kylän seutuvilla samoja lintuja jängillä heinänteossa tavanneensa.

Finnilä tapasi useita yksilöitä 25—26/5 Ahma-aavalla Sallan kirkonkylän luona, ja 27/6 hän löysi samasta paikasta neljä pesää. Sen lisäksi hän sai lisää erään poikasen kautta 7 pesyettä, jotka olivat otetut 21 ja 27 p:nä kesäk. Munat olivat hyvin haudottuja. (Pohjois-Sallassa se oli „monin paikoin yleinen“. Täällä sen on myös Bützow tavannut 6 ja 8/7, 1901. Kuusamossa on Lindman saanut muutamia (3—4) tämän lajin munapesyettä. Luultavasti tähän lajiin kuuluivat ne kaksi pientä kahlaajaa, jotka 18/6, 1917 näin lentävän Vuotungissa.)

(*Tringa subarcuata* (Güld.). — Pitkänokkasiirriäinen.)

Kitkajärvellä tapasi maist. Kaarlo Hänninen heinäkuun lopulla muutamia vuosia sitten kahlaajaparven, josta yhden ampui. Allekirjoittanut on myöhemmin ollut tilaisuudessa näkemään tämän säilytetyn linnun ja toteamaan sen pitkänokkasiirriäiseksi.)

(*Tringa alpina* L. — Suorirriäinen.)

Kuusamossa on Tammi tavannut rautalankaan lentäneen yksilön loppukesällä 1915. Lindman on saanut munapesyeen 1888).

97. *Tringa temminckii* Leisl. — Kangassirriäinen.

Finnilä tapasi Sallajoella 29/5 4 lintua muuttomatkallaan (kesäkuun alussa 1913 tapasin tämän lajin Yläkitkalla. Myös K. Hänninen sanoo sen täällä tavanneensa).

98. *Totanus fuscus* L. — Mustavikla.

Suokuovi (Alakitka, Liikanen, Sovajärvi), mustakuovi (Juuma, Ollila), jänkälintu (Liikanen, Alakurtti), jänkälintunen (Tuutijärvi), jänkäkuovi (Liikanen), riivitty (Sovajärvi), riivattu (Wasenius), riivitti (Wasenius).¹⁾

¹⁾ Finnilän mukaan on linnun nimenä pohjois-Kuolajärvellä ryijyvitti, ryyvitti.

Monet kansan nimitykset jo osoittavat, että lintua tava-
taan kaikkialla alueella. Itse tapasin sen lukuisia kertoja
eri puolilla aluetta, runsaimmin Sovajärven-Karvastekemä-
joen ja Liikasen seutuvilla. Täällä runsaasti löytyvillä au-
keilla soilla ja niiden rämeisillä reunoilla se
oli jotensakin runsaslukuinen, vieläpä joskus heinäisillä jän-
gillä runsaslukuinenkin. Keskimäärin koko alueella kuiten-
kin ehkä harvalukuinen. Täällä se myöskin runsaslukuisuu-
dessa voitti valkeanviklan ja oli liron, alueen yleisemmän
kahlaajan kanssa tasaväkinen.

Paitsi edellä mainitulla alueella tapasin mustaaviklaa
(kirkonkylän ja Vuotungin välillä 18/6), Paanajärven suis-
tossa 21/6, Alakitkalla Kuivajärvellä 27/6, Säkkilänjärvellä
28/6, Kiekeröojan varsilla 4/7, Paanajärven ja Sovajärven
välillä 11/6, Kuivajärven ja Hosijärven välillä 25/7, Hosijär-
vellä 19/7, Jänisjärvellä 21/7, Lähellä Isoa-Sieminkiä 25/7,
Vuorijärvellä 5/8 ja Tuntsajoella Kurtissa 2/8.

Kesä- ja heinäkuun aikana (27/6—25/7) tapaamani
linnut olivat hätäileviä koiraita, jotka naaras oli jättänyt jälke-
läisistään huolta pitämään. Päätäten niiden kiihkeästä esiin-
tymisestä lienee niillä ollut jo 27/6:sta alkaen poikasias.

Edellä on jo mainittu löytöpaikkojen laadut: aukeat
suot, varsinkin heinärikkaat jängät sekä myös edellisiä pai-
kanlaatuja reunustavat rämeet. Kuivalla mäntykankaalla
tapasin vain 28/6 Säkkilänjärvellä ja silloinkin aivan jängän
reunalla. Oulangan, Kitkan ja Kutsan (metsä- ja tulvaniit-
tyjä) rannoilla en sitä tavannut pesivänä.

Kurtissa 2/8 (2 kertaa) ja Vuorijärvellä 5/8 (3 kertaa)
tapaamani linnut olivat nähtävästi jo muuttotoimissa olevia
koiraita ja lentopoikia. Vuorijärvellä ammuin yhden lento-
pojan (Yliop. Zool. Mus.). Oleskelupaikkoina olivat nyt
jokien ja järvien rannat. Samoin oli laita 21/6 Ou-
langan suistossa Paanajärvellä, jossa useita (ehkä pesimis-
toimet heittäneitä naaraita?) oleskeli yhdessä lirojen ja
valkeaviklain kanssa. (Paluumatkalla tapasin Kemijärvellä
useita yksilöitä, nekin nähtävästi muutomatkalla etelään.)

Wasenius tapasi lajin Soijinsuolla 7/6 (hätäilevän

yksilön). Samana päivänä hän ampui ♀:n Kurtinjärvellä. 21/6 pesi lintu käytöksestään päättäen eräällä lammella lähellä Pohjolaa. Finnilän mukaan pesi lintu „yleisenä“ pohjois-Kuolajärvellä; m. m. hän tapasi 20/6 kaksi poikuetta *Cladonia*-kankaalla. Enwald tapasi linnun Kuusamossa Kitkalla 23/6 luultavasti pesivänä. (Pesii etelämpänäkin Kuusamossa). O. Stenberg tapasi kes. 1907 tämän lajin yhdessä sukulaisen ja liron kanssa russakan pyydystäjänä. Yksi näistä linnuista oli ollut useita vuosia tässä toimessa (*Fauna och Flora*, 1909; s. 45).

99. **Totanus ochropus** (L.). — Harmaajalkavikla.

Odottamatonta oli tavata tätä maassamme harvinaista lintua kokonaista kahdeksan eri kertaa alueella, nim. 25/6 ja 1/7 Kitkajoella lähellä Oulankaa, Oulangalla Ahvenperän luona 1, 2 ja 9/7, Kiutakönkäällä 2/7 ja viimeksi Kuolajärven puolella Nivajärvellä 7/8. Linnun pesimisestä en saanut tarkempaa selkoa, aivan luultavalta se kuitenkin näytti.

Ahvenperässä herätti lintu retkikuntamme unesta laskeuduttuaan aivan rankisemme kohdalle joen rannalle ja antaen voimakkaan ja karakteristisen äänensä soida hämärän kesäyön hiljaisuuteen. Kitkajoella ja Ahvenperässä esiintyi lintu korkealla lentäen ja „laulaen“.

Wasenius tapasi Kallungissa 6/6 harmaajalkaviklan, joka istui vesiperäisellä niityllä pienen männyn latvassa. „Suom. Luur.“ mukaan on lintu tavattu pesivänä Kuusamossa. Kemin Lapin itäiselle maakunnalle se sitävästoin on entuudestaan tuntematon.

100. **Totanus glareola** (L.). Liro.

Liro (yleinen nimitys koko alueella), jänkälintu (Alakitka).

Liro oli alueen runsaslukuisin kahlaaja. Sen tapasin kaikkialla, missä vain aukeita soita oli. Myös suurempien suottumien jokien, Oulangan, Kitkan ja Tuntsan rannoilla sitä tapasi, mutta, ainakin suurimmaksi osaksi, „irtolaisina“. Paikanlaatujen valinnassa se muistutti suuresti mustaaviklaa.

Se pesi siis sekä aukeilla nevoilla, mieluimmin heinäjängillä, että harvametsäisillä rämeillä (kerran hyvin soistuneessa harvassa metsässä). Metsää kasvavia soita se kuitenkin näytti enemmän karttavan kuin mustavikla. Runsaudeltaan se oli jot. yleinen, usein yleinenkin.

Pesätoimet (poikien lentokykyiseksi tuloon saakka) näyttivät myös tällä lajilla kestävän heinäkuun loppupuolelle. Ensimmäiset hätäilijät, joilla nähtävästi oli poikia, tapasin 4/7. Vielä 18—22/7 useat, päivittäin Vuosnajoen reitillä tapaamani linnut olivat hätäileviä emiä. Elokuun 2 p:nä ja sen jälkeen tapaamani linnut olivat kaikki jo pesimistoimista vapautuneita kuleksijoita ja muuttajia. Samoin kuin mustaviklat oleskelivat lirotkin silloin mielummin vesien rannoilla. Paanajärven suistossa oli 21/6 suuria parvia kuljekuvia (ehkä pesimättömiä) liroja.

Russakan pyydystäjänä tapasin liron Tuutijärvellä; Stenborg taas Aatsingissa (ks. mustavikla!).

Wasenius mainitsee useita löytöpaikkoja. Finnilä tapasi lajin „erittäin runsaslukuisena“ pohjois-Kuolajärvellä ja Ahma-aapalla 22—24/6 vastakuorituneita poikasia. Enwald tapasi linnun muutamia kertoja Kuolajärvellä ja Kuusamossa, m. m. 15/7, 1882 lentopoikia Kuolajärvellä.

101. **Totanus littoreus** (L.). — Valkeavikla.

Hykly (yleisin nimitys, jokseenkin kaikkialla), viklo (Paanajärvi, Ollila), kuovi (Paanajärvi, Alakitka, Tuutijärvi), tavallinen kuovi (Ollila), pieni kuovi (Juuma), pikkukuovi (Säkkilä), suokuovi (Vuorijärvi), jänkälintu (Tuutijärvi).¹⁾

Liron jälkeen (ehkä rantasipi poisluettuna) yleisin kahlaaja alueella. Olopaikkansa ovat samat kuin lirolla, mutta on se ehkä vielä enemmän „metsään menevä“ kuin mustavikla, niin että pesivät linnut melkeinpä useimmiten tapasi metsää kasvavilla soilla, aukeiden nevojen laiteilla. Myös

¹⁾ Finnilä mainitsee pohjois-Kuolajärvellä nimeksi valkeavikla, hykly, iso jänkälintu. Wasenius mainitsee nimet hykly, rantakuovi ja hyply.

kuivalla kankaalla, tosin ei kaukana suolta, tapasin linnun muutamia kertoja, esim. 27/6, Ajakkajärvellä mäntyäkasvavalla *Empetrum*-kankaalla. Runsaudeltaan ehkä keskimäärin jotensakin runsaslukuinen (harval. — runsaslukuinen).

Mäntytunturilla tapasin linnun suolla tunturivyöhykkeen reunalla (25/6).

Ensimmäisen hätäilevän emän tapasin 27/6 Ajakkajärvellä. Sitten tapasin niitä melkein joka päivä, monta kertaa useita päivässä yhden kuukauden ajan (27/7) sekä vielä elokuussakin 4/8 (välillä Kurtti-Vuorijärvi) ja 5/8 (Vuorijärvi).

Elokuun alusta alkaen näytti tapahtuvan siirtyminen pesimistoimista ympäriretkeilyyn ja poismuuttoon. 3/8 ammuin lentopojan Tuntsalla (Yliop. Zool. Mus.). Oulangan suistossa oleskeli lopulla kesäkuuta myös melkoinen joukko valkeavikloja (n. 20 kpl.).

Myös valkeaviklaa pidetään ilmoitusten mukaan pirtteissä russakan pyytäjänä. Stenborg tapasi sen Lampelessa, jossa se hänen muistaakseen oli parisen vuotta ollut.

Wasenius tapasi valkeanviklan muutamia kertoja. 6/6 hän ampui Kilpivaarassa neljästä yksilöstä naaraan, jolla munasarja oli hyvin kehittynyt. Finnilän mukaan saapui v. 1914 valkeavikla Sallaan 23/5, oleskellen muuttoaikaan soilla veden lähistöllä. Toukokuun viime päivinä vetäytyivät linnut varsinaisille pesimäpaikoilleen, korkearantaisille joille ja järville, missä hän sitä tapasi runsaasti kaikilla retkillään. Hänen lausuntonsa on siis päinvastainen niihin lukuisiin havaintoihin nähden, jotka allekirjoittanut juuri hänen tutkimansa alueen eteläpuolella teki ja joista yhteen veto on edellä mainittu. Enwald tapasi linnun useita kertoja Kuolajärvellä.

102. *Tringoides hypoleucus* (L.). — Rantasipi.

Rantasipi (yleinen nimi Vuorijärvelle saakka), sipi (Alakurtti).

Rantasipi pesii kaikkialla jokien ja järvien rannoilla, olivat ne sitten rannoiltaan minkäluontoisia hyvänsä. Niinpä

se pesi pitkin koko Oulangan ja Kutsan vartta, olivat rannat sitten monta metriä korkeita, jyrkkiä hiekkatörmä, *Calluna-Cladonia*-tyypin mäntykankaiden reunoja tai matalia tulvaniittyarantoja. Kiutakönkään yläpuolella oli lintujen runsaus vielä suurempi, siellä arvioin n. 200 m:n päässä lintuparin. Vuosnajoen soisilla, saraheinäisillä ja pensaisilla, ja paikoin paiseveden peittämällä rannoilla rantasipiä vähemmin tapasi. Kutsan Karjalansuvannon etupäässä tulvaniittyrantain rantasipi-runsaus oli Oulangan alajuoksun ja Vuosnajoen väliltä. Järvien rannoilla oli runsaus samantapainen. Aivan pienien ojien varsilla laji ei enään viihdy. Enjan ja Sula-haaran varsilla Vuorijärviltä Alakurttiin vievän polun kohdalla tapasin linnun. Löytyikö se pienellä Kiekeröojalla, en päässyt varmuuteen.

30/6 näytti rantasipin pesimisessä Oulangalla olevan merkkipäivä, poikaset silloin näyttivät runsaasti kuorituvan munista. Paitsi että emät silloin yleisesti muuttuivat kiihkeästi hätäileviksi, tapasin sanottuna päivänä kolme juuri munasta kuoriutunutta poikuetta (1 kpl. Yliop. Zool. Mus.). Kaksi poikueista oli mäntykankaan reunalla, monta metriä korkean hiekkatörmän päällä, yksi loivahkolla, mutta korkealla hiekkatörmällä.

Hätäileviä emiä tapasi heinäkuun loppuun (viimeinen 29/7), jollein lentopoikasiala alkoi näkyä (29/7, 31/7).

Wasenius huomasi 28/5 parittelun Oulangalla, ja mainitsee seuraavat pesälöydöt:

12/6, 3 munaa, Kuusinkijoen sammaleisella rannalla n. 30 m rannasta;

24/6, 4 munaa, Kuusinkijoella, korkealla rantatörmällä kaatuneen kuivan kuusen alla, 50 m rannasta.

Finnilän mukaan rantasipi oli pohjois-Kuolajärven jokien ja järvien karakteristisimpia lintuja. Sallan se saapui 23/5 (1914). Enwald tapasi sen „yleisenä“ Kuusamossa ja Kuolajärvellä.

103. ***Machetes pugnax* (L.).** — Suokulainen.

Lieju pörrö (Vuorijärvelle saakka pohjoiseen), rauvo (Vuosnajarvi, Alakurtti), myös lieju kukko (Vuorijärvi, Leinonen), pörrö (Hautajärvi).

Tämän äänettömän, piileskelevän linnun löytymistä pesimisaikaan on verrattain vaikea saada selville. Luultavasti pesii lintu siellä täällä alueella, vaikka en sitä voinut todeta. Kansanmiehillekin, joille sen keväälliset taistelut olivat tuttuja, sen pesiminen sitä vastoin tuntui olevan tuntematon. Finnilän mukaan löydettiin Ahma-aavalta 21—28/6, 1914 5 pesää. Samasta paikasta on Vanhala saanut 6/6, 1913 pesyeen (4 munaa). (Muualla pohjois-Kuolajärvellä ei lintua näkynyt). Itse tapasin linnun vain kolme kertaa. nim. Oulungan suistolla Paanajärvellä (n. 5 ♂♂ lirojen joukossa), Elijärvellä 28/6 (1 kpl.), Vuorijärvellä 5/8 (2 varpushaukan lentoon hätyyttämää yksilöä).

Suokulaista pidetään myös russakan pyydystäjänä. Huhtelassa Tuutijärvellä olin tilaisuudessa näkemään valko-kauluksisen koiraan, joka tässä toimessaan erittäin taitavaksi osottautui. Willebrand mainitsee vain tämän lajin „sangen yleisesti“ tähän tarkoituksen käytettävän (Vert. mitä muista kahlaajista tässä suhteessa on mainittu). Stenborgin mukaan pidetään tätäkin lajia russakan pyydystäjänä. Pyydetään keväällä ansoilla. Kuolajärvellä löytyy laji muuten hänen mukaansa „erittäin yleisenä“ (pesivänäkö?).

Enwald ja Wasenius eivät tavanneet lintua.

(***Limosa lapponica* (L.).** — Punakuovi.)

Tammen mukaan on laji tavattu Kuusamossa.

Bützow on sen tavannut Sallassa ja Finnilä Tuntsajoella 11/6, 1914 2 kpl.

104. ***Numenius arcuatus* (L.).** — Isokuovi.

Tämä laji ei kuulune alueen varsinaiseen linnustoon. Tapasin sen täällä vain kerran, nim. 26/6 Kitkajoen Ahven-

perässä (ääni etempää). Finnillä on myös kuullut 25/5, 1914 äänen muutamia kertoja Ahma-aavalla Kuolajärven kirkonkylän luona. Sitäpaitsi se on tavattu lännempänä Kursun ja Salmijärven välillä (Finnillä) ja Pahta-aavalla Märkäjärven ja Kelloselän välillä 28/7, 1914 (Vanhala). (Pesi nähtävästi Kuusamon kirkolla).

105. **Numenius phaeopus** (L.). — Pienikuovi.

Isokuovi (etelästä Kutsaa myöten), kuovi (siitä pohjoiseen, myös Alakitkalla, Paanajärvellä), ahokuovi, pikkukuovi, suokuovi, myös peltokuovi (Vuosnajarvi), isompi kuovi (Hautajärvi).

Pientäkuovia tapasin useita (15) kertoja, etupäässä alueen lounaisosassa, Kitkajoen, Valtavaaran, Elijärven ja ylä-Oulangan seutuvilla. Muualla tapasin sen Auhtijoella 17/7 (1 hätäilijä hakatulla metsänrinteellä), Vuosnajoella 20/7 (emä varisten kanssa kapinassa aavalla), Ylipeterillä Vuosnajarvella 22/7 (ääniä läheisestä metsästä) ja Jäniskönkään luona (ääniä sivulta). Nähtävästi se viihtyi yhtä hyvin aukeilla metsämailla kuin soillakin. Ylä-Olangalla kuulin sen äänen esim. *Calluna-Cladonia*-kankaalta.

Mannisella Paanajärvellä oli 11/7 russakan pyydystäjänä vasta kiinni saatu pienenkuovin poikanen.

Wasenius tapasi linnun 6/6, 1914 Kallunkijärvellä (2 kpl.). Finnin mukaan laji oli „hyvin yleinen monin paikoin esim. Ahma-aavalla“. Enwald'in mukaan on laji „yleinen“ Kuusamossa ja Kuolajärvellä. (Paluumatkalla tapasin Kursussa 14/8 ja kolmessa kohdin Kemijärven ja Rovaniemen välillä 15—16/8 kankailla lentopoikia). Willebrand sanoo sitä Kuolajärvellä „erittäin yleiseksi“.

106. **Gallinago gallinago** (L.). — Isompi taivaanvuohi.

Vanhapiika (koko alueella), taivaanmäkärrä (Kuolajärven puolella ja Paanajärvellä), myös taivaanvuohi (Vuorijärvi).

Isompi taivaanvuohi pesii harvalukuisena alueen nevoilla ja isommilla tulvaniityillä. Runsaimmin tapasin sitä 28/6 Elijärvellä, jonka soisilla rantaniityillä asusti useita

yksilöitä. Muita löytöpaikkoja olivat Paanajärvi (Oulangan suisto ja Kauppila), Kiekeröoja, Ruokosuo, Kuivajärvi, Jänisjärvi, Jänisköngäs ja Kuolajärvi.

Wasenius tapasi linnun neljä kertaa Paanajärven seutuvilla. Finnilän mukaan oli lintu „erittäin yleinen“ pohjois-Kuolajärvellä. Ahma-aavalla löytyi m. m. pesä 26/6, 1914; pesässä oli 4 hyvin haudottua munaa. (Enwald mainitsee sen Kuusamosta 6/6, 1883).

107. **Gallinago gallinula** (L.). — Pienempi taivaanvuohi.

Finnilä löysi Ahma-aavalta 24/6, 1914 tämän lajin pesän, jossa oli 4 jonkun verran haudottua munaa. (Lindman on saanut munia Kuusamosta 20/6 ja 26/5, 1888.)

108. **Cygnus cygnus** (L.). — Joutsen.

Alueen länsiosassa on kansan käyttämänä nimenä „joutten“, paikoin Venäjän rajalla taas „jouhten“ (Paanajärvi, Tuutikylä, Alakurtti). Molempien näiden nimialueiden rajalla etelässä esiintyy kolmaskin joutsenen nimitys „jouhten“ (Juuma, Paanajärvi (Kauppila), Liikanen, Sovajärvi).

Allekirj. on varemmin (ks. Medd. Soc. pro F. et Fl. Fenn. 43, 1916—1917, ss. 6—7) esittänyt tämän kauniin ihmispakoisen linnun esiintymistä Pohjois-Suomessa, etupäässä Keski-Pohjanmaalla, missä sitä vielä tavataan Savon- ja Pohjanmaan rantaseudun välisellä harvaanasutulla alueella, tosin vain muutamina yksityisinä pareina. Täältä jatkuu joutsenen levenemisalue koillista kohden Oulujärven länsipuolitse, missä joutsenen pesiminen on erittäin heikkoa, laajeten idässäpäin Itä-Suomen, Pohjois-Suomen itäosan ja Lapin varsinaiseksi pesimisalueeksi. Tälläkin alueella on mainittua lintua vain erittäin vähissä määrin — tietoja joutsenen nykyisestä pesimisestä on vain muutamia sieltä täältä. Ja tutkimallanikin alueella, jonka luulisi harvan ihmisasutuksen ja laajojen soiden takia omaavan kaikki edellytykset olla joutsenen runsaasti asuttuma, oli se hyvin harvinainen lintu. En tavannut näet, huolimatta erikoisesti sitä varten tekemistäni retkistä. Suurin osa seudun asukkaistakaan ei tien-

nyt mitään linnun pesimisestä. Etupäässä vanhat ihmiset tiesivät sentään kertoa useita tapauksia, jolloinka pesiä oli löydetty tai poikia saatu kiinni. Ja uudempiakin pesimistietoja sain muutamia. Kahtena viimeisenä kesänä on joutsenta tavattu pesimisaikaan vain kahdessa seudussa, nim. Suonimajärven luona ja verrattain laajalla alueella sentään Savina- ja Vuosjokien välisellä asumattomalla tunturi- ja suoseudulla. Viimeksi mainitulla alueella on tänä aikana tavattu joutsenta pesivänäkin, ja alle 10 vuotta vanhoja tietoja on sieltä useitakin. Kumma kyllä rajoittuvat melkein kaikki muutkin, vanhimmatkin tiedot joutsenen pesimisestä näihin seutuihin. Etelässä näyttää joutsenen pesimisalue yltäneen ennen Kuusamon puolelle, sillä Kitkajoen ja alisen Kuusinkinjoen väliseltä alueelta on useita vanhoja pesimistietoja (Kitkajoen Harrisuvanto, Saarijärvi, Raatelampi, Saunalammet). Vanhimmat saamistani tiedoista ovat n. 50 vuotta vanhoja (Säkinen). Kahdessa erillisessä paikassa, Isossa järvestä ja Heinälammessa tavattiin, edellisessä n. 20 v. sitten ja jälkimäisessä n. 15 v. sitten pesä (Kyngäs). Muista pesimistiedoista mainittakoon, että loppukesällä 1916 ammuttiin lentämätön poika Kusmojoen latvoilla (Vanhala) ja v. 1915 saatiin poikia kiinni Niemelän kylän luona (Vanhala). N. 4—5 vuotta sitten saatiin 3 poikaa Niemelän kylästä itään, Kiiskisjoen ja Sorvajoen väliseltä alueelta (Hollmerus). Niemelän kylän luona olivat myös pieninä poikasina kiinniotettu ne 2 poikalintua, jotka 3/3, 1914 saapuivat Korkeasaaren Eläintarhaan Helsingissä: (Palmgren, Medd. S. F. Fl. F., 42, s. 146; samoja poikia kuin edellä?). Kuivajärvestä ilmoitetaan 6—7 vuotta sitten järven keskellä olevasta saaresta pesä löydetyn (Lehtelä), ja joka kesä vieläkin sanotaan lintua siellä tavattavan, vaikkakaan pesää ei ole löydetty sittemmin. Käydessäni järvellä 22/7, 1917, ei joutsenta tällä matalavetisellä kuivausjärvellä näkynyt, vaikka oppaani oli edellisellä viikolla niitä siellä 2 tavannut.

Eli-, Sorsa- ja Kieskisjoen varsi ja ympäristö, erittäin soinen, laajoja aapoja ja niitä katkovia, etup. soistuneita kuusimetsiä käsittävä seutu, näyttää olevan joutsenen par-

haita viihtymisseutuja. Elijoen latvaosilta ei tosin ole tietoja nykyisestä pesimisestä — Selkosvaaran eteläpuolella Kuusikkokummun pesälöytö on yli 10 v. vanha (Antti Heikkilä) — mutta Aartojärven ja Savi- ja Kaluaavan seutuvilla on joutsenia, ilmoitusten mukaan vuosittain, tavattu, onpa poikiakin saatu kiinni tai ammuttu. Liikasen, Hautakylän, ja vieläpä Ollilan ja Sovajärven useilla asukkailla näkyy olevan tietoja sen pesimisestä ja metsästyksestäkin näillä seuduin. Useat uskovat suurilla aapoilla (Saviaapa, Kaluaapa y. m.) vieläpä nykyisinkin säännöllisesti pesivän, kun joskus niiden poikiakin on täällä tavattu, seikka, joka tuntuu saamieni tietojen johdosta otaksuttavalta.

Vuosna- ja Hosijärven seudut ovat ennen olleet joutsenen pesimisaikkoja. Useita poikia on nykypolven tuutikyläläiset sieltä pyydystäneet eläteikseen tai jonkun ampu-neetkin.

Myös Suonimajärven seutuvilla pesii luultavasti joutsen. Viime kesänä, juhannusviikolla tavattiin mainitulla järvellä kaksi lintua sekä sen lähistöllä lisäksi yksi (Alakurtti ja Soppela). Minulla ei ollut täälläkään onnea saada tavata tuota kaunista lintua suurista toiveistani huolimatta. Sen sijaan olin tilaisuudessa tarkastelemana läheisellä Pierumajärvellä entistä joutsenen pesimäsaarta, sillä olevine pesäkumpuineen, joka nyt oli pensaikon valtaamana.

Tutkimani alueen ulkopuolella pesinee joutsen (asukaiden tiedonantojen mukaan) idässä Venäjän puolella sekä pohjoisessa päin Sodankylän rajoilla. Karjalassa lienee se runsaslukuisempikin (työssä kulkevat ja tukinlaskijat kertovat ainakin ihmetyksellä joutsenten runsaudesta). Sodankylän puolella on Ahvenjärvestä saatu ja syöty joutsenen munat kesällä 1915 ja Saukkojärven lähistöllä eräästä lammesta poikia tavattu noin 10 v. sitten (Anttila, Suutarinen).

Syy joutsenen täälläkin huomattavaan vähenemiseen on ihmisen. Kun pesä löydetään, otetaan munat (on poikkeuksiakin) syötäväksi, ja kun poikue tavataan, pyydystetään nuo vaikeasti piiloon pääsevät valkountuvaiset poikaset kiinni ja elätetään syksyyn, silloin teurastettavaksi. Rauhoi-

tusaikaa ei oteta muutenkaan huomioon, voidaanpa vahdata emiä pesällä ja ampua ne, jos onnistuu. Ei ole kumma näin ollen, jos joutsen jo näillä harvaan asutuilla seuduillakin, joilla kuitenkin liikkuu niittymiehiä y. m. kulkijoita, on vähentynyt ja ainoiksi turvapaikoiksi saanut vain muutamat aaparikkaat, vaikeakulkuiset seudut.

Lagus mainitsee joutsenen luettelossaan, Enwald ei. Lindman'in mukaan pesinee Kuusamossa jokunen pari. Willebrand kertoo linnun toisinaan pesineen Tuutijärven seutuvissa. Hänninen ilmoittaa joutsenen läpimuuttavaksi, lisäten, ettei se pesi Kuusamossa. Finnilä ei tavannut lintua. Wasenius sanoo, että se on „tavallinen ilmiö Oulankajokilaaksossa kevään syksyn“.

108. *Anser fabalis* Lath. — Isohanhi.

Hanhi (äännetään usein hanahi).

Tätä arkaa, varovaista ja hyvillä suojelusväreillä varustettua lintua en myöskään tavannut alueella, (sen sijaan kuulin sen äänen 16/6 saapuessani Kuusamon kirkolle) niin ett'en voi omien suoranaisten havaintojeni nojalla selostaa sen löytymistä pesimälintuna. Alueen väestölle on sen pesiminen kuitenkin, vaikkakin lintu on pesimisaikanaan erittäin vaikeasti huomattava, paljon tunnetumpi kuin joutsenen. Kuitenkin täytyy tätäkin lintua pitää alueella harvinaisena lintuna. Saamieni tiedonantojen mukaan rajoittuu sen voimakkain pesiminen pääpiirteissään samoille seuduin kuin joutsenen, nimittäin Savina- ja Vuosnajokien väliselle aaparikkaalle alueelle. Pesivänä sitä on kuitenkin tavattu melkein kaikkialla. Kuusamon puoleisesta Oulankajokivarresta se näyttää kuitenkin puuttuvan. Muutamia pesimistapauksia sain tietää vain jokilaakson ulkopuolelta, Kiekkilammelta (Ella Mäntyniemi), Huotinlammelta (Määttä, Sova, Liikanen) ja Isoltajärveltä (Juumajärvi). Ihmisisätyt ja soiden vähyys lienevät syynä tähän. Tuskin runsammin se pesii Kitkajokivarren lähistössä. Pesiä on löydetty Raate-

lammilta (Juumajärvi) ja Ahvenlammilta (Säkkinen). Runsaammin on isoahanhea tavattu pesivänä Alakitkan ja Kuolajärven välisellä asumattomalla ja suorikkaalla alueella Kuusamaa (Kyngäs, Ollila). Täältä koilliseen alkaa tuo edellä mainittu pääpesimisalue laajoine aapoineen. Kaikki kaakkois-Kuolajärven asukkaat näyttävät tuntevan näiden seutujen hanhirikkauden ja tietävän pesimistapauksiakin. Myös Sovajärven seutuvilla on lintu useita kertoja pesinyt.

Suomen puoleinen Kutsan samoin kuin tutkimani Tuntsan vesistöaluekin, Tuutikylästä ja Vuosnajoelta alkaen Kurtin kyliä myöten lieene etupäässä hanhiköyhää aluetta, varsinkin Kutsan pohjoispuoli, laajojen hiekkakankaitten alue. Viimeksi mainitulla alueella se tuskin pesiikään. Enjanjokivarressa (Salmela, Leinonen) ja Siemingin luona (Leinonen, Törmänen) on poikia saatu kiinni tai pesiä löydetty, rajan takaisia seutuja lukuunottamatta, missä kyllä sen tiedetään niitty-, kala- ja metsäretkien perusteella pesivän. Kurtin kylien pohjoispuolelta on taas joku pesätieto olemassa.

Aavat näyttävät olevan hanhellekin mieluisia olo- ja pesimispaikkoja, ja niiden runsaus määräävän hanhen esiintymisrunsauden. Missä määrin muut tekijät, varsinkin ihmisasutus, ovat yllä selostettuun levenemiseen vaikuttaneet, on vaikea sanoa. Yleensä väittävät asukkaat, ettei hanhi, päinvastoin kuin joutsen ja melkein kaikki muutkin vesilinnut, ole vähentynyt, vaan onpa se joidenkin mielestä päinvastoin lisääntynyt. Luultavaa kuitenkin on, että vaikka hanhi erinomaisen varovaisuutensa ja tarkkojen aistiensa avulla kykenisikin toistaiseksi hyvin säilymään, sen kuitenkin on täytynyt ja yhäkin täytyy vetäytyä ihmiskeskuksista ja ihmisten kulkemilta seuduilta (esim. niittyrikkailta jokivarsilta) syrjäisemmille seuduille.

Isonhanhen sato alkaa Aukusti Ollilan mukaan Jaakon päivän (25/7) jälkeen. Poikasten pieninä ollessa ovat emät (hänen ja erään toisenkin henkilön mukaan) lentokykyisiä ja sato siis alkaa vasta kun pojat jo ovat isoja. Lentokykyisiä ovat emät elokuun lopulla. (Harmaanhanhen sato Pohjanlahden rannikolla Oulun seuduilla alkaa kuukautta va-

remmin ja loppuu heinäkuun lopulla, eli kestää siis „Juhannuksesta Jaakkoon“.)

Samoinkuin joutsenen poikia, pyydystetään hanhenkin poikia eläteiksi. Pian kesittyvinä ne ovat helppoja hoidokkaita. Lentokykyisiksikin tultuaan ne pysyvät isäntäväkensä luona, tehden kyllä lentoretkiä ympäriinsä. Niinpä kerrotaan Sovajärveläisten hanhien käyneen vierailulla aina Tuutikylässä asti eli n. 25 km päässä. Hautakylässä oli muutamia vuosia sitten otettu elätiksi 2 hanhenpoikasta ja elätetty 3:n vuoden ajan. Toisen niistä kuoltua lyöttäytyi eloon jäänyt kuitenkin muuttaviin villihanhiin, kadoten pois niiden mukana. Keväällä muuttoaikaan odotti talonväki hoidokkiaan. Ja aivan oikein, se palasi kotiin mukanaan uusi seuralainen. Isäntä houkutteli leipäpalasella kuten ennenkin elätin pirttiin, jossa jälleennäkemisen ilo alkoi. Mukana seurannut uusi toveri jäi etemmäs pellolle ja poistui pian varmemmille maille.

Lagus mainitsee isonhanhen. Willebrand sanoo „villihanhen muuttoaikoina esiintyvän tavattomissa parvissa“, mutta pesimisestä hän ei ole kuullutkaan. Enwald tapasi matkustaessaan Tuntsajokea ylös useita yksilöitä sekä teiren kokoisia untuvapoikasia. Lindman'in mukaan pesii isohanhi Kuusamossa. Willebrand'in mukaan esiintyy „villihanhi“ syysmuuton aikana tavattoman suurissa parvissa Kuolajärvellä, „pesimistä hän ei ole huomannut tai edes kuullut puhuttavankaan siitä.“ Hänninen sanoo isoahanhea yleisimmäksi hanheksi Kuusamossa, mainiten myös sen pesivän sekä sen poikasia elätettävän. (Finnilä tapasi useita kertoja linnun Tenniö- ja Tuntsajokien latvapuolilla sekä poikueen Kuolajoella). Wasenius ei mainitse lintua.

(Anser anser (L.). — Harmaahanhi.)

Czarnecki'n tiedonanto (ks. Palm. Ark.) harmaanhanhen tulosta (9/5, 1909) Kuusamoon lienee erehdys ja tarkoittanee edellistä lajia. Hännisen lause, että isohanhi on Kuusamon yleisin hanhilaji, perustuneen myös väärinkäsi-

tykseen, mikäli tarkoittaa tätä tai jotakin muuta hanhilajia Kuusamossa pesiväksi.

109. **Anser erythropus** (L.). — Pieni kiljuhanhi.

Pajuhanhi (?) („Suomen Luurankoiset“). Kiljuhanhi (Kuusamo, Niskala), kilihanhi (Kemijärvi).

Useat seudun parhaimmista metsästäjistä ovat ampu-neet tai muuten tavanneet isoahanhea pienempiä hanhia. Mitkä näistä tapauksista koskevat pientä kiljuhanhea, en aina puuttuvien selostusten johdosta osannut päättää. Kaksi tapausta kuitenkin nähtävästi tarkoittavat tätä lajia. Alakitkalla tapasi Pekka Kyngäs viime keväänä (1917) yhden yksilön. Samoihin hanhiin ja niiden „kiljuttavaan, kimakkaan“ ääneen oli hän tutustunut jo varemmin Norjassa käydessään. Aika oli myöhäisempi isohanhiin muuttoaikaa¹⁾. Muulloin hän ei sanonut lintua tavanneensa. Toinen tapaus on Sovajärveltä; siellä tavattiin, myös viime keväänä, kaksi eri parvea näitä „laukkiotsaisia, sorsaa vähän isompia“ lintuja (Alpertti Heikkilä). Ne olivat myös ainoat mainitun henkilön eläissään tapaamat.

Perustuen näihin tietoihin ynnä erin saamiini tietoihin etelämpänä Kuusamosta, samoin kuin muualtakin likiseuduilta, lienee pieni kiljuhanhi ainoastaan harvinainen tai ehkäpä vain satunnainen läpimuuttaja alueella. Tieto „Suomen Luurankoisissa“ tämän lajin („pajuhanhen“) pesimisestä Kuolajärvellä, lienee ainakin, mikäli se tutkimaani aluetta koskee, väärä.

110. **Branta bernicla** (L.). — Sepelhanhi.

Keväällä 1917 ampui Juho Nivala 2 pientä hanhea Kuolajärven Tuutikylässä Käsijärven rannalta. Hänen ilmoittamansa lintujen tuntomerkit sopivat täsmälleen sepelhanheen, niin että olen täysin vakuutettu asiasta. Lintu on

¹⁾ Oulun seutuvilla alkaa pienen kiljuhanhen muutto parisen viikkoa myöhemmin kuin ison- ja harmaanhanhen.

uusi Kuolajärvelle sekä myöskin koko Kuusamon luonnon-tieteelliselle maakunnalle.

(*Spatula clypeata* (L.). — Lapasorsa.)

Tutkimallani alueella ei tätä lintulajia ole tavattu, mutta verrattain lähellä sekä etelä- että länsipuolella. Kuusamon kirkon lähellä, Muojoella, ampui näet yliopp. Lauri Valtavaara veljensä maisteri Arvi Valtavaaran ja myöhemmin myös oman suullisen ilmoituksensa mukaan yhden lapasorsan parvesta. (Ks. Lintutietoja Pohjois-Suomesta I, ss. 19—20; sama tieto on myöhemmin ollut Luonnon Ystävässä, v. 1915, N:o 6, s. 211). Myös Kemijärvellä ampui Väinö Ingerä (kauppias Fredrik Kellokummun suullisen ilmoituksen mukaan) Mikkelin päivän (30/9) seutuissa syksyllä 1916 lapasorsan. Molemmat löydöt ovat uusia, toinen Kuusamon, toinen itäisen Kemin Lapin eläintieteelliselle maakunnalle.

111. *Dafila acuta* (L.). — Jouhisorsa.

Jouhisorsa (yleinen nimitys); myös heinäSORSA (Ollila); tätä lajia tarkoittaa nähtävästi myös pikkusorsa (Juuma ja Tuuti-järvi).

Tätä sorsalajia tapasin muutamia kertoja eri tahoilla alueella. 4/7 tapasin Kiekeröojalla Kuolajärven puolella poikuuden, jonka viikon tai kahden vanhoista pojista 2 kiinnisaatua rengastettiin. Sovajärveen lännestä laskevalla Vuomajoella tuli 13/7 naaraslintu lentäen vastaan. Vuosnajoella rengastettiin myös 1 puoleksi höyhenpeitteinen poika. 20 7 kohtasin paitsi edellä mainittua poikuetta samalla joella ja samana päivänä ensin yhden ja myöhemmin kolme täysikasvuista yksilöä. Myös Suonimajoella 2/8 tapasin naaraslinnun.

Asukkaiden käsityksen mukaan (kaikkiaan 8 tiedonantoa) on jouhisorsa Kitkajokivarressa vähän lukuisampi kuin sinisorsa. Ollilassa näiden sorsalajien lukumäärä olisi jokseenkin yhtä suuri. Kuolajärven kaikki tiedot ilmoittavat taas aivan yksimielisesti jouhisorsan sinisorsaa runsaslukuisammaksi (samoin kuin tiedonanto Kemijärveltäkin). Itse

tapasin taas sinisorsaa koko alueella vähän runsaammin. Mutta osoittavatko minun havaintoni asian todellista laitaa, keskikesällä kun sorsat poikineen osaavat hyvin piileskellä, en varmuudella osaa sanoa.

Lagus vaikenee. Willebrand sanoo haapanan ja osittain jouhisorsan korvaavan sinisorsaa Kuolajärvellä. Enwald mainitsee jouhisorsan Kuusamosta. Lindman on saanut munia Kuusamosta. Hänninen sanoo sitä „harvinaisemmaksi“ toisiin sorsalajeihin verrattuna. Finnilän mukaan se oli (pohjoisempaan Kuolajärvellä) sangen yleinen Tenniö-joella ja muuallakin. Wasenius tapasi 22/6, 1914, 2 kappaletta eräässä lammessa Kuusinkijoen luona.

112. *Mareca penelope* (L.). — Haapana.

Haapana.

Haapana on tavin jälkeen seudun yleisin vesilintu ¹⁾. Kaikkialla, missä vain on heinä-, sara- tai pensaikkorantoja (etup. *Salix*-lajeja) jokien, ojien, järvien ja lampien ääriellä, sen tapaa. Runsaammin tarjoavat tällä alueella lukuisien ojien ja pienten jokien varret tällaisia mieluisia piilopaikkoja. Suuret joet (varsinkin Oulanka) ovat vähemmän sopivia; samoin useimmat järvet, jotka alueella ovat etupäässä syviä kivikkorantaisia. Parhaat näkemäni vesilintujärvet olivat Elijärvi ja Pyhäjärvi sekä Pyhälampi Kutsan yläjuoksun varrella. Airaksinen mainitsee haapanan „erittäin runsaasti“ esiintyvän Pyhäjärvessä.

Pesän löysin ylä-Oulangan suusta Savinalammelta, kullankaivajapirtin luota 6/6. Pesässä, joka sijaitti verrattain avonaisella paikalla, kallellaan olevan nuoren kuusen alla, oli 2 munaa. Myöhemmin katosivat munat pesästä. Sittemmin sain kuulla, että eräät Hautakylän kalastajat olivat jo varemmin saman pesän löytäneet; myöhemmin hekin olivat ihmetelleet munien häviämistä. Löytäessäni pesän oli se

¹⁾ Poikkeuksetta kaikki kansan suusta saamani tiedot haapanan runsaudesta verrattuna taviin ja toisiin sorsalajeihin pitävät yhtä omien havaintojeni kanssa.

runsasuntuvainen, joka ei ole tavallista munimisen alussa. Nähtävästi kantoi lintu munansa muualle.

Karjalan suvannolla Kutsan varrella, jossa tavattiin 4 eri poikuetta, rengastettiin 1 noin $\frac{1}{3}$ -kasvuinen poikanen.

Merkittyjä haapanoita on tutkimallani alueella tavattu 3 eri kertaa (ja Kuusamon Suolijärvellä lisäksi kerran). Yhden niistä ampui keväällä (pari vuotta sitten) talokas Luusua Vuorijärvellä (talokas Erkki Lassilan mukaan). Lintu oli varustettu „Mortensenin renkaalla“ (Viborg, Danmark). Merkitsijä oli saanut tiedon tapauksesta ja lähettänyt tarkat tiedustelukysymykset linnusta. Tarkempia tietoja tämän linnun retkistä ei ole tiedossani.

Heinäkuun 10 p:nä 1914 merkitsi R. Forsius Kuolajärven kirkonkylässä haapanan, jonka työmies J. E. Kananen ampui 17/8 samaa vuotta Särkiojalla, 3 km kirkolta länteen.

Kolmas merkitty haapana ammuttiin kev. 1916 Tuutikylässä. Se oli varustettu „Jaako Palameenin“ (J. A. Palmén) eli kuten myös kerrottiin „Palmeniuksen“ renkaalla. Ampuja, talokas Eetu Nivala, muisteli renkaan numeron olleen 242 (viimeistä numeroa hän ei sanonut varmaan muistavansa).

Renkaan hän pani uudelleen liikkeelle asettaen sen kiinnisaamansa tavin pojan jalkaan. Metsänhoitaja Eriksen'in sanottiin saaneen myös asiasta tiedon ja ilmoittaneen siitä prof. Palmén'ille Helsinkiin, mutta minkäänlaisia selostuksia linnun varhaisemmista vaiheista ei ampuja ollut saanut.

(Suolijärvellä, Murtosalimesta syksyllä 1911 ammuttu haapana, oli merkitty Rosittenin renkaalla (n:o 4925) 18 p. heinäk. 1910 (ollut puolikesy houkutuslintu) Westpolderissa, Ulrumissa, Groningen'in maakunnassa Hollannissa. Rengas on tallella ampujalla. Tammen mukaan oli ampuja nylkenyt ja punninnut saalinsa.)

Lagus ei mainitse haapanaa. Willebrand sanoo haapanan Kuolajärvellä korvaavan sinisorsan vähälukuisuuden. Enwald'in mukaan esiintyi se yleisesti Kuolajärvellä (Tuntsan varrella useita poikuuksiakin). Lindman on saanut munia Kuusamosta. Hänninen mainitsee haapanan. Fin-

nilä pitää sitä tutkimansa alueen yleisimpänä vesilintuna. Samalla kannalla on Airaksinen. Wasenius mainitsee muutamia lintuhavaintoja Paanajärven ja Oulangan seutuvilta.

Heinäk. alussa oli koiraan kevätpuku jo muuttunut niin tuntemattomaksi, että esim. 3/7 (Oulangalla) tuskin (ehkä siivillä runsaammin valkeaa näkyi) enään siitä selvää sai.

113. *Anas boschas* L. — Sinisorsa.

Päänimitykset olivat isosorsa ja ukkosorsa. Edellinen oli käytännössä alueen kaakkoisosassa (Juuma, Paanajärvi, Sovajärvi), jälkimäinen taas koko pohjoisosassa aluetta, Hautakylästä ja Tuutikylästä lähtien. Lounaisosassa oli vaihtelevia nimiä: heinäosorsa (Alakitka), hanhisorsa (Ollila), punajalkasorsa (Hautakylä).

Sinisorsaa tapasin jonkin verran runsaammin kuin jouhisorsaa, vaikkakin kansan käsityksen mukaan suurimassa osassa aluetta (pohjoisosassa) asianlaidan pitäisi olla päinvastainen. (Ks. s. 135—136). 21/6 oleskeli 5 ♂♂ käsittävä parvi Oulangan suistolla. Kitkajokivartta ylösnousteissa 25/6 lensi vastaan 2 parvea koirassinisorsia, joissa oli 4 ja 7 yksilöä. Ahvenperässä (Kitkajoki) tapasin linnun 25—26/6. Aventolammella (Oulanka, liki Kuolajärven rajaa) asusti 3 koirasta 4 7. Ollilanjärvellä lensi ♀-yksilö. Ahvenperän lammella (Kitkan suun ja Kiutakönkään välillä) tapasin 9/7 poikuuden. Tuutijoenkoskella (17/7) näkyi n. 1—2 viikon vanhoja poikia ja toinenkin emä. Vuosnaajoella (20/7) esiintyi hätäilevä emä.

Vuorijärvellä (5/8) näin yhden yksilön lentävän sekä 6 jo höyhenpukuista, mutta lentämätöntä poikaa käsittävän poikuuden; 2 linnuista ammuin. Toisenkin poikuuden tapasin täällä. Nivajärvessä lähti Ruskeankurun suusta (7/8) 1 kesäpukuinen yksilö lentoon (näytti lentopojalta?). Pyhäjärvestä näin (9/8) etempää yhden lentävän sorsan, joka lienee kuulunut tähän lajiin. (Märkäjärvestä tapasin 13/8 2 kpl.).

Huomattava oli siis, että tapasin sinisorsaa alueella (ainakin Vuorijärveä myöten) runsaammin kuin jouhisorsaa.

Lagus mainitsee sinisorsan. Willebrand'in mukaan se on „hyvin vähäluukuinen“ Kuolajärvellä. Enwald tapasi sen 4/6, 1883 Kuusamossa ja 3/7, 1882 emän poikineen Kuolajärvellä. Hänninen mainitsee linnun yhtenä Kuusamon sorsalajeista. Finnilä tapasi sen (pohjoisempana) 4 kertaa. R. Forsius merkitsi renkaalla (n:o 782) Kuolajärven kirkonkylässä 10/7, 1914 sinisorsan, jonka työmies E. Kananen ampui Särkiojalta, n. 3 km länteen kirkolta 17/8, 1914. Airaksinen ampui pienestä, etelään muuttavasta parvesta yhden Sallanlatvalammesta lop. elok. 1914.

(*Anas querquedula* L. — Heinätavi.)

Matkalla Kuusamoon tapasin Pudasjärven kirkon eteläpuolella, linturikkaalla Aittojärvellä tätä maassamme harvinaista ja Pohjois-Suomessa vain muutamia kertoja tavattua lintua ensin 2 koirasta ja sittemmin 2 koirasta naaraan kera. Olivatko koiraat samoja kuin edellisellä kerralla, en osannut ratkaista.

114. *Anas crecca* L. — Tavi.

Tavi.

Sekä omien havaintojeni että aivan poikkeuksettomasti myös kansan käsityksen mukaan alueen yleisin vesilintu.¹⁾ Tavia tapasin lähes 2 kertaa useammin kuin haapanaa. Asuinpaikat samat kuin haapanallakin, kuitenkin pitänee se enemmän pienistä ojista ja lammista kuin edellinen.

Oulankaan laskevien pikkupurojen ja pääjoen sivuilla löytyvien lampien johdosta löytyi tavia huomattavan paljon vesilinnuilla verrattain epäedullisen Oulangankin varrella. Myös eräästä vetisestä korvesta melkoisen matkan päässä vedestä tapasin kerran poikuuden (Kiekeröjoki, 4/7.).

Oulangan suistossa parveili (juhannuksen seutuissa ja

¹⁾ Airaksinen pitää haapanaa yleisimpänä. Finnilä jonka tutkimusalue on tutkimani alueen pohjoispuolella, sen välittömänä jatkona, on myös samaa mieltä.

heinäkuun alkupuolella) lähes satainen määrä taveja yhtä suurien haapanamäärien ja muutamien sinisorsien yhteydessä.

Pesän löysin 6/8 Savinalammen luota, harvan, kaltevan, pienen kuusen alta tiheiköstä kuusimetsästä. Pesässä oli 6 munaa. Pari päivää myöhemmin pesällä käydessäni oli se ennallaan.

Jänisjärvellä, Vuosnäjrvellä, Vähässä-Siemingissä ja Vuorijärvellä rangastettiin yhteensä 8 poikasta. Saapuesani elokuun puolivälissä Kuolajärven kirkolle, sain siellä kuulla (nimism. V. Vanhalan kautta), että 2 edellämaintuista Jänisjärvellä rengastetuista poikasista oli tavattu. Joku mainitulla järvellä kulkija oli näet löytänyt yhdessä kasassa joukon kuolleita, jo höyhenpukuisia tavinpoikasias, joiden joukossa oli ollut 2 rengastettuakin. Syytä kuolemaan ei löytäjä ollut osannut sanoa, rengastetuista ei ainakaan hänen ilmoituksensa mukaan rengas näyttänyt mitenkään vaivanneen. Toisen renkaista, joiden n:ot olivat 179 ja 182 (C) sain takaisin. Yllämainittujen tavin poikien rengastus tapahtui 21/7. Poikia oli yhteensä 10 (1 niistä toisia huomattavasti pienempi ja nähtävästi toisesta poikueesta kotoisin) ja puolet niistä saatiin kiinni ja rengastettiin. Uudelleen löytö tapahtui n. elok. 10 p:nä.

Syynä tavin runsauteen on nähtävästi etupäässä linnun pienuus, minkä johdosta se ei kelpaa ammuttavaksi. Hänen mainitsee tavin ennen Kuusamossa olleen taikalinnun, jota ei ilman vahingollisia seurauksia voinut ampua eikä varsinkaan syödä. Itse en tavannut tällaista käsitystä, joka tietysti huomattavasti vaikuttaisi tavin säilymiseen. Sen sijaan tapasin Vuorijärvellä henkilön, joka uskoi tavin pesän löydön aiheuttavan kuoleman joko löytäjälle tai hänen omaisilleen. Kertojani oli vain kerran tavin pesän löytänyt (muut vuorikyläläiset eivät sitä olisi koskaan löytäneet) ja seurauksena oli ollut hänen puolisonsa kuolema. Kun ilmoitin äskettäin ja ennenkin tuollaisen löydön tehneeni, näytti hän jonkinmoisella epäilyksellä suhtautuvan kertomani todenperäisyyteen.

Russakan pyytäjänä tapasin Vähän-Siemingin Mäntyniemen pirtissä tavin poikasen.¹⁾

Lagus mainitsee luettelossaan tavin. Enwald'in mukaan oli tavi yleinen sekä Kuusamossa että Kuolajärvellä. Lindman on saanut munia Kuusamosta. Hänninen luettelee tavinkin. Finnilä tapasi tavia yleensä runsaasti. Wasenius tapasi linnun useita kertoja.

115. *Fuligula fuligula* (L.). — Jouhisotka.

Vartti koko Kuolajärven puoleisella alueella; samoin Kuusamossakin, lounaiskolkkaa lukuunottamatta, johon pohjois-suomalainen narsku yltää (Alakitka, Ollila). Myös vartti-nimitys on täällä jossakin määrin tunnettu. Etelään yltää vartti-nimitys vain pitkin Venäjän rajaa Kuusamon kirkon eteläpuolelle (Joukamajärvi, Niskala) ja esiintyy vielä aina Suomussalmen pohjoisosassa (Pyhäjärvi, Pekkala) saakka. Paitsi tutkimusalueellani tapasin muuallakin Kuolajärvellä (Kuolajärvi, Salla, Märkäjärvi) linnun ainoana nimenä „vartin“. (Finnilä ei mainitse jouhisotkalle kansan nimitystä).

Jouhisotka oli alueen kaikkein yleisimpiä vesilintuja, vetäen runsaudessa melkein telkälle vertoja. Avoveden vesilinnuista muodosti se yhdessä telkän kanssa oman korkeimman runsausluokkansa. Sitä tapasi melkein jokaisella järvellä ja lammella, keskellä köyhiä nevojakin, joilla muita vesilintuja harvemmin näki. Virtavaa vettä se näytti, päinvastoin kuin telkkä, karttavan. Oulanka- ja Kitkajokivarsissa esim. tapasin sitä vain jokivarsien vierillä olevilla pikku lammilla (esim. Ahvenperänlampi, Talvilampi). Myös karttoi se huomattavasti aukeita ja syviä vesiä.

Runsaimmin esiintyi jouhisotka Eljärvellä, missä tapasin, etupäässä yhdessä parvessa 24 ♂♂ ja 10 ♀♀. Muita huomattavampia löytöpaikkoja oli Alempi Noukajärvi (parvi, jonka n. 20:stä jouhisotkasta 3/4 oli ♂♂), Vuorijärvi (10 ♂♂

¹⁾ Professori J. A. Palmén'ille kirjeessä hra H. W. Robinson'ilta (Englannista) saapuneen ilmoituksen mukaan on nähtävästi tämä lintu, jonka merkitsin renkaalla (n:o 18 C) ja joka jo siellä ollessamme karkasi vankilastaan, tavattu Espanjan koilliskulmassa, Ikarsissa lähellä Léridan kaupunkia marrask. 25 p:nä 1917.

parvessa ja 2 poikuetta) ja eräs Vuosnajoen paisesuvanto (n. 8 ♂♂ parvessa).

13,7 löysin pesän Pikku-Ruokojärveltä (Sovajärvi) tulva-veden alaisen niityn vähän hyllyvältä heinäsaarekkeelta (5 tuoretta munaa).

Ensimmäisen poikuuden tapasin vasta 17/7 Auhtijärvellä, 9 vastakuoriutunutta poikasta ilman emää. 1 poikasista rengastettiin. Pieniä vastakuoriutuneita poikasista tapasin vielä 9/7 Kuolajärvellä. Koko retkellä tapaamani (elokuun puoliväliin saakka) jouhisotkan poikueet olivat kaikki alle puolikasvuisia, vielä untuvapeitteisiä, seikka, joka osoittaa sekä linnun myöhäistä pesimistä että myös viime kuluneen kesän (1917) hiljastumista.

Lagus ei mainitse jouhisotkaa. *Enwald* (tapasi 8.6.83 Kuusamossa, Välijärveltä pesän, jossa oli 3 munaa) ei mainitse tutkimusalueeltani mitään. *Lindman* sanoo sitä Kuusamossa erittäin yleiseksi ja ilmoittaa nimeksi täällä „vartin“. *Hänninen* sanoo sitä hyvin yleiseksi Kuusamossa ja sen munien olevan täysimääräisiä usein vasta heinäkuun alussa. *Airaksinen* mainitsee vain kaksi poikuetta pohjois-Kuolajärveltä. *Finnilä* tapasi lajin sangen yleisenä kaikkialla. *Wasenius* tapasi koiraslinnun Kitkajoen Ahvenperässä.

116. *Fuligula marila* (L.). — Tunturisotka.

Tunturisotkan kansankäyttämät nimet ovat jouhisotkan nimistä johdetut: *isompi narsku* (Alakitka, Kyngäs), *isovartti* (Tuutikylä, Jokela), *isompi vartti* (Tuutikylä, Juho Nivala), *suurempi vartti* (Vuorijärvi, Salmela). Tarkoittiko *merivartti* nimitys (Hautakylä, Vuorijärvi) tätä lajia, kuten minusta näytti, en saanut varmaan selville. *Finnilä* omistaa tämän nimen *merilinnulle* (*Oidemia nigra*).

Aikaisemmat tutkijat eivät mainitse ollenkaan tunturisotkaa tutkimaltani alueelta. Se ei myöskään ole tunnettu entuudestaan ei koko Kuolajärveltä eikä Kuusamon eläinmaantieteellisestä maa-kunnasta (jo varhaisemmalla tutkimusmatkallani v. 1913

tapasin linnun kesäk. 7 p:nä Muojärvellä, siis Kuusamon keskiosassa). Kuitenkin näyttää tunturisoroka muutamille alueen huomattavimmista pyssymiehistä olevan tunnettu lintu omine nimineenkin. Muuttomatkoillaan on sitä keväisin tavattu ja ammuttukin. Pesivänä sen sijaan ei sitä ole tavattu. (Eetu Nivalan väitteiden mukaan olisi hän tavannut linnun kesälläkin Noukajärvessä, vaikkei linnun pesimisestä voi mitään sanoa. Mainitulla järvellä samoin kuin en muuallakaan tavannut varmuudella lintua). (Kuusamojärven on Tammi tavannut linnun). Kyngäs on sen keväällä tavannut ja ampunutkin Alakitkalla. Juho ja Eetu Nivala ovat „isompaa varttia“ Tuutikylän järvissä monta kertaa keväisin tavanneet, joskus kymmenkunta yhdessä parvessa. Jokela on tunturisorokan ampunut Vuosnäjärveltä ja samalla järvellä on Törmänen myös sen nähnyt. Myös Vuorijärvellä se on keväisin tavattu (Salmela).

Tunturisoroka näyttää siis vähälukuisena muuttavan alueen läpi.

117. *Oidemia fusca* (L.). — Pilkkasiipi.

Kansan käyttämä nimitys koko tutkimallani alueella oli pilkkasiipi (lausuttiin usein, näht. etupäässä Kuusamon puolella pilkkasiipi). Ainoastaan lounaiskolkassa (Säkkilä) tapasin tämän nimen ohella kerran meriteeri nimen, jonka nimen laaja, melkein koko Pohjois-uomen vallitseva alue alkaa lounaisempana Ranuan ja Taivalkosken rajoilta. Enwald ja Finnilä ei mainitse ollenkaan pilkkasiipinimeä. Edellinen ilmoittaa sensijaan kansan käyttämäksi nimeksi „narsku“-nimen, ja Finnilä saman sekä „nuurkajainen“-nimen. Kun nämä nimet, mikäli tulin huomaamaan, ovat kahden muun vesilinnun, jouhisorokan (*Fuligula fuligula*) ja merilinnun (*Oidemia nigra*) laajalti levinneitä nimiä, ja kun itse tapasin luoteisempanakin (Aapajärvi, Salla, Märkäjärvi („pilkkalintu“) ja Kemijärvi) saman nimityksen, niin tuntuu minusta siltä kuin tässä olisi kysymyksessä erehdys.

Tutkimallani alueella, joka on Suomen harvimmin asuttu, luulisi pilkkasiiven, jos missään, pesivän runsaslukuisena ja rauhassa ihmisen hävittävältä vaikutukselta, mutta niin ei ole asianlaita. Päinvastoin sain tutkimuksillani ikäväkseni todeta, että, jos pilkkasiiven kohtalo kulkee edel-

leenkin samaa latua kuin tähän saakka, se on piakkoin vain muisto pesimislintuna täällä. — Elijärvi oli koko matkan lintuisin järvi ja täällä sydänmaajärvellä oli pilkkasiipeä säilynyt vielä ihmeteltävän runsaasti. Tapasin näet siellä (28/6) yhdessä parvessa yht. 15 lintua, jotka olivat etupäässä ♂♂ (osa naaraista ehkä hautomassa), sekä erikseen 3 eri paria. Juumassa, samoin kuin muuallakin tiesivät asukkaat kertoa tämän järven entisestä suuresta pilkkasiipimäärästä. Järvellä on kalastusta varten pari venettä, ja kalastajien ruokalistaan kuulunee myöskin keväinen pilkkasiipipaisti. Sellaisen todistuksen antoi nytkin (paitsi suullisia ilmoituksia) veneessämme olevat höyhenjätteet. Toinen järvi, jossa pilkkasiipeä tapasin, oli Kauttiojärvi Tuutikylässä. Etempää näin sillä 4 ♂♂ käsittävän parven. Tuutikyläläisten selostusten mukaan ei pilkkasiiven pesiminen tässä järvessä enään ole säännöllistä, niin että nämätkin linnut saattoivat olla vierailevia yksilöitä. Pierumajärvellä tapasin kolmannen kerran pilkkasiipeä parven, jossa oli 6 ♀♀ ja 1 ♂. Siinä kaikki tapaamani linnut, ja kun pilkkasiipi, isona avoveden lintuna, ei juuri voi, jollei ilma satu olemaan tuulinen, välttää tutkijan silmää ja kiikaria, on tutkimusmatkani tulos tässä suhteessa sitä murheellisempi.

Mainittakoon tässä pari esimerkkiä pilkkasiipien su-
rullisesta kohtalosta. Yleisesti kuuluisa entisestä pilkka-
siipirunsaudesta, on Vuosnajarvi „paras, mitä on puhuttu“. Vuosnajarvi oli ollut kalaisa järvi ja usealta suunnalta oli monet vuosikymmenet kalastajia säännöllisesti keväisin tänne kalastamaan kertynyt. Nämä harjoittivat samalla linnustusta. Ja pilkkasiipiäkin oli ollut, ei ainoastaan „vanhojen kertomien mukaan“, vaan myöskin tapaamieni vanhojen kalastajien suullisten väitteiden mukaan „satoja“. Niin kauankuin kuulapyssyt olivat käytännössä, kestivät linnut paremmin tuollaisen verotuksen, mutta kun „helsinkiläisten pyssyt“ (haulikot) löysivät tiensä näille main, niin pian alkoi „aukot laajeta pilkkasiipien riveissä“. Niinpä kerrotaan (Ylipeteri) „Aatovi-vainajan Tuuti-Antin kanssa“ ampuneen vielä noin 15 v. sitten yli 100 lintua yhtenä keväänä. Kun

Ylipeteri, järven ensimmäinen asukas, saapui tänne yli 7 v. sitten, oli järvessä vielä noin 20 paria, toissa vuonna (1916) oli niitä ollut n. 3 paria (Jokela) ja viime kesänä vain 2 paria (Hännisen mukaan kuitenkin 8 lintua).

Vuorijärven kohtalo on ollut samanlainen; nyt oli se jo kolmannen kesän aivan vailla tätä muhkeaa lintua (Leinonen). Vielä 7 vuotta sitten oli pilkkasiipeä ollut useita poikuuksia (Salmela), ja vanhempien isäntien parhaina pyyntiaikoina heidän nuoruudessaan oli pilkkasiipiparien luku ollut 50—60 (Salmela, Lassila). 20:kin lintua oli silloin pyytäjä keväässä saanut.

Vaikka nykyisin pilkkasiiven metsästys on menettänyt ruuansaatikeinona entisen merkityksensä, eivät silti entiset metsänkävijät, lain kiellostakaan huolimatta, malta olla murhaaseeseensa tarttumatta ja tämän ennen yleisen seudun asukkaan viimeisiä, joskin jo vaikeammin saatavia tähteitä vainoamatta.

Paras pilkkasiiven pyyntikeino on „uittaminen“. Siihen tarvitaan 2 henkilöä. Toinen veneellä kaikkien taiteen sääntöjen mukaan uittaa linnut, varoen niitä lentoon ampuhasta, määrätylle paikalle, jossa ampuja piiloutuneena odottaa. Korvasjärvellä näytettiin minulle kalliota, jolta Ollilan isäntä-vainajan Liikasesta kerrotaan yhdellä retkellä ampuneen 50 lintua. Myös on verkkopyyntiä käytetty poikasten pyyntiä varten. Linnut ajettiin laumoissa lähelle viritettyjä verkkoja ja säikäytettiin sukkeloon, jolloinka osa niistä takertui verkkoihin. Tuohivaaranlamasta oli täten saatu 8 v. sitten yhdellä kertaa n. 30 lintua (Kellokumpu).

Pilkkasiipi on hyvin myöhäinen muuttolintu. Hänninen sanoo sen saapuvan Kuusamoon toukokuun loppu- ja kesäkuun alkupäivinä, ja esiintyvän silloin yleensä pienemmissä parvissa kuin merilinnun. (Kuitenkin tapasi hän 3/6, 1907 154 lintua yhdessä laumassa Kuusijärvestä). Pesiminen on myös myöhäinen.

Lagus mainitsee pilkkasiiven. Enwald ilmoittaa, ettei se ole harvinainen Kuolajärvellä 24/6, 1882 (miten päivämäärä tämän tiedon yhteydessä on käsitettävä, en voi

sanoa). *Lindman* vaikenee. *Hänninen* sanoo sen pesivän „hyvin yleisesti“ Kuusamossa. *Finnilä* tapasi linnun 3 kertaa: Kuolajoki 2/6 (useita kpl.), Tenniöjoki 3/6 (muutama pari), Tenniöjärvi 8/6 (1 pari). *Waseniukselle* oli näytetty 11/6, 1914 kaksi Liikasen luota vasta ammuttua.

118. *Oidemia nigra* (L.). -- Merilintu.

Mustalintu, nurkajainen.

Mustalintu-nimi vallitsi Kuusamon puolella ja Kuolajärven eteläosassa Tuutikylää myöten, lappalaissyntyinen *nurkajainen* (*Lapiksi* *njurku*, *njurgoi*, *njurggo*) taas edellisestä pohjoiseen. Lisäksi tunnettiin Alakurtissa (*Anttila*) *meriteeri*-nimitys, vaikka se ei olekaan siellä käytännössä. Tuutikylässä ja Kurvisessa käytettiin molempia päänimiä rinnan toistensa kanssa. *Mustalintu*-nimitys tavattiin vielä Alakurtissakin (sekä idempänä Märkäjärvellä ja Kemijärvellä).

Entiset selostukset ilmoittavat keskenään sangen erilailla tämän lajin nimet. *Enwald* sanoo sitä mustaksilinnuksi, *Finnilä* merivartiksi ja mustaksilinnuksi ja *Airaksinen* nurkajaiseksi (Ks. mitä edellä, on merivarti-nimestä lausuttu.)

Enwald sanoo „ettei merilintu ole harvinainen Kuolajärven Lapissa (3/7, 82)“. Tapasiko hän sen vain mainitsemanaan päivänä, ei käy lähemmin ilmi. (*Finnilä* tapasi muutamia ♂♂ ja ♀♀ Tenniöjärvellä, jossa sen ilmoitusten mukaan pitäisi pesiä. Seuraavana kesänä (1915) tapasi *Airaksinen* samassa paikassa poikueen). Kun *Enwald* ei tarkemmin määrittele löytöpaikkaa eikä Kuusamosta olevat tiedot puhu Oulangan seudusta (*Lindman* ei mainitse Kuusamosta lajia ollenkaan), ei alueelta varmuudella ole mitään entisiä pesimistä osoittavia löytöjä olemassa. Itsekään en tavannut merilintua pesivänä, ainoastaan parveilevana muutamia kertoja, huolimatta keskikesästä, s. o. linnun pesimisajasta.

(Matkalla Kuusamoon tapasin Pudasjärvellä 14 p:nä kesäk. Pintamon kievarin luona parven, jossa oli n. 20 kpl). Paanajärvi, Hosijärvi ja Vuorijärvi olivat ne paikat, joissa merilintua alueella tapasin. Niinpä tapasin ensin mainitussa paikassa 21 p:nä kesäk. pari lintua. 18 päivänä heinäk. näin tyventä Hosijärven pintaa lähellä Isoasaarta halkovan

mustalintu-parven, jossa oli 18 naaraspuikuista lintua ja vain 1 mustapukuinen koiras. 19 ja 20 päivän välisen yönseudun sukelteli ja vihelteli, unirauhaa häiriten hiukan pienempi parvi, n. 10 ♀♀ ja 1 ♂ (näht. sama parvi, josta muutamia ♀♀ eronnut) vastakkaisella puolella järveä, Ahvenjoen suun luona. Sama parvi näkyi taas 22 p:nä, nyt Vuosnajoen niskassa, sekä sitäpaitsi erikseen kerran 3 ♀♀ ja kerran 1 ♂. Vuorijärvässä tapasin 5 p:nä elokuuta kaksi kertaa mustan linnun, ensin kaksi, sitten yhden naaraspuukuisen yksilön.

Kansanmiehiltä sain runsaasti tietoja linnun löytymisestä alueella. Kaikilla näillä kymmenillä tiedoilla oli sama sävy: ennen pesinyt paljon ja useimmissa järvissä, nyt vähän ja vain muutamissa vesissä. Syynä ihmisen hävitys (mielipide, että ampuminen ei olisi tätä aikaansaanut esiintyi myös.) Mitä edellä pilkkasiiven kohtaloista on lausuttu, sopii pääasiassa tähänkin lajiin.

Vaikkakin ihmisen vaikutus alueen eteläosassa on suurin ja vähenee pohjoiseen käsi, näyttää merilintu kuitenkin löytyvän etup. alueen eteläosissa. Tämä ilmiö riippune siitä, että etelä-osa on järvirikas, kun taas pohjoisessa järviä on vähempi, parhaat niistäkin (Vuorijärvi, Aapajärvi, Kuolajärvet, Ahmajärvi) ihmisen asuttamat. Koilliskolkassa Kurtin seutuvilla on merilintu pesimälintuna aivan tuntematon. Vuorijärvässä oli kesällä 1916 ollut poikue, kuten sanottiin ainoa pitkiin aikoihin (Leinonen y. m.). Läheisessä Rikkalammessa ja eräässä toisessakin lammessa olisi kyllä pitänyt 3—4 vuotta sitten poikue olla. Varemmin, jolloin linnun pesimisen Vuorijärvässä sanotaan olleen säännöllisen, ei se, nykypolven muistinaikana ainakaan, ole runsaasti pesinyt, 2—3 paria vain vuosittain (Salmela y. m.).

Sama lienee ollut linnun historia annettujen ilmoitusten mukaan Tuutikylän seudun järvissä. Nuorempi polvi ei tiennyt m:n pesimisestä näissä vesissä mitään. A. Hänninen oli ampunut eräästä lammesta v. 1915 emän ja 4 poikaa; mutta vanhat miehet (Lehtelä, Huhtela) tietävät niiden varemmin pesineen ja munia syötäväksi haetun.

Yhtä surullisesti tai vielä vähän surullisemmin kuin

pilkkasiivelle on merilinnullekin käynyt Vuosnan lintukuu-lulla järvellä. Hävinnyt sukupuuttoon! Sekä Vuosnajärven uutisasukkaat, että varsinkin lähikylien väestö (Aapajärvi, Sieminki, Tuutikylä, Kurvinen) sen kertoa osaa. Useaan vuoteen ei sen enään täällä kerrota pesineen (A. Hänninen poikia ampunut noin 4 v. sitten). Ennenkään ei sitä ole sellaisia määriä ollut kuin pilkkasiipeä (n. 10 paria parhaiten Jokelan mukaan).

Kuolajärven eteläisimmässä osassa, Sovajärven seutu-villa, pitäisi linnun vielä useassa metsäjärvessä ja -lammessa pesiä (tai ei ainakaan tiedetä sen niistä hävinneen). Sellai-sia olisivat: Ahvenlampi (1—2 paria), Keskilampi (1 pari), Nuottilampi (1 pari), Heralampi (1 pari).

Toisista mustalintu taas on hävinnyt pois: Karvas-tekemä (v. 1916 sanotaan olleen; ennen useita pareja), Autiolampi (us. pareja), Matinjärvi (us. pareja), Takalampi („ahneesti ennen“), Harjulampi (2—3 vuoteen ei ollut).

Hautakylän puolella on merilintu ilmoitusten mukaan ennen pesinyt, esim. Saarijärvessä (Ahola y. m.) (Täältä sanotaan sen hävinneen, kun „kuikat eivät anna nyt rau-haa“!)

Kuusamon puolella aluetta pesinee lintu tuskin Paana-järven lähimmässä ympäristössä (ehkä Kaidassalamessa). Lännempänä sen sijaan on pesimäjärviksi ilmoitettu (Kitka) Kallunkijärvi, Koppelojärvi, Lavajärvi, Sukonjärvi, Saarijärvi (Kyngäs, Juumajärvi, Ollila). Muinaisia pesimäpaikkoja oli-sivat Särkijärvi (ennen useita pareja, nyt ei moneen vuo-teen), Säkkiänjärvi (n. 20 vuotta sitten hävinnyt, eräällä lähijärvellä aivan viime vuosina pesinyt), Ollilanjärvi (2 v. sitten pesi, ennen ollut useita pareja) (Ollila, Kyngäs, Säk-kilä).

Vaikka onkin otaksuttavaa, että jossakin edellämäini-tuista pesimäjärvistä merilintu ei enään löydykkään, niin on siitä huolimatta tässä haluttu kaikki järvet luetella. Asian yleinen tilanne käynee kuitenkin selostuksesta ilmi.

Etelämpää Kuusamosta, ulkopuolelta aluetta on useita tietoja mustanlinnun pesimisestä (K. Hänninen, Tammi,

y. m.). Siellä on sen Poussun kylän luona Czarnecki tavannut keskitalvella (13/1, 1910).

Wasenius ei tavannut lintua.

Edellä on esitetty linnun esiintyminen pesimälintuna ja myös kesälintuna. Muuton aikaan se esiintyy ilmoitusten mukaan suurissa parvissa ollen silloin huomattavan metsästyksen esineenä. Niinpä ammuttiin noin 6 v. sitten Vuorijärvellä yli 60 lintua yhtenä ainoana syksynä (Leinonen). Pyyntitavat ovat yleensä samat kuin meriteeren metsästyksessä. Myös käytetään kutsumista. Hosijärvellä 18/7 oppaani alkoi matkia linnun voimakasta harvakseen toistuvaa vihellystä „gyv“ saaden koko parven heti muuttamaan suuntaansa venettämme kohden.

119. *Clangula glaucion* (L.). — Selkätelkkä.

Telekkä, sotka. — Tälläkin lajilla on kaksi valtanimeä telekkä (äännetään joskus telkkä) ja sotka. Edellinen, pohjoissuomalainen nimi on käytännössä etelässä, jälkimäinen, Lapissa käytetty nimi, taas pohjoisessa. Raja kulkee erittäin kauniisti pitkin pitäjän rajaa. Tosin tunnetaan aika yleisesti sotka-nimi Kuusamonkin puolella. Telkkä-nimi tunnettiin taas, mikäli siitä tiedon sain, vain kerran Kuolajärvellä, nim. Alakurtissa (Soppela), (sielläkään ei sitä puheessa käytetty).

Telkkä on alueen yleisin avoveden lintu ja kilpaillee runsaslukuisuudessa ensimmäisten „heinävesilintujen“ tavin ja haapanan kanssa. Jälkimäisten piileskelevän esiintymistavan vuoksi varma vertaus nopealla tutkimusmatkalla on kuitenkin vaikea.

Se löytyy kaikissa vesissä sekä seisovissa että virtaavissa; kaikkein syvimpiä avovesiä ja koskenkuohuja se kuitenkin karttaa. Joissa ja pienissä ojissakin se erinomaisesti viihtyy, satoin pienissä lammissa.

Alemman Oulangan varrella, jota heinävesilinnut sopivien olopaikkojen vuoksi melkoisesti karttavat, on se nähtävästi runsaudessa ensimmäinen vesilintu. Laskin, että 1—2 km päässä keskimäärin itse pääjoella tapasi telkän.

Mäntyalueella on telkällä pesäpaikkoja lukemattomissa ontoissa keloissa valitsemisen varaltakin. Kuusialueella

lienee olot huonommat. Kun telkkä täälläkin kuitenkin esiintyi pesivänä, etupäässä useista poikkeuksista päättäen, lienee sillä pesimiseen sopivia puunonttojakin. Paitsi ihmisen asettamia uuttuja, joissa pesiminen harvoin johtanee poikasten onnelliseen kuoriutumiseen, tarjonnevaa haavat sopivia „pesäliukkuja“.

Wasenius mainitsee Oulangan varsilta seuraavat pesäliödyt:

2/6, pesä, 5 munaa, ontossa haavassa 5 m, ylhäällä, 3 m rannasta, Selkäjoki.

4/6, (?) pesä, 9 munaa, uutissa, Korpela.

7/6, „ 4 „ „ , Kurttijärvi.

Tämänkin varhaisen muuttolinnun ja myös varhaisen pesimälinnun poikaset kuoriutuivat kesällä 1917 ihmeen myöhään, vasta heinäkuussa. Seuraava luettelo tavatuista poikuuksista valaisee näitä seikkoja:

3/7, 8 pientä untuvapoikasta, Oulanka, Kuusamo.

5/7, 6 „ „ , Savinalampi-Ollila, Kuusamo.

7/7, 6 pientä untuvapoikasta, lampi Oulanka Sivussa, Kuusamo.

9/7, 7 pientä untuvapoikasta, Oulanka, Kuusamo.

13/7, pienenpuoleisia poikia, Karvasjoki, Kuolajärvi.

13/7, 2 pientä untuvapoikasta, Karvastelemä, „

13/7, 6 „ „ „ „

13/7, 7 „ „ „ „

20/7, pienenpuoleisia poikia, Vuosnajakki, „

22/7, 6 aivan pientä untuvapoikasta, Vuosnajakki, „

23/7, 1 aivan pieni untuvapoikanen (ilman emää), Alempi-Noukajakki, Kuolajärvi.

25/7, 6? aivan pientä untuvapoikaa, Isosieminki, Kuolajärvi.

29/7, 2 „ „ „ Kutsa, Kuolajärvi.

29/7, 1 „ „ „ (ilman emää) Kutsa, Kuolajärvi.

1/8, 3 untuvapukuista (n. viikon vanhoja), Hangaslampi, Kuolajärvi.

2/8, pienenpuoleisia poikia, Tuntsa, Kuolajärvi.

„, (yksinäisiä) „ „ Suonimajoki, „

„ „ „ „ Suonimajärvi, „

3/8, keskikokoisia „ Tuntsa, „

5/8, 3 n. 1—2 viikon vanhaa poikasta, Vuorijärvi, Kuolajärvi.

9/8, yksinäinen pieni untuvapoikanen, Kutsa, Kuolajärvi.

9/8, pienenpuoleisia yksin. untuvapoikasia, Nivajärvi, Kuolajärvi.

9/8, 5 ryhmää poikia, niistä 3 ilman emää (1 + 2 + 3). Emillä 3 ja 5 poikasta. Pojat $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ kasvuisia, Aapajärvi, Kuolajärvi.

9/8, pienenpuoleisia poikia, Kuolajärvi, Kuolajärvi.

10/8, pieni untuvapoikanen, lammessa, Kuolajärvi-Salla, Kuolajärvi.

(13/8, ammuin yhden melkein täysin höyhenpukuisen, Märkäjärvi, Kuolajärvi).

Enwald sanoo tavanneensa vastakuoriutuneita poikasia Kuolajärvellä 24/6, Wasenius Oulangalla 28/6.

Munittaminen on jokseenkin vähäistä, nähtävästi entisestään vähenemässä oleva telkän veroitustapa ¹⁾. Uuttuja kuitenkin löytyy siellä täällä, vaikka ovatkin huonosti hoidettuja, tavallisesti epäkunnossa. (Munittamisen vähenemisen mainittiin osaltaan tukkilaisten vaikuttaneen, ne kun mielivaltaisesti pitelivät uuttuja.) Paanajärvellä huomasin yhteensä n. 10 uuttua, ja soutajani tiesi kertoa, että noin 3 vuotta sitten (!) oli munat yhdestä niistä saatu. Kitkan ja Oulangan haarassa oli koivussa uuttu, jossa untuvista päätäten oli munat kuluneena kesänä olleet. Ylijuumajärvessä eräässä saarella oli pieneen petäjäan asetettuna uuttu, jonka omistamisesta ainakin kaksi paria telkkiä kiisteli. Tämä mieluisa uuttu oli ontto honganliukku, sen pituus oli 58 cm, läpimitta 22 cm, sisustan läpimitta 17—18 cm. Reijän läpimitta oli 10 cm ja väli reijän suulta pohjaan 30 cm. Poh-

¹⁾ Willebrand sanoo (1896) pienempienkin vesien varsilla olevan telkänuuttuja.

jan ja katon muodosti puuristikko ja sen varassa oleva sammaltukko.

Myös Isollasiemingillä näin telkän uutun.

Usein ei varsinaista (järkiperaisesta puhumattakaan) munittamista ole olemassakaan. Ainakin kauvempana olevista uutuista, joita ei joudeta niin useasti kokemaan eikä muutenkaan olla tilaisuudessa niitä silmälläpitämään, joten munasaalis voi joutua vieraan käsiin, ilman muuta kaikki munat kokiessa ryöstetään. Kaikille ei munittamisen mahdollisuus ole tunnettukaan. Likempänä asuntoja on telkkää kuitenkin ennen usein munitettukin. Kitkalla kerrotaan (Ollila) telkkää kerran niin kauvan munitetun, että se lopuksi nääntymykseen kuoli. Yhteen uuttuun (ilman munittamista) sanotaan kerääntyneen kerran 25 munaa (Huhtela), mutta se määrä ei nähtävästi ollut yhden naaraan työtä. (K. Hänninen mainitsee samanlaisesta tapauksesta.) 14 munaa olisi kuitenkin Tolvantojärvellä 1 naaras muninut. Vahvempi isokoskelo, vieläpä hernakin anastavat usein telkän pesäpaikan munineenkin. (Erään mielipiteen mukaan tulisi munista silloin koskelon poikasia!).

Tavasta, miten telkkä vie poikansa veteen pesäpöntöstä Haapavedellä v. 1916 tehtyjen huomioiden mukaan, joiden säännöllisyyttä täällä lisää aivan samanlainen viimekin (1917) kesänä (maist. Otto Merikallion suullisen ja lyseol. Reino Merikallion kirjeellisen ilmoituksen mukaan) tehty havainto, on varemmin kerrottu (ks. Meddel. Societas pro Fauna et Flora Fennica 1916—1917, s. 31; Dansk Ornithologisk Forenings Tidskrift 1917, ss. 85—96). Erään ilmoituksen mukaan (Lehtelä) oli ilmoituksen tekijä useamman kuin yhden kerran nähnyt telkän kantavan poikansa nokassaan veteen.

Tuon telkkäkoiraalle ominaisen lentäessä syntyvän vinkunan, tapasin myös naaraalla (yleensä otaksuttaneen vain koiraan synnyttävän tuon äänen). Aivan samantapainen vinkuna syntyi näet ainakin eräältä telkkänaaralta (9/7) Oulankajoella, sen venhettä pakoon lentoon lähtiessä. Linnulla oli 7 aivan pientä poikasta, joten, kun vielä ottaa

huomioon sen täydellisen naaraspuvun, erehdystä sukupuoleen nähden tuskin saattoi tapahtua. Samana päivänä huomasi myös erään toisen, kuten minusta varmasti näytti, naaraspukuisen yksinäisen telkän synnyttävän saman äänen.

Koiraiden kevätpuvun vaihdosta tein seuraavat havainnot:

1) 28/6 Elijärvessä tarkastelin kahta ♂♂, joilla oli kevätpuku jo puolittain kadonnut. Pää oli tummanruskea (ilman silmätäplää), kaula melkein valkea, sivut ja selkä harmahtavat. Etempääkin kevätpuvun vielä tunsin. Lintu muistutti suuresti keväistä jouhisorsakoirasta.

2) 4/7 tunsin Oulangalla vaivoin kevätpuvun vaaleahkon kaulan avulla.

3) 9/7 Oulangalla täysi kesäpuku.

Wasenius tapasi telkkää „runsaasti“. Muutkin tekijät puhuvat (alueeltaan) samaan tapaan.

120. *Harelda hiemalis* (L.). — Alli.

Alli (koko alueella jokseenkin yleisesti tunnettu nimitys).¹⁾

Vastoin varhaisempia otaksumisia (vrt. Finnilä) täytynee allin lukea Kuolajärvenkin, ainakin juuri tutkimani alueen pesimälintujen joukkoon. Pesivänä se nimittäin on täällä tavattu ei ainoastaan muutamien kansanmiesten tiedonantojen, vaan myöskin maist. K. Airaksisen ilmoituksen mukaan. Viimemainittu tapasi 14 p. elok. 1914 poikueen, 9 poikaa, Nivajärvessä. Kansanmiesten ilmoitusten mukaan on kuulu Vuosnajarvi ollut ennen allien olo- ja pesimäpaikka. Ennen mainitun järven ihmisasuttamista se pesi siellä säännöllisesti (viimeksi n. 10 v. sitten nähty poikue, ja poikuuksia ennen aina puolisenkymmentäkin). Sitäpaitsi on vähäisiä joukkoja näkynyt läpi kesän. A. Hänninen on lisäksi löytänyt 2 pesää Kurvisenjärvestä. Emät, joiden ulkonäöstä hän antoi allin selvät tuntomerkit, oli hän ampunut.

Muuttoaikaan esiintyy alli ilmoitusten mukaan vähem-

¹⁾ Mitä nimitykset musta-alli ja meri-alli merkitsivät, en saanut puutteellisten tiedonantojen vuoksi varmaan selville.

mässä määrin (Ollilanjärvessä keskimäärin n. 20—30 lintua muuton aikaan) alueella. Parvet ovat pieniä, joskus isoja. Muuton aikaan joutuu lintu, kesy kun on, helposti („kaikkein kesyin vesilinnuista“) metsästäjän saaliiksi.

Itse en tavannut allia, samoin ei sitä mainitse myöskään Wasenius, Enwald eikä Lagus. (Finnilä tapasi Tenniöjärvessä 8/6, 1914 kaksi parvea, joissa oli 20 ja 6 lintua. Kuusamosta on minulla tietoja ei ainoastaan allin muutosta vaan pari tietoa myöskin linnun esiintymisestä siellä keskikesällä).

121. *Mergus merganser* L. — Isokoskelo.

Uuttukoskelo, kolso (kolso), lehmikoskelo, isokoskelo. — Nämä nimet tuntuvat ensi silmäyksellä olevan sangen sekaisin alueelle levinneinä, samalla paikkakunnalla ja samalla henkiloillakin kun on tavallisesti useampia kuin 1 näistä neljästä nimestä käytännössä. Kuitenkin ovat nimet jossakin määrin erilailla jakautuneet. Huomattavin ero on siinä, että uuttukoskelo ja lehmikoskelo, mikäli keräämäni tiedot osoittavat, ovat ikäänkuin „vikarieeraavia“ nimiä, samalla paikkakunnalla en tavannut niitä yhdessä. Lehmikoskelo on eteläinen, uuttukoskelo pohjoinen nimi. Edelliselle kuuluu Kuolajärven puoli, Sovajärveä lukuunottamatta, jälkimäiselle muu osa. Kolsalla (Sovajärvellä kolso) oli myös pohjoinen leveneminen, mutta tapasin sen Kuusamonkin puolella (Alakitka). Pohjois-suomalainen isokoskelo tuntui olevan taas eteläosiin rajoittunut. Paitsi Kuusamossa, esiintyi se vielä Kuolajärvellä Tuutikylässä asti.

Isokoskelo löytyy vähissä määrin kaikkialla alueen joissa ja isommissa järvissä. Pesii paitsi uuttuihin ja liukuihin („tikan reikiin“) myös törmiin (Säkkilä). Myös Mäntyjoen myllysaunan katolta Paanajärvellä (Manninen) ja ladon alta Juutijoen suussa (Määttä) on pesä löydetty.

3/7 löytyi pesä, jossa oli 9 jokseenkin tuoretta munaa (vesikoe!) Kiutaköngkään yläpuolelta, kosken törmän päältä, ison petäjän juurelta ja pienemmän suojasta.

Poikuuksia tapasin:

20/7, pienenpuoleisia poikia, Vuosnajoki (lähellä Vuosnajärveä).

2/8, keskikokoisia (?) poikia, Pierumajärvi.

Munien otto uutuista syötäväksi, mikä katsoen isonkoskelon vähäisempään lukumäärään on suhteellisesti vähempää kuin telkän, lieenee kuten telkänkin ennen ollut huomattavampaa.

Muuttoaikoina on lintu ilmoitusten mukaan runsaampilukuinen.

Airaksinen ja Wasenius tapasivat linnun (A. m. m. poikueen Vuosnajarvessä). Enwald ei mainitse. (Finnlän mukaan „harvinainen“; Lagus y. m. mainitsevat sen Kuusamosta).

122. *Mergus serrator* L. — Pikkukoskelo.

Pikkukoskelo, tukkakoskelo, myös jouhikoskelo, karikoskelo, rantakoskelo, katajakoskelo. — Vaikka pikkukoskelolla onkin näin runsas nimivarasto, on näistä kuudesta nimestä kuitenkin vain kaksi ensimmäintä yleisiä nimiä. Nämä esiintyvät joka paikassa rinnan toistensa kanssa, ja merkittävää niissä on se, että kansa otaksuu niiden (muutamia poikkeuksia: Leinonen, Kynäs, Anttila) olevan eri lintuja. Pikkukoskelo olisi pienempi kuin tukkakoskelo, jonka erikoisuutena on iso tukka. Tämä omituinen ilmiö, joka on verrattain laajalle Pohjois-Suomen levinnyt, on ehkä siten selvitettävissä, että pikkukoskelo-nimi on naaraslinnusta saanut alkunsa ja tukkakoskelo kevätpukuisesta koirasta. Kun koiraat jo varhain, naaraiden ollessa pesähommissa, lyöttäytyvät yksin parviin, voi tämä seikka aiheuttaa eri lajiksi luulemisen.

Muut nimet esiintyivät aivan yksinäisinä: jouhikoskelo (Ollila), karikoskelo (Kurvinen, Vuosnajarvi), rantakoskelo (Kurvinen), Katajakoskelo (Paanajärven Mäntyniemi).

Pikkukoskelo on ainakin kahtavertaa lukuisampi kuin isokoskelo. Sen olopaikat ovat samat; ehkä kuitenkin pienemmissäkin joissa se viihtyy.

Pesäpaikkansa suhteen se kuitenkin jyrkästi poikkeaa edellisestä siinä, että pesä aina on maassa, karikossa (karikoskelo!), rantapensaikossa (rantakoskelo, katajakoskelo!).

Poikuuksia:

(4/7, 82, Tuntsa (Enwald));

9/7, n. 6 aivan pientä poikasta, Oulanka (Kiutaköngäs-Aventolampi);

22/7, 8 aivan pientä poikasta, Vuosnajarvi.

2/8, n. 6 pienenpuoleista poikasta, Suomijärvi;

9/8, pienenpuoleisia poikasia (*M. merganser*?) Nivajärvi.

Koko kesäkuun ajan (esim. 27, 28, 30) oli koiraan kevätpuku etempää katsoen selvästi tunnettavissa. Heinäk. 4 päivänä on muistikirjaani merkittynä (Oulanka), että se vielä on tunnettavissa, vaikka onkin kovin jo muuttunut. Vielä koko heinäk. ajan tunki koiraan edullisissa tilaisuuksissa tummasta päästään (vielä 22/7 Hosijärvi), mutta elokuussa oli kesäpuku jo täysi (2/8 Pierumajärvi, ehkä vielä vähän jälkiä kevätpuvusta).

Wasenius tapasi lajia runsaasti Oulangan varsilla. Willebrand sanoo sitä „hyvin yleiseksi“ Kuolajärvellä ja Kuusamossa, samoin Finnilä. (Kuusamossa se on yhtä runsaslukuinen.)

123. *Mergus albellus* L. — Herna.

Uivelo, ainoa ja yleisesti tunnettu nimi.

Tämä kaunis ja harvinainen lintu on viime aikoina ollut erikoisen huomion esineenä ornitologiemme kirjoituksissa y. m. esityksissä (etup. „Finlands Jaktidskrift“, 1916). Kun nämä kirjoitukset laadittiin oli hernan levenemisen ydin maassamme, jos niin voi sanoa, vielä tuntematon. Se on Kutsa lähiympäristöineen. Voi olla, että Ainali Haapavedellä, Keski-Pohjanmaalla, yksityisenä järvenä voittaakin (Ainalin uivelojen pesimisestä ei ole varmuutta, nähtävää se kuitenkin on) uivelorunsaudessa tutkimani alueen parhaimmatkin järvet, mutta täällä on uivelon löytyminen laajempaa ja pesiminen varmaa ja pitkäaikaista sekä runsaampaa kuin missään muualla maassamme, mikäli se tunnettua on.

Suurimman kunnian uivelorikkaudestaan ansaitsee alue Kuopsijärvi—Hosijärvi—Kuolajärvi—Vuorijärvi—Isosieminki. Tällä alueella uivelo pesii vuosittain huomattavan monta paria, ja löytyy se ainakin jokseenkin kaikissa alueen suurimmista järvistä ja monissa pienissäkin. Monet joet ovat sitäpaitsi tunnetut sen pesimäpaikkoina ja ehkäpä parhaat piilopaikat uivelon poikasille täällä ovatkin.

tavan Vuorijärveen (Leinonen). Muista pesimäpaikoista mainittakoon, että kuulun Pyhänkurun lammissakin on uivelo mieluisan olopaikan löytänyt (Leinonen, Salmela).

Mualla alueella on hernan pesiminen, mikäli tunnetaan, harvinaista (satunnaista?) (Kilpivaara, Kurttijärvi Alakitkalla 1916) tai perustuvat tiedot vain „ukkojen“ entisten runsasuuttuisempien aikojen muistoihin (Ylijuuma, Ollila, Hautajärvi). Monin paikoin pesiminen on tuntematonta (Paana-järvi, Kitka, Sovajärvi, Kurtti). Muuttoaikoina on siitä kyllä täälläkin, vaikka harvinaisena tavattu.

Pesänsä herna laatii uuttuihin ja haavan ja männyn liukkuihin. Mahdollisesti se seikka, että tiedot muutamin paikoin perustuvat vanhoihin henkilöihin, on yhteydessä uuttujen pidon vähenemisen kanssa. Samoin kuin isokoskelo uivelokin usein anastaa telkältä pesän. (Tammen mukaan herna oli yhdessä telkän kanssa Kurttijärvellä Kuusamossa muninut samaan uuttuun yhteensä 27 munaa).

Paitsi munittamalla, veroitetaan hernaä vähissä määrin keväisin ampumalla. Vuorijärvellä ammutaan niitä joka kevät joitakin (esim. keväällä 1917 Pensonen 3 paria). Hyväksi sen lihaa kehutaan.

Muuten on herna „viisas lintu“, joka poikineen piileksii heinikossa ja nousee hädän tullen maallekin. Koettaessani Vuorijärvellä tapaamiani poikueita turhaan, huolimatta minulle edullisesta strategisesta tilanteesta, saada valokuva-etuksi tulin itsekin huomaamaan poikasten ennentapaamattoman taidon melkein sileällä rannalla hävitä olemattomiin. Yhden kauniin elokuun päivät käytin näissä puuhissa, silloin peilikirkkaalla Vuorijärvellä. Pyhälammella väjytykseni onnistuivat hiukan paremmin, ja sain täällä ammutuksikin yhden poikasen (Yliop. Zool. Mus.) Täällä katosi emäkin poikasten mukana jäljettämiin.

Kun tapasin ensimmäiset hernat vasta heinäkuun lopulla, en enään huomannut koiraan kevät-pukua, ainakaan selvästi huomattavaa.

Hernan lentäessä syntyi vinkuna, joka melkoisesti muistutti telkän siipien vinkunaa. Varotusääni oli lyhyempi ja kärisevämpi kuin pikkukoskelolla, nopea „krä-krä-krä...“

Wasenius sanoo hernaä vuosittain harvinaisena tavattavan (kev. 1914 huhti- ja toukokuun rajoilla 1 pari), ja pesän myöskin tavatun. Enwald ei mainitse, samoin ei Lagus'kaan. Kuusamossa yleensä lienee hernan pesiminen hyvin harvinaista, ehkä Venäjän rajan puolella hiukan runsaampaa. Täältä onkin useita tietoja (kirjallisuudessa y. m.) olemassa. Finnilä tapasi Tenniöjärvellä aution pesän.)

124. *Phalacrocorax carbo* (L.). — Merimetso.

Merimetto (merimehto), merihaahka (haahka), meriteeri, merikotka (kotka), merikuikka, merivaklana. — Merimetsolla on siis alueella erittäin runsas nimistö. Vallitsevana nimenä kuitenkin on merimetto (Paanajärven Mäntyniemessä ja Säkkiälänjärvellä merimehto),¹⁾ vaikka se ei kaikkialla olekaan tunnettu ja sen rinnalla tai sen syrjäyttäen esiintyy muita yllämainittuja nimiä. Merihaahka-nimen tapasin Kuolajärven puolella Vuorijärvellä ja Kurtissa, Sovajärvellä se oli haahka. Muita nimiä olivat meriteeri (Liikanen, Tuutikylä), merikotka (Tuutikylä), kotka (Ollila), merikuikka (Vuosnajarvi), merivaklana (Tuutikylä).

Keväin syksyin on merimetsoa nähty ja ammuttiin melkein pä kaikkialla alueella. 27 päivänä kesäk. kerrottiin minulle Säkkiälänjärvellä, että läheisessä Käylässä oli ammuttu joku harvinainen, outo „ison selkäkuikan“ kokoinen lintu. Nähtäväkseni tuotuna se osoittautui olevan merimetso. Vuorijärvellä näin Leinosen syksyllä 1913 ampuman „merimetson“ pyrstön.

Wasenius sanoo merimetsoa tavattavan joka kevät ja syksy. Finnilän mukaan on eräs, syksyllä 1913 ammuttu yksilö oleskellut Sallajärvessä koko kesän. Myös Weckman'in mukaan on merimetso ammuttu Sallassa. Enwald ja Lagus eivät sitä mainitse. (Etelämpänä Kuusamossa on sen esiintyminen samantapaista).

(*Sterna hirundo* L. — Kalatiira.)

Lagus mainitsee kalatiiran „tärna (*Sterna Hirundo*)“, tarkoittaen nähtävästi sillä seuraavaa lajia. Lindman on ampunut kesäk. 25 p. 1885 Kuusamossa kalatiiran.

¹⁾ Waseniuksen mainitsema kirjakielen muoto lienee erehdys.

125. *Sterna macrura* Naum. — Lapintiira.

Tiira, myös tiira. — Tiira-muodon tapasin vain Kurtissa rinnan tiiron kanssa. Vuorijärvellä tunnettiin myös „tiira“. (Finnilä mainitsee kansan käyttämäksi nimeksi „tiiran“). Waseniuksen mukaan on myös Oulangan seutuvissa (lähempi paikka tunte-maton) linnun nimenä „tiira“. (Kun alueen eteläosassa samoin kuin edelleen laajalti Pohjois-Suomessa, mikäli keräämäni tiedot osoittavat, esiintyy yksinomaan tiiro-nimitys, niin saattaa tässä olla erehdys).

Lapintiira on hyvin harvinainen lintu alueella. Sen pesimäpaikat, tuskinpa niitä, monta ainakaan, selville saamatta jäi, voi helposti luetella: vahvin asutus Hosi- ja Vuosnäjärvellä, pesii myös Tuutikylän järvissä (ehkä vain Käsijärvessä) ja Vuorijärvessä, sekä ehkä myös Aapa- ja Kuolajärvellä.

Vuosna- ja Kuolajärvellä pesii vuosittain useita pareja („kymmeniäkin“ on pesinyt). 18 p. heinäk. näin muutamia kertoja yksinäisiä lintuja tai muutamia kalastellen yhdessä järvellä (1 kpl. Yliop. Zool. Mus.). Eräällä järven karilla oli kahdella parilla pesäpaikka. 2 puolittain untuvapukuista poikasta joutui kiinni (1 kpl. Yliop. Zool. Mus.). Toinen niistä laskettiin vapauteen renkaalla merkittynä. Käsijärvessä on useana vuonna pesinyt vain 1 pari (Nivala). 16 päivänä kesäk. näin Käsikoskella yhden lapintiiran lentelevän, ja seuraavana päivänä toisen Tuutijärvellä. Vuorijärvellä tapasin 28 päivänä heinäkuuta yhden yksilön. Tiirisaari mainitussa järvessä on ilmoitusten mukaan (Leinonen, Pensonen) linnun pesimäpaikka, jossa sen pesä melkein joka kesä on löydetty, joskus kolme ja neljäkin pesää. Aapa-järvellä näin 9/8 2 lintua lentelevän.

Ennen on lapintiira pesinyt Sovajärvelläkin kymmenin parein. Kerran keskikesällä parikymmentä vuotta sitten kerrotaan lintujen kuitenkin kuolleen ankaraan lumipyryyn, eikä niitä sitten enään ole järvelle asettunut (Antti Heikkilä). Myös Noukajärvellä se on varemmin pesinyt (Jokela).

Oulangan alueella ei lapintiira tiettävästi pesi, vaikka se kyllä silloin tällöin nähdään. Niinpä näin 23/6 Paana-järvellä Oulankaa ylös lentävän tiiran. Lähin pesimäpaikka lienee Kitkajärvet.

Wasenius mainitsee vain lapintiiran nimen. Enwald ei mainitse lintua Kuolajärveltä erikoisesti. (Finnilä tapasi lintua paikoin, varsinkin Tenniön keskijuoksun seu-duilla. Vanhalan mukaan pesii suuri määrä Tenniöjär-vessä. Kuusamossa se pesii muutamissa järvissä.)

126. **Pagophila eburnea** (Gm.). — Valkealokki.

4—5 vuotta sitten tavattiin (talokas Ollilan Liikasesta mukaan) 2 aivan valkeaa lokkia („lokkaa“) Kurvisenjärvellä keväällä poroja Venäjänmaalta tuotaessa. Ilmoitetut, koko, väri y. m. seikat jokseenkin vakuuttavasti viittavat siihen, että kysymyksessä on valkealokki. Varemmin samana ke-väänä (maaliskuun alussa) „kiekeröä“ tunturiin viettäessä tavattiin samoja lintuja n. 8 kpl. Kuusiaavalla, n. 3 pnk. Kurtista Venäjänmaahan.

127. **Larus canus** L. — Kalalokki.

Lokki, kalalokki, merilokki kajava, vaklana, merivaklana.

Lokit ovat alueella jokseenkin harvinaisia vieraita, joita kuitenkin melkein kaikki puhutteleman henkilöt olivat joskus tavanneet. Yksikään laji ei pesi täällä. Auhtijär-vellä kerrotaan kyllä lokki (*L. canus*?) läpi kesän nähdyn (Jokela), mutta pesimisestä ei ole tietoa. Ollilanjärvessä oli viimeksi viimekuluneena keväänä lokki järvellä uivan nähty.

Nähtävästi tarkoitetaan yllämainituilla eri tahoilta kul-keutuneilla nimillä muitakin lokkilajeja (ainakin *L. fuscus*'ta), joita annetuista selityksistä päättäen myös toisinaan tava-taan alueella, mutta joiden lajista en useinkaan varmuuteen päässyt.

Enwald ja Wasenius eivät tavanneet täällä kala-lokkia. (Lagus mainitsee sen Kuusamosta. Finnilä ei tavannut).

128. **Larus glaucus** Brünn. — Isolokki eli pormestari.

Tavattu ainakin Vuorijärvellä ja Tuutikylässä. Joulun aikana 1916 ampui Pensoinen jonkun ison lokkilajin, jonka

selityksen mukaan päätin vanhaksi isoksilokiksi. Myöhemmin sain tietää, että nimismies Väinö Vanhala oli saanut saman linnun nähtäväkseen ja tutkinut sen „pormestariksi“. Jo varemmin on Leinonen ampunut lumen aikana poikapukuisen isonlokin, joka hänellä oli ollut täytettynä. Saman henkilön mukaan oli Kuolajärveltä viety silloiselle Kuolajärven kunnanlääkärille toht. Vartiovaaralle täytettäväksi lokki, jonka Leinonen otaksuu myös olleen saman lajin kuin edellisetkin.

Myös Tuutikylässä on isolokki tavattu viime keväänä (1917) (Eetu Nivala). Syksyllä 1915 oli samassa paikassa toinen ammuttu.

130. *Larus fuscus* L. — Selkälokki.

Tavattu läpikulkumatkoillaan siellä täällä alueella (ks. mitä kalalokin yhteydessä tästä lajista on sanottu s. 161).

Enwald ei tavannut sitä täällä. Kun Wasenius sanoo tavanneensa „yksinäisiä lintuja kaikilla suuremmilla Oulangan varrella olevilla järvillä“ niin tarkoittaa hän luultavasti Venäjän-Karjalan suuria järviä.

(Finnilä tapasi yhden linnun Tenniöjärvellä 9/7. K Hänninen väittää sen pesivän Kuusamossa, josta sen *Lagus* myös mainitsee.)

131. *Stercorarius pomarinus* (Temm.). — Leveäpyrstöinen räiskä.

„Suomen Luurankoisten“ mukaan on leveäpyrstöinen räiskä tavattu Kuolajärvellä 11/10, 1902 ja 26/9, 1903.

Alakitkan seutuissa on Kyngäs kerran nähnyt „kihun“ l. „paskanpiinaajan“ (*Stercorarius species*) (joksi lintua Norjassa Vuoreijassa kutsuttiin). Mikä räiskälaji oli kysymyksessä, on epätietoista. Ennemminkin on samallinen lintu täällä tavattu.

132. *Stercorarius longicauda* Briss. — Tunturiräiskä.

Metsänhoitaja H. R. Sandberg'in mukaan (Palm. Ark.) esiintyi tunturiräiskä 1881 toukokuun lopulla ja kesäkuun

alussa sangen lukuisana Rovaniemellä, Kemijärvellä ja Kuolajärvellä; muuten ei lintua mainitun ilmoituksen mukaan tavata.

133. **Fulmarus glacialis** (L.). — Myrskylintu.

Zidbäck'in mukaan saatiin helmikuussa 1882 ankanan NW-myrskyn jälkeen Kuolajärvellä kiinni nääntyneessä tilassa oleva myrskylintu. Linnun nokka, siivet, jalat ja pyrstö lähetettiin hänelle ja säilytetään Oulun Toisen Lyseon kokoelmassa.

134. **Podiceps griseigena** (Bodd.). — Harmaakurkku-uikku.

Ammujainen (Juuma), ammoja (Vuorijärvi), renko, merirenko (Tuutikylä).

Vaikka „Suomen Luurankoisissa“ mainitaan harmaakurkku-uikku Kuolajärvellä tavatuksi, oli kuitenkin pieni yllätys ei ainoastaan satunnaisesti tavata lintu näin kaukana pohjoisessa, vaan myöskin todeta se nähtävästi jokavuotiseksi alueen linnuksi, linnuksi, joka oli kansan kesken useissa paikoin tunnettu. Olipa sillä muutamissa paikoin omat nimensäkin.

Itse tapasin 9/8 parin Pyhässälammessa saamatta kuitenkaan selvää linnun mahdollisesta pesimisestä täällä.

Kansanmiesten tiedonantojen mukaan on harmaakurkku-uikku tavattu Kuusamon puolella Juumajärvellä (Juumajärvi), Kitkalla (Kyngäs), Kuolajärven puolella Noukajärvellä (Jokela), Painotunturijärvellä (Jokela), Hosijärvellä, Vuosnajärvellä, Vuorijärvellä ja Kurtissa. Hosijärven entiset jokekäväiset kalanpyytäjät (Nivala, Jokela) kertovat sen keväisin melkein yhtä säännöllisesti samoissa toimitissa täällä tavanneensa. Ensin outo ääni („julmin ääni, mitä vesilinnuilla on“) kun alkoi kuulua järven toiselta puolen, kuten tuntui, oli herättänyt ihmettelyä. Nivala kertoo lähteneensä katsomaan, että karhuko se siellä niin kovasti karjuu. Karjujan huomasi hän kuitenkin linnuksi, joka veden alle likelle tullessa työntäysi.

Vuosnäjärvässä sanotaan se tavatun „läpikesät“ (Jokela Ylipeteri), ja viime kesänäkin (1917). Jokela oli täällä n. 5 vuotta sitten ampunutkin linnun. Vuorijärvellä se on joitakin kertoja tavattu (Salmela, Leinonen) ja kesällä ammuttuakin (Leinonen). Syksyllä 1915 ampui Alakurtin isäntä Kurtissa linnun, jonka vaillinaista selostuksista päättäen arvelin olevan uikun (*Podiceps species*) ja mieluummin tämän lajin. Sittemmin sain kuulla nimismies Vanhalalta, että hänelle oli tuotu uikun liuskajalat (lajia ei hän ollut voinut määrätä), jotka mahdollisesti kuuluivat juuri Alakurtissa ammutulle linnulle.

(Muuallakin Kuusamossa on lintu tavattu).

(***Podiceps auritus*** (L.). — Mustakurkku-uikku.)

Lagus mainitsee Kuusamon luettelossaan tämän lajin, „fjorna (*Colymbus auritus*)“.

135. ***Gavia adamsi*** Gray. — Vaaleanokkainen jääkuikka.

W. Weckman'in mukaan („Luon. Yst.“, 1904 s. 28) on vaaleanokkainen jääkuikka saatu elävänä kiinni Sallaniemellä 8/1, 1902.

136. ***Gavia arctica*** (L.). — Kuikka.

Kuikka, myös selkäkuikka, isokuikka. — Paitsi valitsevaa kuikka-nimitystä esiintyi sen ohella melkein kaikkialla Kuusamon puolella selkäkuikka- ja isokuikka-nimet.

Kuikka pesii useissa järvissä ja lammissa kaikkialla alueella. Tapasin sen Kuusamon puolella Ajakkajärvellä 27/6 (1 kpl. lentäen), Kantojärvässä 28/6 (3 kpl.), Konttaijärvässä 28/6 (2 kpl.), Ollilanjärvässä 7/7 (2 kpl.), Karvas-tekemässä 13/7 (2 kpl.), Painolantunturilampi 18/7 (1 kpl.), Hosijärvellä 18/7 (ääni), Vuosnäjärvellä, Nivajärvellä (1 kpl.), Pyhäjärvässä (1 kpl., ehkä sama kuin Nivajärvellä), Kuolajärvellä 9/8 (ääni + 2 kpl.), Aapajärvellä 9/8 (3 kpl. lennossa, *G. lumme?*). Wasenius on sen tavannut (v. 1914) Salla-

lamnessa Selkäjärven ja Palojärven välillä 2/6 (1 kpl. amm.) ja Paanajärvellä 15/6 (1 kpl.).

Päinotunturilamnessa pesii kuikka vuosittain erääseen pieneen saareen, jossa sillä huomasi pesän olleen saman *Salix lapponum*-pensaalla neljässä eri kohdassa. Linnun pyynti ansalla pesältä tunnetaan täälläkin.

Enwald tapasi kuikan Kuolajärvellä 3/7 ja 18/7, 1882 ja sanoo sen olevan „jokseenkin harvinaisen“ täällä. (Samoin se olisi Finnilän mukaan „verrattain harvinaisen“. Lagus mainitsee linnun.)

137. *Gavia lumme* Gunn. — Kaakkuri.

Kaakkuri.

Kaakkurin kaakatukset ja parkumiset olivat jokapäiväistä musiikkia Paanajärvellä 19—25/6, 10—11/7). Muut linnun löytöpaikat alueella olivat Maaninkajoki 5/7 (ääni), Auhtijärvi 17/7 (2 kpl.), Kaarajärvi 25/7 1 + 2 kpl.), Nivajärvi 8/8 1 kpl., *G. arctica*?), Suonimajärvi 2/8 (1 kpl.). Wasenius tapasi sen vain kerran Oulangan suussa Paanajärvellä 27/6 (2 kpl.).

Kaakkuria tapasin siis alueella noin toisen verran vähemmän kuin kuikkaa. Vain Paanajärvellä se (ehkä vain suuremman „kielevyytensä“ takia?) tuntui runsaudessa voitavan kuikan. Wasenius tapasi kuikkaa täälläkin runsaammin. Tämä tulos on huomattava sen johdosta, että Finnilä (tutkimani alueen pohjoispuolella) ja Enwald („Kuolajärvellä“) ovat tulleet jyrkästi päinvastaiseen tulokseen. Kansan äänet (7 tietoa) näiden lajien runsaudesta lankeavat niukasti kuikan eduksi (ehkä kaakkurin suuriäänisyyden ansiota?).

138. *Uria arra* Pall. Pohjankiisla.

„Suom. Luur.“ mukaan tavattiin pohjankiislaa suurena harhailuvuonna 1902 isoja parvia, usempia satoja lintuja, Venäjän puolella Juonnin- ja Kuolajärven välisellä taipaleella.

Kuuluivatko tähän lajiin tai etelänkiislaan (*Uria lomvia*

(L.) muutammat tutkimallani alueella kansanmiesten tapaamat ja ampumat kiislayksilöt, en saanut selville.

139. ***Mergulus alle*** (L.). — Jääkyyhkynen.

„Suom. Luur.“ mukaan on jääkyyhkynen tavattu Kuolajärvellä. (Suomalaisessa lintukokoelmassa on Kuolajärveltä lähetetty lintu päivätty (tulopäivä museoon?) 4/5, 1907).

140. ***Fratercula arctica*** (L.). — Lunni.

Niiden lintujen joukossa, joita nähtävästi ankarat ilmat joulukuussa 1902 Pohjoisella Jäämerellä ajoivat mukanaan maahamme, oli myös lunni. „Suom. Luur.“ kertoo m. m.: Niinpä olivat Juonnista (kylä Venäjän puolella, länteen Imanterojärven eteläpäästä) joulupyhiksi Sallan matkustaneet kalakauppiaat nähneet koko matkan varrella aina Kuolajärven kylään saakka useita satoja sekä jälle kuolleita että vielä eläviä kiisloja ja lunneja, melkein saman verran kumpaakin.

Ammuttu Kuusamossa 1801 (Julin) ja 1881 sama tieto? („Suom. Luur.“).

Kirjallisuusluettelo.

- (Airaksinen, K. Muistiinpanoja linnuista Kuolajärveltä kesällä 1913 ja 1914. Palm. Ark. ja tekijällä).
- Borg, V. (Kivilinna). Beiträge zur Kenntniss der Flora und Vegetation der Finnischen Fjelde. Acta Soc. F. Fl. F., 25, n:o 7.
- Enwald, R. Ornitologiska anteckningar, gjorda i norra delen af finska naturhistoriska området. Medd. Soc. F. Fl. F., 15.
- Finnilä, C. Studier öfver fågelfaunan i Salla lappmark sommaren 1914. Acta Soc. F. Fl. F., 39, n:o 6.
- , — Några studier från Ahma-aapa i Salla Lappmark. F. Jakttidning, IX, s. 237—240.
- , — Några flyttfåglars ankomst till Salla Lappmark våren 1914. F. Jakttidning, IX, s. 267.
- , — Om sidensvansens (*Ampelis garrulus*) födoämnen under häckningstiden. Fauna och Flora, 1915, s. 224—225.
- , — Strövtåg och båtfärder i Salla. F. Jakttidskrift, X, s. 89—103.
- , — Keräjäkurmitsan (*Charadrius morinellus* L.) elintavoista ja pesimissuhteista. Luonn. Ystävä, 22, s. 21—29.
- Hänninen, Kaarlo. Havainnot Kuusamon vesilinnustosta. Luonn. Ystävä, 1908.
- , — Havainnot Paanajärvestä. Maantieteellisen Yhdistyksen Aikakauskirja 1910, v. 1—2.
- Lagus, Utdrag af en Beskrifning öfver Kuusamo socken i Kemi lappmark. Tredje stycket. Om sockens naturalhistoria. Kungl. Sv. Vet. Acad. Handlingar, 1772.
- (Lindman, V. Muistiinpanoja linnustosta useilta vuosilta Palm. Arkistossa.)
- Merikallio, E. Lintutietoja Pohjois-Suomesta I. Kuusamon eläinmaantieteelliselle maakunnalle (Ks) uusia lintuja. Medd. Soc. F. Fl. F., 42, s. 16—20.
- , — Lintujen runsauden arviomisesta määrättyllä alueella. Luonn. Ystävä, 1917, s. 187—192.
- Nyholm, E. F. Ett granområde i Kuolajärvi socken. F. Forstföreningens medd., 17.
- Orstadius, E. Vadare som husdjur. Fauna och Flora, 1909, s. 45—46.

- Pesola*, V. A. Luonto- ja etenkin kasvillisuussuhteista Oulangan varrella N-Kuusamossa ja Kutsajoen varrella Kuolajärvellä. Medd. Soc. F. Fl. F., 44, s. 169—175.
- Stjernvall*, Hugo J. Nordöstra Kuusamo och sydöstra Kuolajärvi. En blick på förhållandena derstädes och i öfriga delar af Lappmarken. Vet. medd. af Geograf. Föreningen i Finland, I. (Wasenius, A. Muistiinpanovihko sisältävä runsaasti lintutietoja Oulangan seutuville kesällä 1914 tekijän hallussa.)
- Weckman*, V. Kanlintujemme vaelluksista. Luonn. Ystävä, 1904.
—, Lintutietoja Kuolajärveltä. Luonn. Ystävä, 1904.
- Willebrand*, A. von. Något om villebrådstillgången och jaktförhållandena inom Kuolajärvi socken. Tidskrift för Jägare och Fiskare, 1897.